

ปรมัตถสภาวะธรรม

- ๑๒ -

๒๔ มีนาคม ๒๕๑๖

ภาวะพื้นฐาน ของสิ่งที่เรียกว่า “คน”

ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายในภาคมาฆบูชา ว่าด้วยปรมัตถสภาวะธรรม ดำเนินมา เป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้. เนื่องจากสังเกตเห็นว่า ในวันนี้ มีผู้มาใหม่เป็น อันมาก ถ้าการบรรยายดำเนินติดต่อกันไปโดยตรงจากครั้งที่แล้ว ๆ มาแล้ว บางท่านอาจจะฟังไม่เข้าใจ. ดังนั้น จึงต้องทบทวนบ้างเพื่อผู้มาใหม่ในครั้ง นี้ จะฟังออกได้ตามสมควร.

ทบทวนเหตุที่บรรยายปรมัตถสภาวะธรรม

การบรรยายในชุดปรมัตถสภาวะธรรม ก็คือการบรรยายที่มีความมุ่งหมายให้ พุทธบริษัทมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติธรรมดานี้ **ลึกซึ้งไปกว่าที่เห็นอยู่ตาม**

๓๖๑

ปกติของบุคคลผู้มีได้ศึกษา, มิได้สับสน, มิได้คิด, มิได้นึก. เมื่อคนมีความกตอย่างไร คนนั้นก็ถือว่าเขาเป็นผู้รู้ความจริงในสิ่งนั้น, หรือความจริงของสิ่งนั้นมีเพียงเท่านั้น; คนไหนรู้อย่างไร เขาก็ถือว่าความจริงมีอย่างนั้น.

ที่นั่น ไม่เท่ากัน : มีสติปัญญาไม่เท่ากัน ย่อมมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตื้นหรือลึกกว่ากัน; ดังนั้น ในพระพุทธศาสนา จึงมีเรื่องราวอันเกี่ยวกับปรมัตถสภาวะธรรม คือสภาวะธรรมในส่วนที่ลึกซึ้ง; จะมีอยู่อย่างไร ก็กล่าวไว้ให้เป็นที่ตั้งของการศึกษา และสังเกตเพื่อเขาจะได้รู้ความจริงชั้นลึก หรืออย่างน้อยก็ลึกพอสมควร. พอสมควรแก่อะไร ? ก็พอสมควรที่จะดับความทุกข์ได้.

เดี๋ยวนี้ เราไม่รู้พอสมควรที่จะดับความทุกข์ได้ จึงดับความทุกข์ไม่ได้ นั่งร้องไห้อยู่ก็มี ฆ่าตัวตายอยู่ก็มี; เราจะเห็นว่าการร้องไห้ การฆ่าตัวตาย ฆ่าซึ่งกันและกันตาย นั้นมันมีมากขึ้น ๆ เพราะคนเหล่านั้นไม่รู้สิ่งที่ควรจะให้พอสมควรกัน. ทำไมจะต้องร้องไห้ ? ทำไมจะต้องโง่ไปฆ่าตัวตาย หรือไปฆ่าคนอื่นตาย ? ก็เพราะว่าโง่. พุทอย่างนี้ไม่มีทางจะผิด; โง่ก็เพราะว่ารู้อะไรตื่นเกินไป, ไม่รู้ให้ลึกซึ้งพอที่จะขจัดปัญหา นั้น ๆ ออกไปได้ โดยที่ไม่ต้องทำอะไรให้ตัวเองเป็นทุกข์ หรือให้คนอื่นเป็นทุกข์.

นี้เรียกว่าไม่รู้ในส่วนที่ลึกไปกว่าที่คนโง่รู้ จึงรู้แต่ชนิดที่จะทำไปอย่างที่คนโง่เขาทำ จึงเบียดเบียนคนบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง. ดังนั้น ปรมัตถสภาวะธรรม มีอยู่ ก็เพื่อจะช่วยแก้ปัญหานี้; ถ้าความทุกข์เกิดขึ้น ก็จะช่วยแก้ปัญหานี้ให้หมดไป; ถ้าความเสียใจมันเกิดเนื่องจากผู้อื่น ก็จะรู้จักแยกออกจากกัน ทำให้ไม่ต้องมีความทุกข์ เพราะเหตุนี้.

ที่นี้ สำหรับคำว่า ปรมัตถะ นี้ก็แปลว่า มีความหมายอันลึกซึ้งอย่างยิ่ง. นี้ก็เหมือนกัน มันมีอยู่หลาย ๆ ชั้น. ถ้าลึกถึงที่สุดก็เรียกว่ารู้ความจริงถึงที่สุด, ถ้ารู้

ในทางฝ่ายรูปธรรม มันก็แก้ปัญหาคู่ฝ่ายรูปธรรม, ถ้ารู้ในทางนามธรรม ก็แก้ปัญหาคู่ฝ่ายนามธรรม. **อย่าได้เข้าใจว่า ฝ่ายรูปธรรมนั้นมันมีเรื่องตนๆ; ที่ลึกๆไม่มี; ที่เป็นปรมาตม** มันก็มีเหมือนกันในฝ่ายรูปธรรม; แม้คำว่ารูปธรรม ก็ยังต้องแยกออกเป็นสองชั้น สามชั้น.

รูปธรรมอย่างที่เป็นวัตถุ เป็นเนื้อวัตถุล้วนๆ เป็นปรมาณู เป็นอนุ เป็นอะไร ล้วนแต่เป็นวัตถุล้วนๆ มันก็ยังมี**ส่วนที่เป็นปรมาตมธรรม** คือเห็นยากเข้าใจยาก; และส่วนที่เป็น**รูปธรรม** ที่**เล็งถึงแต่สักว่าคุณสมบัติ**ของสิ่งนั้น ในฐานะที่เป็นของกินเนื้อที่, อย่างนี้ก็ยังมีปรมาตมยิ่งขึ้นไปกว่า. ที่ในส่วนจิตใจก็ยังมีความเป็นปรมาตมที่ลึกยิ่งขึ้นไปกว่านั้น; ขอให้พยายามทำความเข้าใจไปตั้งแต่ต้น ว่าการรู้ส่วนที่เป็นปรมาตมนั้นมีประโยชน์อย่างไร.

ในส่วน**วัตถุล้วนๆ** เมื่อคนรู้แล้ว ก็**สามารถที่จะใช้วัตถุให้เกิดผลใหญ่หลวง**ยิ่งขึ้นไปทุกที เช่นเมื่อไม่นานมานี้ ก็ไม่มีใครรู้จักใช้แรงของปรมาณู จึงไม่สามารถจะผลิตกำลังงานจากปรมาณู ไม่สามารถทำลูกกระเบิดปรมาณูเป็นต้น; เพราะเวลานั้น ยังไม่รู้ในส่วนที่เป็นปรมาตมของวัตถุล้วนๆ คือปรมาณูนั้น. เคียงนี้ก็รู้ขึ้นมาจนเอามาใช้ได้อย่างนี้ มันก็ไม่ใช่เล็กน้อยเลย. นี่เรียกว่าส่วนย่อย ส่วนเล็กที่สุดของวัตถุก็มี**ส่วนที่เป็นปรมาตม** มันเล็กจนดูด้วยตาไม่เห็นแล้ว ก็ยังมี**ส่วนที่เป็นปรมาตม** คือละเอียดลึกซึ้งยิ่งไปกว่านั้นอีก; แต่เมื่อรู้ก็เอามาใช้ประโยชน์ได้. นี่เรียกว่ารู้ปรมาตมของตัววัตถุนั้นๆ ก็เรียกว่ารู้ในเรื่องของรูป คือวัตถุ, วัตถุที่มีรูป.

คำว่า **รูป** นี้ ในความหมายทางธรรม ก็**หมายถึงการที่มันกินเนื้อที่** แล้วมันเกี่ยวข้องโยงกันไป; เช่นความรู้ทาง mechanism ทั้งหลาย ก็รู้เรื่องเกี่ยวกับวัตถุในส่วนที่ว่า มันกินเนื้อที่ มันเป็นรูปที่หยาบๆ เป็นรูปที่เห็นได้ด้วยตา แต่คนเรา

ก็ไม่อาจจะรู้. เมื่อค่อย ๆ มีความรู้เพิ่มขึ้น ๆ เราจึงมีการประจักษ์รู้นั้นขึ้นในโลก เป็นความเจริญ ประจักษ์รู้วัตถุนต์ ประจักษ์รู้เรื่อ ประจักษ์รู้ยานต่าง ๆ กระทั่งไปนอกโลก ก็ได้. อย่างนี้พิจารณาเหตุเกิดว่า มันมีความเป็นปรหมัตต์ คือ อตตะ หรือความหมาย หรือประโยชน์อันลึกซึ้งที่สุดนั้นสักเพียงไร ; นี่คือการมุ่งหมายที่จะให้คนรู้เรื่องปรหมัตต์.

ที่นี่ จะดูกันในส่วนร่างกายของเราแท้ ๆ **ก็ยังมีส่วนที่เป็นปรหมัตต์ ที่ยังไม่รู้ อยู่อีกมาก.** ในยุคโบราณอาจจะรู้น้อยที่สุด ต่อมาก็รู้มากขึ้น ; แต่ถึงอย่างนั้น ก็ไม่ใช่ รู้หมด พอรู้หมดมันก็จะแก้ปัญหาก็อีกมาก ; หรืออาจจะถึงกับว่าสร้างร่างกายคน ขึ้นมาได้ใหม่ก็ได้. แต่ที่น่าสงสัย หรือน่าสับสน ก็คือว่า เท่าที่มันเกี่ยวข้องกับเรื่องราว ในวันหนึ่ง ๆ เราก็ยังไม่ค่อยรู้ ; ไปถามชาวบ้านธรรมดาๆ ดูเถิดว่า ทำไมจึงปวดท้อง เขาก็ไม่รู้. แต่ถ้าไปถามหมอหรือนักวิทยาศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็ต้องรู้ว่า ทำไมจึงปวดท้อง มีเหตุตรงไหน มีอย่างไร.

นี่เป็นปรหมัตตะของคนโง่ ; คนโง่ไม่รู้ แต่คนที่ได้ศึกษาก็รู้. แต่ถึง อย่างนั้นก็ยังมีส่วนที่ตนเองก็ยังไม่รู้อยู่อีกมาก ไม่สามารถจะจับปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหนัง ร่างกายนี้ให้หมดไปโดยสิ้นเชิงได้ ; ก็แปลว่า **แม้แต่เรื่องวัตถุร่างกายนี้ ก็ยังมีเหลือ อยู่อีกมาก ซึ่งจะเป็นปรหมัตตสภาวะธรรม ;** จะต้องรู้ไปตามฝ่าย ตามแบบของวัตถุ หรือของรูปธรรม หรือของร่างกาย. ท่านทั้งหลายจะพอมองเห็นว่า ถ้าเรารู้ลึกซึ้ง ลงไปในส่วนที่ควรรู้ให้ลึกซึ้ง มันก็ยังมีประโยชน์.

แต่ในทางพุทธศาสนา มุ่งหมายจะแก้ปัญหาลึกซึ้งในส่วนจิตใจ ก็เลยมีกล่าว ไว้ในส่วนที่เป็นจิตใจ หรือเกี่ยวกับจิตใจเป็นส่วนใหญ่, กล่าวเรื่องจิตใจเป็นส่วนใหญ่ ; แม้จะกล่าวเรื่องรูปเรื่องกาย ก็มักจะกล่าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับจิตใจ. เช่นตา หู จมูก ลิ้น กาย อย่างนี้ เป็นส่วนรูปส่วนกายก็จริง ; แต่มันเกี่ยวข้องกับจิตใจอย่างที่ไม่

อาจจะแยกกันได้; ฉะนั้น จึงได้กล่าวถึงร่างกายในส่วนที่มันเกี่ยวกับจิตใจ ไม่ได้กล่าวถึงร่างกายล้วน ๆ เหมือนกับในวิชาร่างกาย หรือวิชาการแพทย์ของหมอ เป็นต้น.

เพราะฉะนั้น ขอให้ทราบว่า **ปรมัตถสภาวะธรรมในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา** **เป็นเรื่องมุ่งหมายเกี่ยวข้องกับจิตใจ,** จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับทางจิตใจ ซึ่งเป็นตัวความทุกข์ เพื่อให้คนเรารู้กันเสียที่ว่า ความทุกข์นั้นคืออะไร? มาจากอะไร? จะแก้ไขให้หายไปได้จากจิตใจอย่างไร? ก็เลยเกิดมีระบบค้นคว้าเฉพาะในทางนี้ขึ้นมา.

การแก้ปัญหาทางจิตใจได้ค้นพบนับตั้งแต่ว่า **รู้จักทำจิตใจให้หยุด** ให้สงบ โดยวิธีการพิเศษซึ่ง**เรียกว่าประเภทสมาธิ**อย่างนี้ก็มี, พอกันคำว่า**ให้รู้แจ้ง**ออกไปถึงความลับต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ อย่างที่**เรียกว่าปัญญา**ก็มี.

ที่เกี่ยวกับจิตใจล้วน ๆ เช่นการทำสมาธิ **สามารถจะหยุดความรู้สึก** เหมือนกับว่าตายแล้วอย่างนี้ก็ได้; ส่วนที่เป็น**ปัญญา** ก็รู้ถึงขนาดที่ว่า **จิตใจจะไม่มี ความทุกข์**อีกต่อไป เห็นทุกอย่างเป็นธรรมดา อย่างนั้น อย่างนั้น อย่างนั้น แล้วก็ไม่ได้เกี่ยวข้องหรือยึดถือชนิดที่ทำให้จิตใจเป็นทุกข์; แปลว่าที่เป็น**ปัญญา** ก็รู้ถึงขนาดที่จะเปลื้องความทุกข์ออกไปได้.

อย่างนี้ก็เรียกว่า**ปรมัตถสภาวะธรรมส่วนจิตใจ มีผลเป็นสมาธิก็มี มีผลเป็นปัญญาก็มี.** ถ้าเป็นสมาธิ ก็หยุดความทุกข์ หยุดความทุกข์ได้ตามแบบของสมาธิไปชั่วคราว, ถ้าเป็นเรื่องของ**ปัญญา** ก็ขุดรากเง้าของความทุกข์ได้มากกว่านั้น; และอาจจะหยุดได้สิ้นเชิง คือไม่เป็นทุกข์อีกต่อไป. คนที่ดับทุกข์ได้สิ้นเชิง ไม่มีเหลืออีกต่อไป ก็เรียกว่าเป็นพระอรหันต์; ไม่ถึงนั้นก็เรียกว่าพระอริยเจ้าที่รอง ๆ ลงมา; มันเกี่ยวกันอยู่อย่างนี้.

คนที่**เป็นพระอริยบุคคล** ก็คือคนที่เข้าถึง**ปรมัตถสภาวะธรรม** จนดับความทุกข์ได้ในระดับหนึ่งๆ จนถึงที่สุด; พวกที่เป็น**พุทธบริษัท**ทั้งหลายก็ต้องการอย่างนั้น คือ**ต้องการจะดับทุกข์**. ต้องการจะมีความรู้ที่เรียกว่า **“ตื่นจากความหลับ”**, และแก้ปัญหิต่างๆ ที่เกี่ยวกับความทุกข์ได้; ก็ล้วนแต่ต้องรู้สิ่งที่เรียกว่า**ปรมัตถสภาวะธรรม**.

ปรมัตถสภาวะธรรมมีมาก รู้เพียงดับทุกข์ได้ก็พอ

สิ่งที่เรียกว่า **ปรมัตถสภาวะธรรม**นั้นมีมาก จนคำนวณไม่ไหว, แล้วก็มากจนไม่ต้องรู้ให้หมดคนนั้น : **รู้แต่เท่าที่จำเป็นที่จะต้องรู้** ก็รู้เท่าไรแล้วดับทุกข์ได้สิ้นเชิง เท่านั้นก็เรียกว่าพอ; นอกนั้นไม่ต้องรู้จักได้. เพราะว่าเดี๋ยวนี้เราต้องการเพียงแต่ที่จะดับทุกข์ เราจะไปรู้ทั้งหมดก็ทำไม่ได้, หรือทำให้ได้มันก็ต้องตายแล้วตายอีกทั้งหลายหน มันยังไม่พอ เวลามันยังไม่พอ; แต่ถ้าจะรู้เท่าที่จะดับทุกข์ได้แล้ว เวลาที่มีพอ, และยังมีเวลาเหลืออยู่สำหรับมีชีวิตอยู่โดยไม่ต้องเป็นทุกข์.

เพราะฉะนั้น **พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า** เราสอนในปริมาณเท่ากับ**ใบไม้กำมือเดียว** ในเมื่อเปรียบเทียบกับ**ใบไม้ทั้งป่า ทั้งดง ทั้งโลก**; ก็คิดดูเถอะว่า **ใบไม้ทั้งโลกมันมีสักเท่าไร** แล้ว**ใบไม้กำมือเดียว** นั้นจะน้อยกว่ากันเท่าไร. ปรมัตถธรรมที่ทรงนำมาสอน ก็เท่ากับ**กำมือเดียว** ก็พอที่จะดับทุกข์ได้; แล้วมันก็น่าสังเกตที่ว่า **ใบไม้กำมือเดียวนั้น** เราก็ก็นับ, ยังไม่เข้าถึง, ยังไม่ได้รับ**ใบไม้กำมือเดียว**, ยังมีความทุกข์อยู่; เพราะไม่รู้ในสิ่งที่เรียกว่า**ปรมัตถสภาวะธรรม** จึงต้องเอามาพูดกันจนกว่าจะเพียงพอ.

สังเกตดูให้ดี แม้อย่างง่ายๆ ตื้นๆ แล้วก็ต้องทำซ้ำๆ ซากๆ; แต่ถ้ามันเห็นประโยชน์อยู่ เราก็ทนได้ เช่นเรียน ก.ข. ก กา ก็ต้องเรียนซ้ำๆ ซากๆ กว่า

ภาวะพื้นฐาน ของสิ่งที่เรียกว่า “คน”

๓๖๗

รู้หนังสือ อย่างนี้ก็ทนได้. หรือว่าถ้าไม่ทนมันก็ไม่รู้หนังสือ ก็ยังมีผู้ใหญ่คอยเขียน
คอยตี ไม่ให้เหลวไหล, ให้เรียนซ้ำๆ ซากๆ จนให้รู้; คนก็รู้ ก.ข. ก.กา ได้.

ที่นี้มาถึงเรื่องของปรมัตตสภาพธรรม ก็เหมือนกับ ก.ข. ก.กา : **เมื่อไม่
ทนศึกษาโดยซ้ำซาก ก็ไม่อาจจะรู้ได้.** สังเกตดูไม่มีใครจะทนศึกษา มักหาเรื่อง
บิตพลัว; ก็เพราะรำคาญ ที่พูดซ้ำๆ ซากๆ พูดแล้วพูดอีก อยู่แต่เรื่องราวๆ เรื่อง
อายตนะ เรื่องขันธ เรื่องทุกข์อยู่หนึ่งเอง.

ขอให้คิดดูเถอะว่า แม้จะมีการซ้ำซากอย่างนั้น ก็ยังน้อยกว่าความซ้ำซากที่
เราเรียนหนังสือ หรือว่าทำการฝึกฝนวิชาชีพอะไรบางอย่าง เรายังต้องทำซ้ำซากมาก
กว่านั้น. แต่ว่ามันมันได้สัจจทางค์ เราก็ทนความซ้ำซากได้ ส่วนความคับทุกขนั้น แม่จะ
หวัง มรรค ผล นิพพานได้ เราก็ไม่เห็น, และบางคนก็ไม่ต้องการตัวซ้ำไป คือไม่
รู้ว่า **สิ่งที่เรียกว่ามรรค ผล นิพพาน นั้น จะมาช่วยกำจัดความทุกข์** ที่ทำให้นั่ง
ร้องไห้ ทำให้กินยาตาย หรือฆ่าคนอื่นตายนี้ได้. เมื่อไม่มองเห็นก็ไม่ต้องการ จึงสมัคร
จะนั่งร้องไห้, หรือฆ่าตัวตายอยู่เรื่อยไป.

ต้องพยายามทนศึกษา เรื่องธาตุ, ขันธ์, เพื่อกำจัดทุกข์

แม้ในหมู่พุทธบริษัทที่อยู่กับวัดกับวา ก็ยัง**ไม่ค่อยชอบที่จะศึกษาเรื่องราว
เรื่องอายตนะ เรื่องขันธ เรื่องอุปาทานขันธ์** อย่างซ้ำๆ ซากๆ ด้วยเหมือนกัน;
จะเป็นเพราะเหตุไรก็พูดยาก. บางทีก็ต้องพูดเป็นข้อแรกว่าเพราะไร ไม่รู้ว่าอะไร
เป็นของดีที่จะมีประโยชน์, หรือบางทีก็เพราะว่า ไม่เข้าใจตั้งแต่ที่แรก เพราะไรเหมือนกัน
จึงศึกษาต่อไปไม่ได้. บางทีก็ไม่ได้คิดว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องเดียวเท่านั้น ที่สำคัญที่สุด
ที่พุทธบริษัทเราจะเอาตัวรอดได้; เมื่อต้องศึกษาเรื่องเดียวซ้ำๆ ซากๆ นานเข้าก็เบื่อ
หน่าย ก็บิตพลัวไปเสีย.

ถ้ากล่าวให้ชัดก็เรียกว่าไม่รู้จักตัวเอง แล้วก็ไม่พยายามที่จะรู้จักตัวเอง. สันดานของคนโง่เป็นอย่างนี้ : **ไม่รู้จักตัวเอง แล้วไม่พยายามที่จะรู้จักตัวเอง.** เพราะว่าเรื่องราว เรื่องอายุคนะ เรื่องชั้นร่ำ เรื่องอุปาทานชั้นร่ำนั้น คือเรื่องตัวเอง; แต่ก็ไม่รู้จักเลย ว่า นั่นมันเรื่องตัวเอง ไม่พยายามที่จะรู้จัก.

เพราะไม่รู้จักในขั้นแรก ว่านั่นมันเป็นเรื่องตัวเอง ก็เลยไม่รู้ว่าคุณทุกขนั้นมันเกิดมาจากการที่**ไม่รู้จักตัวเองในขั้นนี้**; จึงไปโทษผีสังเทวดา ไปรตนน้ำมันต์บ้าง ไปทำอะไรบ้าง ก็ไม่แก้ปัญหาก็เกี่ยวกับชั้นร่ำ อายุคนนะ เหล่านี้เลย. พวกมันไปถือบัจจายภายนอก หรือบางทีก็คิดว่า จะแก้ได้ด้วยเงิน จะดับความทุกข์ได้ด้วยเงิน นี่เป็นสิ่งที่น่าหัวเราะ.

ถ้าจะคิดว่ากับทุกข์ได้ด้วยความรู้เรื่องปรมัตตสภาวะธรรม ก็คงจะสนใจกันบ้าง. ไปสนใจแต่หาเงินกันอย่างเดียว ส่วนมากไม่มีที่เก็บแล้วก็ยังจะหา เพราะคิดว่าอะไรมันก็จะสำเร็จได้เพราะสิ่งนั้น; ปรมัตตสภาวะธรรมจึงไม่ได้รับการสนใจ ทั้งที่ว่าความรู้เรื่องนี้จะแก้ปัญหาก็เงินช่วยแก้ไขไม่ได้ จะดับความทุกข์ที่เงินช่วยดับให้ไม่ได้ ก็ไม่มีใครสนใจ.

นี้ ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจคำว่าปรมัตตสภาวะธรรม ในลักษณะอย่างนี้ แล้วก็พยายามศึกษาเรื่อยไปจนตลอดชีวิต; ไม่ใช่เฉพาะที่นี่ หรือที่สั่งสอนอยู่ที่นี่ : ที่ไหนก็ได้ ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง แล้วก็สอนเรื่องเดียวกัน เหมือน ๆ กัน คือ**ให้รู้จักตัวเอง แล้วแก้ปัญหาก็เกิดขึ้นโดยกับตัวเองให้ได้** และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องจิตใจ.

ทำไมต้องรู้จักตัวเองอย่างนี้? ก็เพราะว่าเรื่องของร่างกายนั้น หมอช่วยได้; คือคนอื่นช่วยได้. แต่เรื่องของจิตใจแล้วเป็นการยากที่คนอื่นจะช่วย; แม้ว่าจะมีผู้แนะนำวิธีให้ทำ ก็ยังต้องช่วยตัวเองอยู่ทั้งนั้น. **พระพุทธเจ้าท่านคร่ำว่า ท่านเป็น**

แต่ผู้ซึ่งทาง, คนต้องเค้นเอง; นี่มันเรื่องจิตใจ จะเอาใส่รถ ใส่อะไรหามไป มันทำไม่ได้ สำหรับเรื่องจิตใจ. เราจึงต้องสนใจที่จะศึกษาด้วยตนเอง, กำจัดความทุกข์ ด้วยตนเอง; คู่กันไปกับเรื่องร่างกาย ที่ว่าอาจจะช่วยเหลือกันได้โดยบุคคลอื่น.

เรื่องจิตใจแล้ว เป็นเรื่องภายใน เป็นเรื่องเฉพาะคน ต้องสนใจเฉพาะ ตัวเอง; แม้แต่ว่าจะเกิดเป็นทุกข์ เป็นโรคขึ้นมาในจิตใจ มันก็ไม่มีใครจะรู้สึกได้ นอกจากคนที่เจ็บป่วยในทางจิตใจนั่นเอง จึงได้วางตำราสำหรับตำรา หรือความจริงอะไร ต่างๆ ไว้ สำหรับคนจะได้ศึกษาและได้ช่วยตัวเอง นี่คือนิยามที่เรียกว่าปรมาตมสภาวะธรรม.

ธาตุในตัวคนปรุงแต่งขึ้นทำอาการต่างๆ

ข้อที่กล่าวว่า เป็นเรื่องของตัวเอง เป็นเรื่องของคนๆ นั้นเอง นี่ก็เป็นสิ่ง **ที่จะต้องศึกษากันอย่างละเอียดลออ** เพื่อให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าคน, หรือตัวเราเอง ซึ่งรู้จักยาก; ยังจะต้องแบ่งออกเป็นชนิดๆ, ตามเวลาหรือตามกิริยาอาการที่มันเนื่องกันอยู่กับสิ่งแวดล้อม. เมื่อพูดออกมาเป็นภาษาวัตถุๆ ว่าๆ ท่านทั้งหลายก็ฟังไม่ถูก.

จะยกตัวอย่างเช่นว่า อาตมาจะพูดว่า สิ่งที่เราเรียกว่าคน คนนี้ รวมทั้งท่านทั้งหลายคนหนึ่งๆ ด้วยนี้ **สิ่งที่เรียกว่า “คน” นี้ ในบางเวลามันเป็นเพียงธาตุ**ทั้งหลายกองๆ กันอยู่ ไม่ได้ทำอะไรในเวลา. **ในบางเวลาคันอยู่ในลักษณะ หลุกหลุมมาเป็นอาชุนะ** คือตา หู จมูก ลิ้น กาย อย่างใดอย่างหนึ่ง มันเริ่มมีอาการที่จะทำหน้าที่ของมัน; อย่างนี้ไม่ได้เรียกว่าธาตุนั้นๆ ที่มันกองๆ กันอยู่อย่างกับของวางเก็บไว้. **ในบางเวลา คน มันเกิดจับกลุ่มกันขึ้นมามากกว่ามันเป็นกลุ่มๆ เช่น เป็นกลุ่มรูปขันธ์ก็มี บางเวลาเป็นเวทนาขันธ์ บางเวลาเป็นสัญญาขันธ์.**

ที่เขาเรียกว่าเป็นขันธ์ คือธาตุนั้นๆ มันจับกลุ่มกันเข้า มากกว่าที่จะเป็นเพียงอายตนะสำหรับรับรู้, แต่มันมาเป็นขันธ์ ทำหน้าที่เป็นอย่างๆ ไป เช่น

รูปชั้นร์ ก็เป็นที่ตั้งของจิตที่จะรู้อารมณ์. เวทนาชั้นร์ก็รู้สึกต่ออารมณ์, สัญญาชั้นร์ ก็มันหมายในอารมณ์นั้น ๆ, สังขารชั้นร์ก็คิดนึก, วิญญาณชั้นร์ก็รู้แจ้งทางอายตนะ เป็นต้น.

บางเวลา “คน” เป็นอย่างนี้. อย่างมันไม่ใช่ธาตุหลาย ๆ ธาตุนอนกองกันอยู่แล้ว; บางเวลามากกว่านั้น ก็คือว่า เป็นเวลาที่สังขารชั้นร์ชนิดที่มันไม่มาก ๆ เกิดขึ้นครอบงำหมดเป็นอวิชชา เป็นตัณหา เป็นอุปาทาน มันเลยมีความทุกข์เหมือนกับไฟเข้าไปติดอยู่ข้างในก็มี. นี่คนเป็นอย่างนี้. อย่าเข้าใจว่าสิ่งที่เรียกว่าคนแล้วมันเหมือนกันหมด แล้วเหมือนกันอยู่ทุกเวลา; ดังนั้น จึงต้องศึกษาโดยวิธีที่เรียกว่า ปรมัตตสภาวะธรรม.

อย่างแรกที่พูดว่า สิ่งที่เราเรียกว่าคน ในบางเวลาเหมือนกับว่าเป็นธาตุหลาย ๆ ธาตุมาวางกองกันอยู่เฉย ๆ อย่างนี้ก็มี, นั่นคือเวลาที่ **ไม่มีการปรุงแต่งคิดนึกอะไร**; เช่นเวลานอนหลับสนิท ก็เป็นอย่างที่เรียกว่า บุรุษนี้ประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๖ : คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ ทั้ง ๖ ธาตุ ยังคงมีอยู่ในร่างกายก่อนนี้, แต่อยู่กันเฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไร จะมีอะไรหล่อเลี้ยงควบคุม ก็เพียงว่าไม่ให้มันเหี่ยวไปเท่านั้น; ฉะนั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นธาตุนั้น ๆ แล้วก็ไม่ได้ทำอะไร, นี่ก็บางเวลาเป็นเพียงว่าธาตุหลาย ๆ ธาตุกองกันอยู่.

บางเวลาเป็นอายตนะ; นั่นคือมีอะไรมาแวคล้อมมากระทบ ทำให้เกิดเป็นอายตนะขึ้นมาทางตาบ้าง ทางหูบ้าง; อย่างนี้คนกลายเป็นอายตนะ. ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “สิ่งทั้งปวง”. **สิ่งทั้งปวงนี้** คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์. บางเวลามันก็ทำหน้าที่นั้นอยู่ จนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งนึกก็เป็นชั้นร์ใดชั้นร์หนึ่ง, บางเวลามันก็เลิกละมันถ้อยมัน ก็เป็นทุกข์ เพราะเหตุที่ชั้นร์ใด

ภาวะพื้นฐาน ของสิ่งที่เรียกว่า “คน”

๓๓๑

ชั้นหนึ่งนั้นมันถูกยึดถือ. ฉะนั้นจะพูดอีกทีหนึ่งก็ว่า คนบางเวลาหนักคือความทุกข์
นั่นเอง.

สรุปความว่าคนเราบางเวลาเป็นเพียงสักว่าธาตุทอง ๆ กันอยู่;
แต่บางเวลาเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งกันหมุนจีไปเลย และมีความทุกข์ด้วย.

ยกตัวอย่างเหมือนว่า รอยนต์มันคืออะไร ? รอยนต์บางเวลาเป็นเพียง
ชั้นโลหะที่พหุสัมภาระ ถูกแยกออกมาเป็นชั้น ๆ ชั้น ๆ วางกันอยู่เต็มไปหมด ก็พ้นชั้น
ในโรงงานที่เขาผลิตชิ้นส่วนของมัน. รอยนต์คันหนึ่งก็อยู่ในสภาพอย่างนั้น; เขาจะ
ไม่เรียกว่ารอยนต์ก็ได้ แต่ว่าคนที่รู้เรื่องก็ว่า นี่นะ รอยนต์มันอยู่ในสภาพที่เป็นชั้น ๆ
ชั้น ๆ อย่างนี้ทุก ๆ คัน.

ทีนี้ ต่อมารอยนต์นี่คืออะไร ? มันก็คือเขาเอาระบบเล็ก ๆ มาประกอบ
กันเข้า คือหลาย ๆ ชั้นมาประกอบกันเข้าเป็นระบบหนึ่ง ๆ ระบบเล็ก ๆ ที่เขาเอาไปทำ
นั้นทำเป็นระบบใหญ่. แล้วต่อมา มันประกอบกันเข้าเป็นระบบ ระบบใหญ่ ๆ :
ระบบไฟ ระบบเผาไหม้ ระบบหล่อลื่น ระบบอะไรต่าง ๆ หลาย ๆ ระบบ น้อยระบบ
เข้าแล้ว ทีนี้เขาก็จะเอามาประชุมรวมกันเข้าจนเป็นคันรถ แต่มันยังไม่ไต่วิ่ง เพราะ
รอยนต์บางเวลายังไม่ไต่วิ่งก็เรียกว่ารอยนต์ คือมันยังไม่ไต่วิ่ง แม้จะมีอะไรครบแล้ว;
แต่ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยให้สัมพันธ์กัน มันก็ไม่ไต่วิ่ง. แต่ในบางเวลาเราจะเห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า
รอยนต์นั้นวิ่งฉิว; และบางเวลาเราก็เห็นว่ารอยนต์ลงไปนอนอยู่ในคู; มันก็รอยนต์
นั่นเอง; บางเวลามันเป็นชั้นเล็ก ๆ ก็คือรอยนต์; บางเวลาอยู่ในสภาพอย่างอื่นก็
เรียกว่ารอยนต์. นี่ไม่ใช่เรื่องตลก แต่ว่าเป็นเรื่องที่ขอให้คิดดูอย่างนั้น.

สำหรับคนเราคนหนึ่ง ๆ พิจารณาในบางเวลาเป็นอะไร ? ในบางเวลา
เป็นอะไร ? บางเวลามันเป็นอะไร ? **สิ่งที่เรียกว่าคน** นี้ มีอยู่ได้ในหลายแง่ หลาย

ความหมายอย่างนี้; แล้วก็มีสมมติหนึ่ง. **ที่จริงมันก็ไม่ใช่คน** เช่นเดียวกับเรา จะหาเรื่องว่า รถยนต์มันไม่ใช่รถยนต์ มันก็ชิ้นส่วนของพัสดุอะไรต่างๆ มันไม่ใช่รถยนต์ เปรียบอย่างนั้นก็ได้; เมื่อเอาส่วนต่างๆ มาประชุมกันให้ถูกต้อง มันก็วิ่งได้ แต่ก็ยังไม่ใช่อะไรยนต์.

คน นี้ก็เหมือนกัน ถ้าเรียกว่าคน ก็หมายความว่า เราสมมติให้เรียกว่าคน; **ที่แท้มันก็คือส่วนต่างๆ ที่เป็นธาตุหลายๆ ธาตุ** ที่ประชุมกันอยู่ หรือว่ากำลังหยุดเฉยกันอยู่ กำลังสัมพันธ์กันอยู่; ทำหน้าที่อะไรอยู่ ก็ล้วนแต่คนทั้งนั้น. นี่เรียกว่า เป็นความรู้ในส่วนที่เรียกว่าปรมัตถ์ที่ธรรมดาเราไม่สนใจ; เพราะเรามีเรื่องที่ยั่วให้สนใจอย่างอื่น. เราไม่สนใจเรื่องอย่างนี้; เราไปสนใจเรื่องที่จะทำให้เกิดความทุกข์, เราไม่สนใจเรื่องที่จะหยุดซึ่งความทุกข์.

ไม่สนใจรู้จักตัวเอง ไปสนใจแต่เรื่องให้เกิดทุกข์

ขอให้ทุกคนคิดดู ตัวเองนั่นแหละ ไม่ต้องเอาคนอื่น; ตลอดวันตลอดคืน สนใจเรื่องอะไร. **เราสนใจเรื่องที่จะให้เกิดความทุกข์ทั้งนั้นแหละ** แต่ก็คิดว่า นี่เป็นเรื่องที่ดี หรือว่าเป็นเรื่องที่จะดับทุกข์ด้วยซ้ำไป; แต่ที่แท้มันเป็นเรื่องที่ไม่ต้องไปทำก็ได้ ไม่ต้องไปยุ่งก็ได้. ส่วนที่จะดับทุกข์ได้จริงๆ นั้น เรายังไม่รู้จัก และก็ไม่ค่อยได้สนใจ. อย่างว่าส่วนมากที่สุดก็สนใจที่จะหาเงิน แล้วก็ไม่มีความที่จะพอได้ ก็ยังไม่เคยคิดว่ามันจะพอได้อย่างไร แม้จะมีมากเท่าไรมันก็ไม่พอ ก็สนใจแต่เรื่องนั้น.

หาเงินมาทำอะไร? ก็จนกระทั่งไม่รู้ว่าจะทำอะไร. จะดับความทุกข์ได้อย่างไร? **ก็ไม่รู้ว่าเงินนี้จะช่วยดับความทุกข์ได้อย่างไร?** กระทั่งว่ามันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์หรือเปล่า? ก็ไม่ได้สนใจว่ายึดถือแล้วก็เป็นทุกข์ ไม่ยึดถือแล้วก็ไม่เป็นทุกข์. อย่างนี้ ก็แปลว่าเราจะสนใจอะไรก็สนใจแต่ในแง่ที่มันจะเกิดความทุกข์ ในแง่ที่จะดับทุกข์ไม่รู้.

ภาวะพื้นฐาน ของสิ่งที่เรียกว่า “คน”

๓๗๓

ฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ จึงวิ่งไปวิ่งมาแก้แค้นเรื่องความทุกข์. เรื่องกับทุกข์นั้นยังไม่รู้, แม้เขาบอกก็ไม่เชื่อ.

โดยทั่วไปเป็นอย่างนั้นมาแล้ว ตั้งแต่ครั้งโบราณ; ครั้นพุทธกาลก็เป็นอย่างนั้น. **คนถูกวิชาหุณห่อ ถูกค้นหากระษากลากฎไป ถูกอุปาทานสมุหัตถ์ รักรัง.** เป็นอยู่แต่อย่างนั้น; เวลาที่ว่าง ที่ไม่เป็นอย่างนั้น แพบจะนับว่าไม่มี; ถ้ามีก็หลบไปเลย คือมันนอนหลับไปเลย หรือเวลาที่รู้สึกอะไร. ถ้าเกิดความรู้สึกอะไรที่เป็นเรื่องขึ้นมา มันก็มีแต่เรื่องกิเลส ตัณหา อุปาทานทั้งนั้น; แม้ข้อเท็จจริงอันนี้ก็ขึ้นปรมาัตตสภาวะธรรม. การที่คนโง่กันอย่างนี้ ก็เป็นปรมาัตตสภาวะธรรม ให้รู้ว่าคนโง่กันอย่างนั้น; แต่ว่า**ปรมาัตตสภาวะธรรมจริงนั้น คือวิชาหุณห่อจะช่วยแก้ความโง่** ชนิดนี้ให้หมดไปเสีย. นี่ก็ปรมาัตตสภาวะธรรมแท้. เพราะเหตุนี้ **พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสให้ชักตลงไปว่า ให้รู้เรื่องความทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์ เรื่องความดับทุกข์ และก็เรื่องวิธีที่จะให้ถึงความดับทุกข์นั้น** มี ๔ เรื่องเท่านั้น.

ทำไมจะต้องตรัสเรื่องทุกข์ขึ้นมาอีก ทั้งที่คนเป็นทุกข์อยู่เต็มทีก็ไม่ว่ามันเป็นคนทุกข์? **เพราะเป็นคนทุกข์อยู่ก็ไม่ว่าเป็นคนทุกข์ จึงต้องบอกมันแต่เรื่องความทุกข์;** บอกว่าเป็นทุกข์ก็ยังไม่เชื่อว่าเป็นทุกข์ เหมือนบอกคนบ้าว่าบ้า, เขาก็ไม่เชื่อว่าตัวเองบ้า; เขาจะเถียงว่าไม่บ้า เช่นเดียวกับคนเราแม้จะได้รับคำบอกว่าเป็นทุกข์ก็ไม่เชื่อ ก็เถียง, หรือว่าเห็นเป็นสุขไปเสียอีก; ก็เลยต้องพยายามกันมากทีเดียวกว่าที่จะให้คน ๆ หนึ่งรู้ปรมาัตตสภาวะธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับความทุกข์ ว่าความทุกข์เป็นอย่างนั้น ๆ.

ส่วนเรื่องเหตุให้เกิดทุกข์ และความดับทุกข์นั้นยังมีอีกส่วนหนึ่งต่างหาก; **ยังอีกไกล; เพราะที่เกี่ยวกับความทุกข์นั้นยังไม่รู้** กลับจะเห็นเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา

ไปเสียเลย ในแบบที่เรียกว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว; คำกล่าวที่แสดงให้เห็นอะไร
มากไปกว่านั้นก็ อย่างบทบาลีที่พระท่านสวดเมื่อตะกี ให้รู้อะไรลึกไปกว่าธรรมคาสามัญ
จึงจะเรียกว่ารู้ปรมัตตสภาวะธรรม; อย่างบทสวดเมื่อตะกีนั้นเป็นตัวอย่าง วันนี้จะแจ้งให้
ฟังอีก สำหรับบทที่สวดเกี่ยวกับ “สิ่งทั้งปวง”.

สิ่งทั้งปวง เป็นที่ตกจมที่น่ากลัว

พระพุทธเจ้าท่านยกเรื่องนี้มาแสดงว่า “เราจะแสดงให้เห็นให้เรารู้จักสิ่งทั้งปวง
ที่ชาวบ้านเขาพูดกันว่า สิ่งทั้งปวง คืออย่างนั้น อย่างนี้, อย่างนั้นอย่างนี้ เต็มไปทั้ง
จักรวาลนี้ อย่างนั้นฉันไม่เรียกว่าสิ่งทั้งปวง : ฉันเรียกตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, พร้อม
ทั้งรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณีนีว่า สิ่งทั้งปวง”. เรื่องก็เลยเหลือ
เพียง ๖ อย่าง หรือ ๖ คู่ : ตาคู่กับรูป หูคู่กับเสียง จมูกคู่กับกลิ่น ฯลฯ เป็นต้น.

หกคู่คือสิ่งทั้งปวง แล้วมันอยู่ที่ไหน? มันก็อยู่ในร่างกาย เนื่องจาก
อยู่กับร่างกาย ที่ยาวประมาณศกวาหนึ่งนั่น. นี่ก็สิ่งทั้งปวง. บางคนจะไม่เชื่อพระพุทธเจ้า
ถ้าไม่เข้าใจว่า นี่ก็สิ่งทั้งปวง; แต่บางคนมองเห็นว่า อ้าว, ทั้งหมดมาอยู่ที่นี้ มันเนื่อง
อยู่กับหกคู่นี้, ถ้าไม่มีอันนี้ สิ่งทั้งปวงก็ไม่มี.

ถ้าพูดในฐานะ เป็นที่ออกมา มันก็ออกมาจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้;
ถ้าจะพูดในฐานะที่มันเป็นที่รวมเข้าไป กลับเข้าไป หรือเป็นที่ส่วยผลของมัน ก็อยู่
ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้; หรือแม้ว่ามันกำลังรู้สึกอยู่ สิ่งที่กำลังรู้สึกอยู่ในเวลานี้
ก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ฉะนั้น สิ่งทั้งปวง จะเกิดขึ้นก็ตาม จะตั้งอยู่ก็ตาม
จะปรากฏเป็นผลประโยชน์ก็ตาม หรือจะดับไปก็ตาม มันก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ,
จึงเรียก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ว่าเป็นสิ่งทั้งปวง. อย่างนี้ก็แสดงให้เห็นส่วนที่เป็น

ภาวะพื้นฐาน ของสิ่งที่เรียกว่า “คน”

๓๗๕

ปรมาัตตธรรม, หรือแก่นปรมาตตสภาวะธรรม **ว่าสิ่งที่เป็นอย่างนี้เองเรียกว่าสภาวะธรรม และ เป็นปรมาตตคือมีความหมายอันลึกซึ้ง.** ฉะนั้น ถ้าใครไม่เคยคิดว่าสิ่งที่บังอยู่รอบๆ ตัว หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ไปคิดเหตุเกิด.

ยังมีเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า สมุทฺร, สมุทฺร; ก็คือมหาสมุทร ใน ความหมายที่ว่า ตกลงไปแล้วมันจมน; คือตกทะเล ตกสมุทรแล้วก็ต้องจม. ไม่เชื่อ ก็ไปลองดู แล้วมันก็ต้องตาย, เพราะเต็มไปด้วยอันตราย เช่นปลาร้าย หรือว่าสัตว์ ร้ายเป็นต้น; คนก็กลัวการตกลงไปในสมุทร. แต่พระพุทธเจ้าท่านว่า “อันไม่ว่า อย่างนั้น มันมันไม่ใช่สมุทร มันเป็นเพียงน้ำมาก ๆ มันจะไม่ทำอะไรได้ยิ่งไปกว่า สิ่งทีเรียกว่าสมุทรในอริยวินัยนี้, คือในระเบียบการพุดจาของพระอริยเจ้านี้. ในภาษา พระอริยเจ้าไม่เรียกอย่างนั้นว่า สมุทฺร; แต่เรียกรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ธรรมารมณ์ ที่น่ารักน่าปรารถนานั้นว่าสมุทฺร; ถือว่าเป็นสมุทรจริง”.

ทำไมจึงเป็นสมุทรจริง? เพราะว่ามันตกจริง ๆ แล้วน้ำกลั้วจริง ๆ; แล้วมันตกอยู่ตลอดเวลาที่ว่าได้ : ตกทั้งมนุษย์ ตกทั้งเทวดา ตกทั้งมารทั้งปวง ทั้ง ทุกคนตก และกำลังตกอยู่จริง ๆ, เต็มอยู่ในสมุทร ยัวเยี้ย ๆ อยู่ในสมุทร, เป็นสมุทร ที่มีอยู่จริง และมีสัตว์ตกอยู่จริง และก็น้ำกลั้วจริง; นี่ก็สมุทร. ส่วนสมุทรทะเลนั้น ไปดูซิ ลิบลับสุดหูสุดตา จะหาคนตกสักคนหนึ่งไม่ใคร่มี นี่จะเรียกว่าสมุทรอะไร. ส่วน **สมุทฺรรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ นี้ตกกันอยู่จริง;** แม้จะอยู่ที่นี้ก็ตก, ถ้าจิต คิดเผละไปนึกเดียวเท่านั้นก็ตก; ถ้าไม่ตกทางตา ทางหู ก็ไปตกในทางจิตใจ อย่างนี้ เรียกว่าเป็นสมุทรจริง แล้วตกอยู่จริงตลอดเวลา.

นี่ก็อย่างเดียวกันอีก คือเป็นการแสดงปรมาตตสภาวะธรรม ให้เห็น ว่ารูป เสียง กลิ่น รสนี้ มันเป็นสภาวะธรรมที่มีอยู่เอง, แล้วมีอรรถอันลึกซึ้งอย่างยิ่ง;

คือว่ามันเป็นที่ตกของสัตว์ทุกสัตว์ จึงใช้คำว่า “สัตว์โลก” พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งเทวดา สมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์นี้ ได้ตกอยู่จริง. ฉะนั้น เมื่อเราไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้ ก็ได้ตกอยู่ในสมุทรรนี้; จิตที่ไม่รู้ แจ่มแจ้งในสิ่งเหล่านี้มีคมมนไปหมด. นี่คือการตกอยู่ในสมุทรรนี้.

นี่คือสมุทรรที่แท้จริง; ไม่ใช่ทะเลที่เป็นสีกว่าน้ำไปรวมกันอยู่มาก ๆ ในที่ลุ่ม. มันมิใช่สมุทรร; เพราะคำว่าสมุทรร แปลว่าที่จม ที่ตก; *เยภยุเณ สมุนฺนา ตนฺตา - สิ่งที่เรียกว่าสมุทรร คือสิ่งที่สัตว์เป็นอันมาก ไปตกอยู่ ไปจมอยู่ นั่นคือสมุทรร.*

ยกตัวอย่างอย่างนี้ ก็เพราะเห็นความจำเป็นว่า ถ้าเรียกว่าปรมัตตสภาวะธรรมแล้วต้องรู้ขึ้นไปยังไร, ควรจะแก้ปัญหาได้อย่างไร.

สุขทุกข์มี เพราะความยึดถือในสิ่งที่เป็นแต่ธาตุ

ตัวอย่างอีกอันหนึ่ง ตรัสว่า “เมื่อมีมือ การจับการวางก็มี; เมื่อเท้ามี การก้าวไปข้างหน้า หรือการถอยหลังกลับก็มี; เมื่อข้อมือข้อเท้ามี ก็มีการเหยียดออก หรือคู้เข้า; เมื่อท้องไส้มี ความหิวความกระหายก็ปรากฏ”; นี่ไม่ต้องพูดแล้ว ทุกคนรู้ได้. แต่ข้อนี้ทรงแสดงให้เห็นเพียงว่า เป็นอุปมานั้นอย่างหนึ่ง; แล้วมันเป็นสีกว่าอย่างนั้นเท่านั้น, นั่นอย่างหนึ่ง; **อย่าให้มีตัวคน ตัวคนอะไรกันนัก.** ถ้ามีมือมีเท้าแล้ว มันก็เดินได้ หยิบได้ วางได้ อย่างนั้น. ไม่ต้องมีตัวคนอะไรกัน มีแต่ความรู้สึกไปตามธาตุ วิญญาณธาตุ หรือหน้าที่ของธาตุ.

แต่ที่รู้ว่า มีแล้วนำอันตรายนั่น คือมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น; ถ้ามี แล้วมันไม่ใช่เพียงแต่ว่า จะหยิบ จะวาง จะจับ จะเหยียด จะเดิน จะถอย. แต่คนไปยึดเป็นตัวตนจึงมีความทุกข์; หรือถ้าจะไม่มีมีความทุกข์, แต่จะมีสิ่งที่เรียกว่าความสุข

ก็เพราะอันนั้นอีกนั่นแหละ, ก็เพราะตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นแหละ. ถ้าตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มี ก็ต้องมีการสัมผัสด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ; แล้วจากการสัมผัสนั้น ก็ต้องมีเวทนา.

พอมีเวทนาแล้วจะรู้สึกเป็นสุข หรือจะรู้สึกเป็นทุกข์ [ได้แล้วแต่เวทนา; แล้วจะทุกข์มากขึ้นไปอีกกว่านั้น] ก็เพราะการยึดถือซึ่งเวทนานั้นโดยความเป็นของตน : ยึดถือในทุกขเวทนาจึงเป็นทุกข์แบบหนึ่ง, ยึดถือในสุขเวทนาจึงเป็นทุกข์อีกแบบหนึ่ง. ฉะนั้น สุขเวทนาจึงมีมาสำหรับให้เป็นทุกข์ ในเมื่อมีการยึดถือ; ที่นี้ เมื่อคนยังโง่ ก็ต้องยึดถือหมดทั้งสุขและทั้งทุกข์ ก็เลยได้มีความทุกข์เพราะความยึดถือ.

นี่เป็นหลักที่เรียกว่าปรมาตมภาวะธรรมอันหนึ่ง เพราะมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ จึงเกิดสิ่งที่เรียกว่าสุขและทุกข์ขึ้น พอยึดถือแล้วก็เป็นที่ทุกข์ทั้งนั้น : ยึดถือที่ตาก็เป็นทุกข์เพราะตา, ยึดถือที่หูก็เป็นทุกข์เพราะหู ยึดถือที่สัมผัสก็เป็นทุกข์เพราะสัมผัส, ยึดถือที่เวทนาจึงเป็นทุกข์ที่เวทนา, ยึดถือที่สัญญาก็เป็นทุกข์ที่สัญญา, ก็เรียกว่าจักต้องเป็นทุกข์เพราะความยึดถือ.

เช่นเดียวกับว่า เมื่อมีมือ ก็มีการจับ การวาง, อย่างนี้ เพื่อจะให้เห็นตัวอย่างง่าย ๆ เมื่อมีมือก็มีการจับการวาง; เมื่อมีตา ก็มีการยึดถือทางตา แล้วก็ **จะต้องเป็นทุกข์.** ถ้ามีการปล่อยวางทางตาก็**ไม่เป็นทุกข์** จะเห็นรูปอะไร ชนิกไหน ก็ไม่เป็นทุกข์; ซึ่งเกี่ยวจะดูได้ด้วยเรื่องที่ว่าด้วยนรกและสวรรค์. เคยวันเรามีตา แล้วเรามันโง่แสนที่จะโง่ โดยที่ไม่รู้ว่าตานี้คืออะไร ก็เลยใช้ตาสำหรับสร้างความทุกข์อย่างเดียว : เห็นรูปสวยก็เป็นทุกข์เพราะสวย, เห็นรูปไม่สวยก็เป็นทุกข์เพราะไม่สวย; อย่างนี้เป็นต้น.

จะตกนรกขึ้นสวรรค์ก็อยู่ที่อายตนะ ๖ นั้นเอง

เมื่อได้เห็นความสุขหรือทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะความยึดถือแล้ว ก็ต้องพูดถึงนรกหรือสวรรค์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส :

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, นรกชื่อว่าผัสสาตนิกะนั้น เป็นสิ่งที่เราเห็นแล้ว”.
แล้วที่ตรงกันข้าม ก็ว่า “สวรรค์ที่ชื่อว่า ผัสสาตนิกะนั้นก็เป็นสิ่งที่เราเห็นแล้ว”. ทำไมจึงว่าเป็น “สิ่งที่เราเห็นแล้ว”? กลัวยๆ กับว่า เป็นสิ่งที่ยังไม่เคยเห็น แต่เดี๋ยวนี้บอกว่าเห็นแล้ว, หรือบอกว่าเราเห็นเอง โดยเราไม่ต้องเห็นเพราะคนอื่นชี้ให้ดู.

เพราะว่าคนอื่นเขาชี้ให้ดูกันอย่างอื่น คือเป็นเรื่องอื่น ๆ เรื่องผิวดินไม่ใช่ปรมัตถ์ : ที่เขาพูดกันอยู่ว่า นรกอยู่ข้างใต้ดิน ไต่บาดาลลงไปอีกก็ถึงนรก นรกชื่อนั้นเป็นอย่างนั้น, นรกชื่อนั้นเป็นอย่างนั้น, ลึกที่สุดชื่อเวรัมหานรก หรือชื่ออะไรก็จำไม่ค่อยได้แล้ว เพราะว่าไม่ได้สนใจ; แต่ก็ไปหาอ่านได้จากหนังสือชนิดนั้นหรือภาพเขียนฝาผนังโบสถ์ ระบุไว้ชัด เป็นอย่างนั้นเพราะเหตุนั้นๆ. เขาว่าเป็นความรู้ อภิธรรมอย่างยิ่งแล้ว; ที่จริงเป็นความรู้ต้นแค่ข้อนั้นมือก็ไม่ได้.

ความรู้ที่จริงแล้ว นรกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้. นรกทุกขุมทุกอะไรทุกชนิดที่แท้จริง มีอรธอันแท้จริง มันอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านว่า. เมื่อมันเป็นนรกแล้ว มันก็เป็นตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วเวลานี้จะเป็นนรกไปหมด.

ตัวอย่างว่า ตาเป็นนรกนี้ เห็นรูปสวยก็เป็นนรก, เห็นรูปไม่สวยก็เป็นนรก; เพราะว่าจิตมันกำลังผิดไปแล้ว. เมื่อจิตมันผิดไปแล้ว มีกิเลสเกิดครอบงำแล้ว

ภาวะพื้นฐาน ของสิ่งที่เรียกว่า “คน”

๓๗๕

ด้วยความคิด อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ภรรยา สามีที่ว่าสว่วว่ตินัน เป็นเรื่องบ้าไปหมด : ไม่อยากเข้าใจ มันเป็นนรกไปอย่างนี้.

แต่ว่าจะกลับตรงกันข้าม **ถ้ามีใจคอปกติแล้ว อะไร ๆ มันก็ดีไปหมด** แม้คนไม่คิดดีไปหมด; อาจจะมีคนที่เป็นศัตรู เป็นคนดีไปหมดก็ได้. ถ้าจิตเป็นนรกแล้ว ดอกไม้ก็ไม่หอม; นี่เพราะจิตมันเป็นนรกแล้ว ทางตากได้ ทางหูก็ได้. ถ้าจิตมันเป็นนรกแล้ว เสียงของใครก็ไม่ไพเราะหมด, เสียงดนตรีก็ไม่ไพเราะ เป็นเสียงชนิดที่ไม่มีรสที่จะทำให้มีความสุขได้.

ถ้าใจดีแล้ว ภูริจิต **อะไร ๆ ก็จะเป็นของที่ถูกใจไปได้**; เช่นว่า รูปไม่สวยมันก็สวยไปได้ หรือมันดีได้ มันพอใจไปได้ ไม่อึดอัด ไม่เร่าร้อน. เสียงอะไรก็ได้ กลิ่นอะไรก็ได้ ของไม่ร่อยก็ยังไม่ร่อยได้; ก็แปลว่า แล้วแต่ว่าจัดการฝึกหรือจัดการถูกที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น. **ถ้าจัดการฝึกเป็นนรกทันด่วนทันนั้น และร้อนจริง ๆ ด้วย**; ถ้าจัดการถูกก็ไม่ร้อน พอที่จะเป็นไปด้วยกันได้ เป็นที่พอใจได้.

แต่อย่าลืมว่า : **ทั้งนรกและทั้งสวรรค์ ไม่ใช่สิ่งสุดท้าย ไม่ใช่สิ่งสูงสุด หรือเด็ดขาด** : ทั้งนรกทั้งสวรรค์จะต้องเหวี่ยงไป ให้เป็นความหลุดพ้น อยู่เหนือสิ่งทั้งสองนี้.

นี่ พุทธสำหรับคนธรรมดาสามัญ ที่ชอบสวรรค์ แล้วก็เกลียดนรก กลัวนรก; ก็ระวังให้ดี **นรกสวรรค์ก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย** แล้วไปมีเวทย์มนต์มัวล้วยที่อื่น มองไปที่อื่น คิดไปที่อื่น ก็เป็นปุถุชนมากเกินไป, คือโง่งนั่นแหละ. เมื่อคนอื่นเขาบูชาสวรรค์กันที่บนฟ้าอย่างนั้น ๆ, คุณรูกันที่ได้ดินอย่างนั้น ๆ; แต่พุทธบริษัทควรจะ **บูชาและสวรรค์ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, แล้วทั้งนรกและเดิวนั้น**. นี่ก็ความเป็นปรมาตมภาวะธรรม เป็นธรรมอันลึก หรือเป็นอภิธรรม ธรรมที่ยิ่งกว่าธรรมดา.

ทั้งนรกสววรรค์ต้องข้ามเสียให้ได้

ควรข้ามมันเสียให้ได้ สิ่งทีเรียกว่าสมุทฺร สมุทฺรนั้น ตกลงไปแล้วขึ้นไม่ได้ ข้ามไม่ได้แล้วก็ตายในสมุทฺร ในสมุทฺรนั้นมีทั้งนรกมีทั้งสววรรค์. เพราะว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ เป็นได้ทั้งนรก ทั้งสววรรค์; ทั้งนรกและทั้งสววรรค์ จึงเป็นสมุทฺร เป็นที่ตก : ตกนรก ก็คือตกลงไปในที่มันร้อน, ตกสววรรค์ก็ตกลงไปในที่ ที่เย็นวน สนุกสนาน เอรีตอ้อย; แต่ก็เรียกว่าตกทั้งนั้น มันจม ตก ผูกมัดตรึงทั้งนั้น จึงเรียกว่าสมุทฺรเหมือนกัน.

ขึ้นชื่อว่า รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ อัมมารมณฺเฑแล้ว จะชื่อว่า สมุทฺรเหมือนกัน; คือฝ่ายอริยารมณฺเฑก็ ฝ่ายอนิยารมณฺเฑก็ เรียกว่า เป็นสมุทฺรเหมือนกัน. หน้าที่ของเราก็คือไม่ตก; ฉะนั้นจึงต้องมีความรู้เรื่องที่จะไม่ตกเป็นเรื่องสุดท้าย เรียกว่า “ข้ามสมุทฺร” เสียได้, ข้ามความทุกข์เสียได้.

ทำอย่างไรจึงจะไม่ตกลงไปในสมุทฺร คือรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ? ก็คือ รู้ตามที่เป็นอย่างจริงว่า รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ นี้คืออย่างนั้นๆ : เกิดมาจากอายตนะสองฝ่าย เป็นผัสสะ เป็นเวทนา แล้วก็เป็นสุขหรือเป็นทุกข์; ก็มีอยู่เท่านั้น; พอไปยึดถือเข้า มันก็ติดอยู่ที่นั่น จมอยู่ที่นั่น. ออกมาไม่ได้ก็เป็นทุกข์ข้อยู่นั้น; พอรู้เท่ามันก็ไม่ติด คือหลุดออกมาได้ ก็ไม่มีทุกข์. เรื่องมันคิดเดียวเท่านั้น แต่มันลึกมาก; ทำอย่างไร อย่าให้ตกลงไปในตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นอันว่าหมดเรื่องหมดปัญหาของคนเรา.

“คน” ก็คือปวิรรตน์ของธาตุ ๖ กอง

ที่นี้ คนเราก็อย่างที่เข้ามาแล้ว บางเวลามันก็น่าสงสาร สิ่งทีเรียกว่า “คนเรา”, บางเวลาก็เป็นเพียงว่าธาตุทั้ง ๖ กอง ๆ กันอยู่. บางเวลาก็ขยับกระตุกกระคิกขึ้นมา

เป็นอาชยณะ, บางเวลาก็ปรุงกันขึ้นเป็นก้อน ๆ กลุ่ม ๆ ก็เป็นชั้น ชั้นนั้นชั้นนี้ขึ้นมา, บางเวลาก็เกิดเป็นอุปาทานชั้น บ้ากันใหญ่ ยึดมั่นเป็นตัวกู ยึดมั่นเป็นของกู ตามเรื่องของการปรุงแต่งนั้น ๆ : นี่คือคน คือสิ่งที่เรียกว่า “คน”.

เมื่อยึดมั่นในเบญจขันธ์ นั้นแหละ ก็เป็นอุปาทานชั้นขึ้นมาทันที; **คนก็คืออุปาทานขันธ์** นั่นเอง. เวลานั้นกำลังเป็นนรกกันเต็มที, เป็นสวรรค์กันเต็มที ในขณะที่คนกำลังเป็นอุปาทานชั้น. ในเวลาอื่นเป็นสักว่าธาตุล้วน ๆ กอง ๆ กันอยู่ ไม่ได้เป็นนรก ไม่ได้เป็นสวรรค์; แต่ก็พร้อมอยู่เสมอที่จะเป็นนรกเป็นสวรรค์.

นี่เรียกว่าคนยังไม่เป็นอิสระแก่ตัว; **ต้องได้รับการอบรมเป็นพิเศษ,** เจริญภาวนา ตามแบบของพระพุทธเจ้า ตามหลักของพระพุทธศาสนา; จนจิตนี้จะฉลาด รุ่งเรืองมีความรู้ **ไม่เกิดอาการ** ที่เรียกว่าตกลงไปในตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจอีกต่อไป คือไม่ตกสมุทร ทั้งที่เป็นนรกและสวรรค์; มันก็จบกันเท่านั้นเอง.

คอยดูให้ดีว่า ตัวเองกำลังเป็นอย่างไร

พูดแล้วก็เหมือนกับว่าพูดเล่น หรือว่าพูดเพื่อเจ้อ แต่ถ้าใคร**ไปคิดดูให้ดี ก็จะรู้จักตัวเอง** รู้จักตัวเองว่ากำลังเป็นอย่างไร, กำลังตกอยู่ในนรกไหน, หรือว่ากำลังอยู่ในสวรรค์ชั้นไหน; หรือว่ากำลังเป็นคนเหมือนกับว่าตายแล้วอย่างนั้น ไม่มีความรู้สึกอะไร; โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาที่เราหลับ หรือเวลาที่ใจลอยเหม่อ ๆ อยู่ ไม่ได้รู้สึกอะไร นี่ก็เหมือนกับว่าตายแล้ว เหมือนกับว่าธาตุกอง ๆ อยู่เท่านั้น.

นี่ เรียกว่าพื้นฐาน **โดยพื้นฐานเรามีธาตุ ๖ อย่างอยู่** จนกว่าจะได้สิ่ง แวดล้อมเข้ามาผลักดัน คือปรุงแต่ง; มันก็ปรุงแต่งกันขึ้น ธาตุนั้น ธาตุนี้ ธาตุโน้น ปรุงแต่งกันขึ้น เป็นจักขุธาตุบ้าง เป็นโสตธาตุบ้าง เป็นฆานธาตุบ้าง คือธาตุตา ธาตุหู ธาตุจมูก ธาตุลิ้น ฯลฯ; นี่ธาตุเหล่านี้ถูกปรุงแต่งขึ้นมา เป็นคราว ๆ เป็นขณะ ๆ.

ถ้าใครเข้าใจว่าเรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ตามปกติเป็นธรรมดาแล้ว; ขอให้เลิกเข้าใจอย่างนั้นเสียเถิด; เพราะเราถูกสอนมาผิดๆ หรือเอาเองผิดๆ. **ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มิได้เกิดอยู่ตลอดเวลา;** จะเกิดต่อเมื่อมีสิ่งมาแวดล้อมให้ทำหน้าที่ จึงจะเรียกว่า เกิดอายตนะนั้นๆ ขึ้นมา แล้วทำหน้าที่.

ชั้นนี้ก็เหมือนกัน : รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น ฯลฯ **อย่าไปเข้าใจว่าเรามีมันเกิดอยู่ตลอดเวลา;** โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้ง ๕ ชั้น มันเกิดไม่ได้ ต้องมีอะไรมาทำให้ทำหน้าที่ก่อน มันจึงจะเกิดรูปชั้นขึ้นมาได้. เวทนาชั้นก็เหมือนกัน มันยังไม่เกิดจนกว่าจะมีอะไรมาให้เกิดความรู้สึกสุข ทุกข์ นี่จึงจะเกิดเวทนาชั้น ฯลฯ ; ฉะนั้น ชั้นก็มีได้มีอยู่ตลอดเวลา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้ง ๕ ชั้น.

ถ้าจิตไม่ใคร่รู้สึกอะไร ก็เท่ากับว่าไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; ถ้าตาไปเกิดรู้สึกอะไรเข้า ก็มีตาขึ้นมา และก็มีชั่วขณะหนึ่ง. ถ้าไปหลงในเรื่องของตา ในกิจการของตา ในสอรรอยที่ตานำมาให้; อย่างนี้ก็เรียกว่าไปหลงในอุปาทานชั้นที่เกี่ยวกับตา คือรูป เป็นต้น.

ที่พูดเสียยาวมากมายอย่างนี้ ก็เพื่อให้รู้จักตัวเอง; รู้จักตัวเราเองว่า ในเวลาใดเป็นอย่างไร, ในเวลาใดเป็นอย่างไร; แล้วก็จะรู้ว่า เราอาจจะเป็นได้ทุกอย่าง คือเป็นสัตว์นรกก็ได้ เป็นเทวดาในสวรรค์ก็ได้ เป็นมนุษย์ตามธรรมดาก็ได้ เป็นพระอริยเจ้าก็ได้. เป็นอะไรมากที่สุด ก็ให้ถือว่า กำลังอยู่ในพวกนั้นก็แล้วกัน; คือว่า จิตนี้ยังอยู่ในระดับที่เป็นอะไรมากที่สุด ก็ถือว่ามันเป็นอย่างนั้น เป็นพวกนั้น.

แต่ถ้าว่าโดยที่แท้แล้ว **จิตนี้เป็นอะไรได้ทุกอย่าง; ในปัจจุบันนี้** ก็เป็นอะไรได้ทุกอย่าง; **แค่เป็นได้แวบเดียว** แวบเดียวเสียเป็นส่วนใหญ่. ส่วนที่เป็นมากเป็นประจำนั้นแหละ คือว่าเป็นภาวะที่แท้จริงของคนนั้น เช่นว่าเป็นปุถุชน

อย่างนี้ ก็เป็นมาก; เพราะโง่ โง่มากที่สุดเลย. ที่จะฉลาดหน่อยก็นาน ๆ ครั้ง, และที่ว่าจิตจะว่าง โดยไม่มีติดอะไรเลยสักกณัตถ์หนึ่งนั้น หายากเต็มที. ฉะนั้น เราไม่เป็นพระอรหันต์, หรือว่าเราจะเหมือนพระอรหันต์โดยบังเอิญชั่วขณะก็เป็นสักกณัตถ์หนึ่ง แล้วก็แวบหายไป; แต่ที่มาหลงไหลอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะนี้ มันมีมากมากกว่าอย่างใด ก็เลยเรียกว่าเป็นปุถุชน หลงไหลในกามเป็นปกติ ซึ่งเรียกว่าพวกกามาวจร นี่มากที่สุดเลย มากที่สุดกว่าพวกไหนหมดเลย.

นี้หมายความว่า พวกที่ตกอยู่ในสมุทรร คือนรกหรือสวรรค์มากที่สุด; แล้วก็ไปจับให้ได้ว่า นี่คือเรา ในชั่วสภาวะที่เรียกว่า คนนี้ มันเป็นอย่างนี้. เวลาที่จิตจะถอนออกมาได้จากสิ่งเหล่านี้ มาอยู่ในความปกติเฉยๆ แม้ที่เรียกว่าเป็นรูปาวจรนั้นมีน้อย.

เช่นได้ไปฟัง ไปดู ไปคิดนึกอยู่แต่สิ่งที่ไม่ใช่กามารมณ์นั้น แล้วพอใจอยู่ได้ ซึ่งในเวลาอย่างนั้นมันน้อย เวลาอย่างนั้นเป็นรูปาวจร. หรือถ้าว่าไปนึกถึงแต่เรื่องที่ไม่มียุปรำง, แล้วพอใจอยู่ได้อะไรอย่างนั้น เรียกว่าเป็นรูปาวจร. ถ้าว่าจิตว่าง ออกไปได้จากการยึดถือว่าตัวตนได้ อย่างนั้นก็เป็นโลกุตตระ ระดับใดระดับหนึ่ง : ระดับโสดาฯ สกิทาคาฯ อนาคาฯ อรหัตต์ ระดับใดระดับหนึ่ง ที่เป็นโลกุตตระ; คือจิตว่างจากการที่จะไปมีอะไรเป็นทัวเป็นตน หรือเป็นของตน หรือเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือของตน.

โดยทั่วไป สัตว์โลกตกอยู่ในกามาวจร

คนทั่วไป สัตว์ทั้งหลายที่มีชีวิต ทั้งมนุษย์ ทั้งเดียรัจฉาน ทั้งเทวดานี้ ส่วนมากทั้งหมดนั้น เป็นกามาวจร, คือมีจิตที่เขยขึ้นแต่ที่จะเป็นกาม ตกไปในอารมณ์ที่เป็นกาม ก็เรียกว่า กามาวจร; น้อยเวลาที่จะไปมีจิตยินดีในสิ่งที่เรียกว่า รูปอันบริสุทธิ์ ไม่เกี่ยวกับกาม. พระพุทธเจ้าท่านเคยตรัสไว้ว่า นั่นคือทางออกของสัตว์

ที่จมกาม; ก็ว่า สัตว์ทั้งหลายจมอยู่ในกาม เรียกว่าพวก กามาวจร. **ถ้าบังเอิญ**
มีจิตคิดในสิ่งที่เรียกว่า รูป, รูปธรรมอะไรก็ได้ที่บริสุทธิ์; แม้กำหนดลมหายใจอยู่
แล้วพอใจอย่างนั้น เป็นสุขอยู่ด้วยการกำหนดลมหายใจอย่างนั้น ก็เรียกว่าจิตกระโดดออก
ไปอยู่ในพวก รูปาวจร, เรียกว่ารูปเฉยๆ คือทางออกของสัตว์ที่มีจิตเป็นกาม ก็เลย
เรียกว่า รูปนั้นเป็นทางออกของสิ่งที่เรียกว่ากาม.

ถ้าว่ารูปยังไม่ให้ความสุข เป็นที่พอใจ **ก็ออกไปหาอรูป** คือสิ่งที่ไม่มีรูป;
เช่นอากาศ ก็เรียกว่า ไม่มีรูป, เช่นวิญญาณธาตุ ก็เรียกว่าไม่มีรูป หรือความไม่มี
อะไรก็เรียกว่า ไม่มีรูป. จิตไปพอใจ เป็นสุขอยู่กับสิ่งชนิดนั้น นั่นก็เรียกว่า อรูป
หรืออรูปาวจร; อรูปก็เป็นทางออกของสัตว์ที่จมอยู่ในรูป.

บทเหล่านี้ พระสงฆ์ได้สวดสาธยายแล้ว; ได้อธิบายแล้วตั้งแต่การบรรยาย
เรื่องปรมัตถสภาวะธรรมครั้งที่ ๑ ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ โน้น. ท่านทั้งหลายที่เพิ่งมา
วันนี้ยังไม่ได้อิน จึงเอามาเล่าให้ฟังว่า ความเป็นปรมัตถ์ของคนนี้ เป็นอย่างนี้. เรา
พยายามที่จะให้รู้ปรมัตถ์ ที่จำเป็นที่จะต้องรู้ แล้วก็จะได้ออกตนออกมาเสียได้จากวัฏฏะ,
พ้นจากการวนเวียนอยู่ในสิ่งที่มันทำให้วนเวียน ให้จมคือสมุทร แล้วก็ขึ้นบก, ขึ้นบก
เรียกว่าเป็นโลกุตตระ ไปทีละชั้น จนกว่าจะถึงที่สุด.

ปรมัตถสภาวะธรรม เป็นอุบายออกเสียได้จากทุกข์

ความรู้ข้อเท็จจริงของสิ่งเหล่านี้ ก็เรียกว่าปรมัตถสภาวะธรรม; ตัวข้อ
เท็จจริงก็เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม; แล้วความรู้เรื่องนี้ก็เรียกว่าปรมัตถสภาวะธรรม, แล้ว
อุบายหรือวิธีที่จะออกเสียจากสิ่งเหล่านี้ก็เรียกว่าปรมัตถสภาวะธรรม; ออกมาได้ ได้ผล
เป็นความพ้นทุกข์ นี่ก็เรียกว่าปรมัตถสภาวะธรรม. แต่ว่าสิ่งนี้ต้องรู้กันจริงๆ ลงมือเรียน
เหมือนอย่างเรียน ก.ข. ก.กา นั้นแหละ คือเรื่องธาตุ เรื่องอายตนะ เรื่องขันธ
เรื่องอุปาทานขันธ สิ่งเรื่องนี้สำคัญที่สุด เหมือนกับ ก.ข. ก.กา. ถ้าใครไม่เรียน

ภาวะพื้นฐาน ของสิ่งที่เรียกว่า “คน”

๓๘๕

แล้วก็จะเรียนหนังสือได้อย่างไร; จึงขอวิงวอนแล้ววิงวอนอีกว่า อย่าได้เบียดเบียนที่จะศึกษาเรื่องธาตุ.

พึงรู้ว่าบุรุษประกอบด้วยธาตุ ๖. เรื่องอายตนะ หรือสิ่งทั้งปวงคือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์, เรื่องขันธ ก็คืออายตนะนั้นจะปรุงให้เกิดรูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ; ขันธทั้ง ๕ นี้ เผลอเมื่อไรจะกลายเป็นอุปาทานขันธ เป็นรูปอุปาทานขันธ เวทนาอุปาทานขันธ สัญญาอุปาทานขันธ สังขารอุปาทานขันธ วิญญาณอุปาทานขันธ นี่คือตัวทุกข์ เป็นตัวความทุกข์แล้ว.

ที่นี่ ถ้าทำให้ไม่ปรุงเป็นความยึดมั่นเป็นอุปาทานขันธ นั่นคือค้ำทุกข์ คือหยุดเสียซึ่งความทุกข์ มีเท่านั้นเอง. ขอให้อ่านเรื่องธาตุทั้งหลายนี้อย่างหนึ่ง, ให้รู้เรื่องอายตนะที่ปรุงขึ้นมาจากธาตุอย่างหนึ่ง, ให้รู้จักขันธที่ปรุงออกมาจากอายตนะนั้นอีกอย่างหนึ่ง, ให้รู้อุปาทานขันธ ที่เผลอไปยึดมั่นขันธเข้าแล้ว เกิดอุปาทานขันธขึ้นมาอย่างหนึ่ง; นี่เป็นทุกข์ทั้งนั้น แล้วรู้เรื่องตรงกันข้าม ก็อย่ายึดถือ ก็เป็นเรื่องค้ำทุกข์ นี่เป็นเรื่องอริยสัจ ๔ ครบถ้วน.

รู้เรื่องธาตุปรุงจนเป็นทุกข์แล้วจะรู้อริยสัจง่าย

ที่นี่ ในเมื่อเรื่องทุกข์ เรื่องแรกทีเดียว ก็ยังไม่เข้าใจ ไม่สนใจ แล้วก็ไม่ได้สนใจจะสนใจ ก็ยอมเป็นไปไม่ได้ ที่จะมารู้เรื่องครบถ้วนทั้ง ๔ เรื่อง ที่เรียกว่าอริยสัจ.

เราควรรู้ว่า สิ่งเหล่านี้เมื่ออยู่กับตามธรรมชาติ ก็ไม่เป็นอะไร; แต่พอไปยึดถือเข้าก็เป็นทุกข์; อวิชชาทำให้ยึดถือ; ยึดถือก็เกิดอุปาทาน; อยาก

ก็เป็นตถา; ยึดถือก็เป็นอุปาทาน; นี่เป็นเครื่องทำให้สิ่งที่ไม่เป็นทุกขนั้นกลายเป็นทุกขขึ้นมา. **ที่ไม่มีทุกข์** กับทุกขสันท ก็คือทำลายสิ่งนี้เสีย : **ทำลายสิ่งที่ทำให้เป็นทุกข์** ทำให้เกิดยึดถือเป็นทุกขเสีย คือทำลายอวิชชา ตถา อุปาทานเสีย.

ทำอย่างไรจึงจะทำลายสิ่งที่ทำให้ทุกข์ได้? ก็คืออยู่ให้ถูกต้อง ตามหลักแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ รวมความแล้วคืออยู่โดยมีวิชา, มีปัญญา, แล้วจะทำถูกหมด; ก็มีสัมมาปฏิรูปให้ถูกต้องแล้ว ความปรารถนา การพุดจา การงาน การหาเลี้ยงชีพ การพยายาม ความมีสติ มีสมาธิถูกหมด; เมื่ออยู่อย่างถูกหมดอยู่ตลอดเวลา มันก็ไม่ไฉนที่จะเกิดความปรุงแต่งเป็นอุปาทาน ก็เลยไม่เป็นทุกข์ : มีเท่านั้นเอง.

พูดสองสามคำ ก็จบหมดเหมือนกัน; แต่ว่าโดยรายละเอียดยังมีมาก. แล้วการปฏิบัติให้ได้ก็ยิ่งยากขึ้นไปกว่านั้นอีก จึงขอโอกาสพุดซ้ำๆ ซากๆ ไม่กลัวใคร เบื่อหน่ายรำคาญ เพราะเหตุนี้แหละ จึงได้พุดถึงหัวข้อที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรมอย่างซ้ำๆ ซากๆ ในวันนี้ก็พุดกันแต่ที่จะให้เข้าใจสิ่งที่เรียกว่า **คน** : **คนคืออะไร? คนคืออะไร? ในโอกาส ในเวลาไหน? ในสถานการณ์เช่นไร คนคืออะไร?**

สรุปภาวะของ“คน”ตามโอกาส

ขอรวบรัดอีกทีหนึ่งว่า คนในโอกาสหนึ่ง ในสถานการณ์อย่างหนึ่ง **เป็นเพียงธาตุ** หลายๆ ธาตุกองรวมๆ กันอยู่; เหมือนอย่างชิ้นส่วนของรถยนต์ที่ยังไม่ได้ประกอบอะไรเลย. และคนในบางโอกาสนั้น **เป็นควายคนะ** มีการปรุงของธาตุบางธาตุเกิดเป็นอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่พร้อมเพื่อการสัมผัส และมีการสัมผัสอยู่; อย่างนี้ก็เรียกว่ามีอายตนะ. และคนในบางโอกาส **เป็นขันธ์** คือรูปขันธ์หรือเวทนาขันธ์ก็ตาม อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่; ถึงขันธ์ทั้ง ๕ ขันธ์ เกิดพร้อมกันไม่ได้ก็จริง แต่มันก็เกิดเนื่องทยอยกันเป็นขันธ์ๆ ครอบทั้ง ๕ ขันธ์.

ฉะนั้น คนในบางสถานการณ์คือชั้น ๕ ที่กำลังเกิดทยอยกันขึ้นมา แล้วคนในบางโอกาสนั้น คือสัตว์ที่มีความทุกข์อยู่ เพราะความยึดมั่นถือมั่นในชั้นทั้ง ๕; นี่แหละคน, จบกันเท่านั้น.

พอรู้เรื่องนี้ รู้ความจริงเรื่องนี้เข้าแล้ว ก็ไม่เป็นคนแล้ว; เป็นพระอรียเจ้าไปแล้ว; ถ้าจะเรียกว่าคน ก็ขอให้เรียกเหมือนพระโง้งด้วยวิธีหา ถูกผูกมัดด้วยตัณหา อุปาทาน แล้วเป็นทุกข์; นั่นแหละคือคน. พอสูงกว่านั้น ตีกว่านั้น ไม่ใช่คนแล้ว ก็เป็นมนุษย์ หรือเป็นพระอรียเจ้า เป็นอะไรไปเลย.

นี่เรียกว่าให้รู้จักกันเสียที ให้รู้พื้นฐานตามปกติของสิ่งที่เรียกว่าคนนั้นคืออะไร? คือธาตุ อย่างพระบาลีที่ได้ตรัสไว้หลายแห่ง เช่นในสามัญผลสูตร เป็นต้นว่าให้ภิกษุปรับปรุงกายวาจาให้ดี ให้มีอะไรดี, และทำจิตให้เป็นสมาธิให้ดีที่สุด; แล้วพยายามมองดูว่า มีอะไร? จนเกิดญาณทัศนะเห็นว่า :

อัย โข เม กาโย – ร่างกายนี้ แห่งเรา
 รูป – มีรูป, จากุมมหาภูติโก – ประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม
 มาตาเปตติกสมภูโว – มีมารดา บิดาเป็นแดนเกิด
 โอทนกุมมาสุปัจจโย – สะสมขึ้นมาได้ จอกลงขึ้นมาได้ด้วยขันธ์ ๖ ขนมนส,
 อนิจจุจฺจาทนปริมทฺทณภททวิทฺทสนธมโม – มีความเปลี่ยนแปลง, มีความแตก
 ทำลาย มีการสลาย ต้องมีการช่วยบริหารอยู่เป็นธรรมดา.

นี่คืออย่างนี้ คนคืออย่างนี้หมายถึงร่างกาย.

แล้วส่วนจิตใจ อิทฺถจ ปน เม วิญญานํ เอตฺถ นิสฺสิดํ เอตฺถ ปฏิพฺพทฺตํ

– ก็ยังมีวิญญาณธาตุอันหนึ่งรวมอยู่ในกลุ่มนั้นด้วย อาศัยอยู่ในกลุ่มนั้น
 เนื่องจากอยู่ในกลุ่มนั้นด้วย.

นี่ก็แปลว่าธาตุ ๔ เป็นกาย; วิญญาณธาตุอาศัยอยู่ที่ธาตุ ๔ กลุ่มนั้นด้วย, อากาศธาตุนั้นคือ ที่ว่างสำหรับให้สิ่งเหล่านั้นตั้งอยู่; ก็รวมเป็น ๖ ธาตุ.

นี่คือคนตามปกติโดยพื้นฐาน แล้วบางเวลา บางโอกาส ธาตุทั้ง ๖ นั้นมันประชุมกันเข้าทำหน้าที่ เป็นอายตนะรู้สึกได้ทางตา ทางหู เป็นต้น อย่างที่กล่าวแล้ว; และที่มากกว่านั้นก็คือ รวมกลุ่มกันเข้าเป็นกองๆ ที่ทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์. ถ้าเกิดไปยึดมั่นในส่วนใดส่วนหนึ่ง เป็นตัวเรา ของเรา ก็เกิดเป็นอุปาทานขันธ์; นั่นเป็นทุกข์.

อย่างที่เปรียบเทียบว่า : ให้สังเกตดูรถยนต์คันหนึ่ง เมื่อยังเป็นชิ้นส่วนจนคนธรรมดาดูไม่ออกว่า นี่เรียกว่ารถยนต์; นี่ก็มีเปรียบได้กับคนที่ยังเป็นต่ำกว่าธาตุ. ต่อมาชิ้นส่วนเหล่านั้นถูกประกอบเข้าเป็นระบบหรือ system เล็ก ๆ นั่นก็คืออายตนะที่จะทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง; ต่อมาประกอบหลาย ๆ system เล็ก ให้เป็น system ใหญ่ ไม่กี่ system แล้ว นั่นก็คือเป็นขันธ์แล้ว. นี่มาเนืองกันหมดแล้ว ก็เป็นรถยนต์ คือวิ่งได้ อย่างนี้; **มีประกายไฟ มีความร้อน มีการเผาไหม้, มีอะไรวิ่งไปได้;** **นี่คือวิญญูสงสาร** คือคนที่เป็นทุกข์, เหมือนรถยนต์ที่มันกำลังวิ่งไป.

ขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “คน” ในต่างวาระ ต่างสถานะอย่างนี้ ก็จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรมขึ้น. ขอให้สนใจเพิ่มขึ้นไป ที่ละแ่งที่ละมุมของสิ่งที่เรียกว่าปรมัตถสภาวะธรรม.

ในวันนี้ ขอหยุดการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ทั้งหลายท่านจะได้สวดบทพระธรรม เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสในพระพุทธองค์ และคำสอนของพระพุทธองค์สืบต่อไป.

ปรมัตตสภาวะธรรม

- ๑๓ -

๓๑ มีนาคม ๒๕๑๖

ประโยชน์แห่งการเข้าถึงปรมัตตสภาวะธรรม

ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายเรื่องปรมัตตสภาวะธรรมในครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๑๓ และ
เป็นครั้งสุดท้ายของการบรรยายภาคมาฆบูชาแห่งปี ๒๕๑๖ นี้ นับว่าเป็นการ
บรรยายที่กำลังจะสิ้นสุดลงไปอีกภาคหนึ่ง.

สำหรับการบรรยายเรื่อง**ปรมัตตสภาวะธรรม**นี้ มีความตั้งใจเป็นพิเศษอยู่ตรง
ที่ว่า จะให้หยิบสิ่งที่เคยละเลยทอดทิ้งอยู่ตลอดเวลา นั้น มาพิจารณาศึกษากันให้สำเร็จ
ประโยชน์, อย่าเพียงแต่สัปดาห์ทองได้ก็แล้วกัน; **การบรรยายนี้จึงมีลักษณะ**

๑๘๕

เหมือนกับการยักเยียด ให้รับเอาสิ่งที่ผู้รับไม่ค่อยจะสนใจ ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ
นั่นเอง ; ซึ่งมื่อนทรายอย่างยิ่งก็ตรงที่ว่า ทำให้พุทธบริษัทเราไม่เป็นพุทธบริษัทสมชื่อ
คือเป็นผู้ที่ไม่รู้ ; เพราะคำว่า พุทธบริษัท ต้องแปลว่าบริษัทของผู้รู้.

เดี๋ยวนี้พากันไม่รู้, **ไม่รู้สิ่งที่เรียกว่าปรมัตถสภาวะธรรม ว่าเป็นสิ่งที่มียู่**
ในร่างกาย ที่ยังมีจิตมีใจ ก็ยังเป็น ๆ อยู่ ; หรือจะเรียกอย่างภาษารวมตามัญญ์กว่า
ที่มีอยู่ในตัวเองอยู่ตลอดเวลา. ถ้าตั้งนี้แล้ว ก็เท่ากับ**ไม่รู้จักตัวเอง**; นับว่าน่าละอาย
แต่ก็ไม่รู้จักละอาย แล้วยังแถมประมาทหรืออวดดีไปเสียอีก เป็นดั่งนี้กันทุกคนทั้งฆราวาส
ทั้งบรรพชิต. แม้ที่สุดแต่ผู้ที่เทศน์ หรือสอนอยู่เป็นประจำ ก็ไม่รู้สิ่งเหล่านี้ นี่ถ้า
จะว่าเป็นสิ่งที่น่าขบขันก็น่าขบขัน น่าละอายก็น่าละอาย ; แต่ว่าที่แท้จริงนั้นน่าสลดสังเวช
ในความเป็นพุทธบริษัทของตน.

เมื่อทนอยู่ไม่ได้จึงได้เอามายักเยียด พุดแล้วพุดอีก ทั้ง ๑๒ ครั้งมาแล้ว
ในเรื่องเดียวกันอย่างซ้ำ ๆ ซาก ๆ และครั้งนี้ก็เป็นครั้งสุดท้าย คือครั้งที่ ๑๓. ที่ว่า
นำหวัก็ตรงที่ว่า **ปรมัตถสภาวะธรรมนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด**, สำคัญที่สุด, จำเป็นที่สุด,
มีประโยชน์ที่สุด แต่แล้วต้องเอามายักเยียดให้ ยักเยียดให้คนรับรับเอาไป ; มันจึง
นำหวัในข้อนี้. แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีความยากลำบาก ไม่ค่อยสำเร็จประโยชน์.

ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับว่า **จะพยายามสอนให้แมวรู้จักसानลอบไปดัก**
ปลาหมากิน. ลองคิดว่า แมวมันจะทำหรือไม่ทำ ทั้งที่แมวก็เป็นสัตว์ที่กินปลา มันก็
เที่ยวกินปลาที่เขาทิ้งให้ ไม่มีปัญญาสามารถ ไม่คิด ไม่นึก ที่ว่าจะไปสร้างลอบดักเอา
ปลามากินเอง. ถ้าว่าคนจะไปยักเยียดให้แมวसानลอบดักปลามากินเอง มันก็น่าหวั ;
ในโลกนี้ก็กำลังเป็นอย่างนี้ ในการที่ต้องยักเยียดให้ศึกษาเรื่องปรมัตถสภาวะธรรม แล้วก็
ยังไม่สำเร็จประโยชน์ มันไขว่กันอยู่ เหมือนในตัวอย่างที่ว่าด้วยแมว.

โลกนี้กำลังจะฉิบหาย ก็เพราะว่าไม่สนใจในสิ่งที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม
นี้เป็นข้อเท็จจริงที่พอผู้ซึ่ซึ่ก็พอจะมองเห็น; แต่แล้วก็จะโต้กล่าวโดยละเอียดอีกครึ่งหนึ่ง.
ดังนั้นในการบรรยายครั้ง^{๕๕} จะโต้กล่าวโดยหัวข้อที่ว่า **“ประโยชน์แห่งการเข้าถึง
ปรมัตถสภาวะธรรมโดยเฉพาะ”** ก็จะกล่าวถึงประโยชน์แห่งการเข้าถึงปรมัตถธรรม
เป็นครั้งสุดท้ายของการบรรยายเรื่องนี้.

ถ้าท่านลองทบทวนดูก็จะเห็นว่า เราได้พูดกันมาตามลำดับถึงเรื่องที่ว่าควรทราบ
เป็นเรื่องแรกที่สุดคือเรื่องธาตุทั้งหลาย ยังจำได้หรือเปล่า? ถ้าจำไม่ได้ก็แปลว่ายังไม่
สนใจอยู่ตามเกิมนั่นเอง.

เรื่องธาตุที่สำคัญ ที่จะต้องจำได้ เข้าใจ และรู้สึกชัดเจนอยู่โดยประจักษ์
ก็คือธาตุมี ๖ คู่ กล่าวคือ ธาตุตา และธาตุรูปคู่หนึ่ง, ธาตุหูและธาตุเสียงคู่หนึ่ง, ธาตุจมูก
และธาตุกลิ่นคู่หนึ่ง, ธาตุลิ้นและธาตุรสคู่หนึ่ง, ธาตุกายและธาตุโผฏฐัพพะคู่หนึ่ง, ธาตุ
มนและธาตุสัมผัสมารมณคู่หนึ่ง; ซึ่งมีพระบาลีกล่าวไว้ชัดว่า จกฺขุธาตุ รูปธาตุ, โสถธาตุ,
สทฺถธาตุ, ฆานธาตุ, คนฺธธาตุ, ชิวหาธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ,
มโนธาตุ, สัมมธาตุ. ธาตุเหล่านี้ก็ปฐขึ้นมาจากธาตุพื้นฐาน กล่าวคือธาตุ ๖ อันได้
แก่ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ และธาตุวิญญาณ.

ธาตุทั้ง ๖ คู่โน้นเมื่อตั้งอยู่โดยพื้นฐาน มันก็อยู่ในรูปลักษณะของธาตุ
ทั้ง ๖ คือธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณ; แต่พอจะทำหน้าที่การงานมันต้องถูก
ปฐขึ้นมาจากขั้นที่สอง คือปฐขึ้นเป็นธาตุตา ธาตุรูป ธาตุหู ธาตุเสียง ธาตุจมูก ธาตุ
กลิ่น เป็นต้น เพื่อว่าจะมีรูปลักษณะเป็นอายตนะ สำหรับการสัมผัสขึ้นมา.

จักขุธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นจักขุอายตนะ; รูปธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นรูปอายตนะ;
โสถธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นโสถายตนะ สทฺถธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นสทฺถายตนะ;

ขานธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นขานายณะ กัณธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นกัณธายณะ ;
 ชิวหาธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นชิวหาายณะ รสธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นรสายณะ ;
 กายธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นกายายณะ โผฏฐัพพธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นโผฏฐัพพายณะ ;
 มโนธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นมณายณะ รัสมธาตุ ก็ทำหน้าที่เป็นรัสมายณะ :
 ทั้ง ๖ คู่นี้ ก็คืออายตนะสำหรับทำความรู้สึกทางตา และอารมณ์สำหรับถูกรู้สึกทางตา
 คู่หนึ่ง; อายตนะสำหรับทำความรู้สึกทางหู และอารมณ์สำหรับถูกรู้สึกทางหู คู่หนึ่ง;
 ... ฯลฯ ... กระทั่งถึงอายตนะสำหรับทำความรู้สึกทางใจ และอารมณ์สำหรับถูกรู้สึก
 ทางใจ เป็นคู่สุดท้าย; ทั้งหมดนี้เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แก่การเกิดขึ้นแห่งสัมผัส.

ถ้าธาตุต่างๆ เหล่านี้ ที่เป็นภายนอกก็อยู่เสียแต่ภายนอก ที่เป็นภายในก็อยู่
 เสียแต่ภายใน ดังนั้นแล้ว ก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์อะไร. ต่อเมื่อใดมันมาเจอกัน จึงจะ
 สำเร็จประโยชน์ ตามกรณีนั้นๆ; ตัวอย่างเช่นรูป ซึ่งเป็นอายตนะภายนอก ก็ต้อง
 มาเจอกับตาซึ่งเป็นอายตนะภายใน ... ฯลฯ ... เป็นคู่ๆ ไป จนถึงคู่สุดท้าย คือรัสมารมณ์
 กับมโน. นี่เป็นอันเห็นได้ว่า ต้องต่อเมื่อมีการทำหน้าที่ถูกต้องตามคู่อย่างนี้แล้ว จึงจะ
 เรียกว่าธาตุเกิดขึ้น หรืออายตนะเกิดขึ้น แล้วก็เรียกได้ว่า มีการทำหน้าที่ทางอายตนะ
 เช่นการสัมผัสเป็นต้น.

เกี่ยวนี้ จักขุธาตุก็เป็นจักขุอายตนะ, รูปธาตุก็เป็นรูปายตนะ, โสตราตุก็เป็น
 โสทายตนะ สัทธาตุก็เป็นสัทธายตนะ ฯลฯ อย่างนี้เป็นต้น ครบทั้ง ๖ คู่. เมื่อมีลักษณะ
 เป็นอายตนะแล้ว นั่นก็คือมีการสัมผัสแล้ว. เมื่อมีการสัมผัสแล้วก็ย่อมจะเกิดเป็นเวทนา
 สัญญา สังขาร ในขั้นที่ ๕; หรือเป็นเวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ขาติ ทุกข์
 ในเรื่องของปัจจัยสมุปบาท.

ทั้งหมดนี้ก็เป็นเรื่องประจำวัน เกิดอยู่แก่คนทุกคนเป็นประจำวัน ทั้งนี้อ
 ทั้งตัวของเราก็มีแต่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ แล้วเราก็ไม่สนใจ. **ความไม่สนใจและ**

ความไม่เข้าใจเป็นความเสียหายที่สุด; ถ้าจะว่าโง่โง่ที่สุด ก็คือไม่ได้เข้าใจในสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านได้พยายามสั่งสอนให้เข้าใจ เพื่อจะดับทุกข์เสียได้. ไปสนใจแต่เรื่องคำพูดข้างนอก เรื่องอะไรก็ไม่รู้ทั้งวันทั้งคืน จนเรียกว่าเพ้อหรือเกิน หรือเหลวๆ; แต่เรื่องที่เป็นอยู่จริง และจะต้องทำให้ได้จริง ๆ นั้นกลับไม่สนใจ. นี่ก็ความเป็นปรมัตถธรรม หรือปรมัตถสภาวะธรรมที่มีความลึก มีอรรถที่ลึก ที่คนไม่หยั่งถึงบ้าง ไม่อยากจะหยั่งถึงหรือไม่สนใจบ้าง.

คนไม่รู้จักรู้ว่าธาตุอยู่เป็นพื้นฐาน, และไม่รู้จักรู้ว่าธาตุนี้ประกอบกัน ขัน ประกันขึ้นเป็นอายตนะ, แล้วก็ไม่รู้ว่าอายตนะนี้มีความสัมพันธ์เกิดเป็นผัสสะ เป็นเวทนา คือเกิดเป็นขันธ ขันธไคขันธหนึ่งขึ้นมาในขันธทั้ง ๕. และถ้าว่ามันเมื่อวิชาเข้ามาเกี่ยวข้องช่วยในการสัมผัสนี้แล้ว ก็จะปรุงเป็นอุปาทานขันธทั้ง ๕ ขึ้นมา ซึ่งจะต้องเป็นทุกข์โดยไม่ต้องสงสัย เพราะว่าเกิดเป็นอุปาทานขันธเมื่อไร ก็ย่อมมีความทุกข์เมื่อนั้น.

ทั้งที่มีความเป็นอยู่อย่างอยู่จริง ในชีวิตประจำวันของคนแต่ละคน **เขาก็ไม่สนใจ;** เขาอยากจะทำอย่างอื่น มากกว่าที่จะมานั่งสนใจกับเรื่องข้อเท็จจริงของสิ่งที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม; **เพราะว่าไม่รู้ ว่า เกิดมาเพื่อดับทุกข์, และทุกข์ต้องดับกันที่นี้ ครั้น โดยวิธีนี้,** ก็ไปคุยกันเรื่องอื่น ในฐานะที่จะเป็นเรื่องกับทุกข์.

นี่คือ ข้อที่วุ่นวาย; เมื่อทั้งนำหวั่นและนำสงสารอย่างนี้ มันก็น่าสลดใจ. เพราะเหตุฉะนั้นแหละจึงได้พยายามแล้วพยายามอีก ในการบรรยาย ๑๒ ครั้ง **ให้รู้จักเรื่องธาตุอย่างละเอียดลออเสียหลายครั้งด้วยกัน, และความที่ธาตุเกี่ยวเนื่องกันมา** ประกันเป็นอายตนะ เป็นขันธ เป็นอุปาทานขันธ และกระทั่งเป็นทุกข์ในที่สุด, ประกันแต่ให้เกิดแต่ธรรมทั้งปวงขึ้นมาได้ในลักษณะอย่างไร. ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการที่เราได้มีการสัมผัสอยู่ตลอดเวลาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้, แล้วเราจะควบคุมอย่างไร

ที่จะไม่ให้เกิดเป็นอาการของอวิชชาสัมพัทธ์ขึ้นมา ซึ่งมันจะเกิดขึ้นมาเป็นอุปาทานชั้นนี้ แล้วมีทุกข์ ก็เกิดเป็นของมีพิษร้ายและกัดเอา.

อาการที่จะเกิดได้หรือเกิดไม่ได้แห่งอุปาทานชั้นนี้ เป็นเรื่องสำคัญ ที่พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายอย่างยิ่งกว่าเรื่องใด; เพราะได้ตรัสไว้ว่า “แต่ก่อนก็ดี เดียวนี้ก็ดี เราตถาคตบัญญัติเฉพาะเรื่องทุกข์และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น”

พระพุทธเจ้าท่านอุส่าห์บอกแล้วบอกอีกว่า ไม่พูดเรื่องอะไร บอกแต่ **เรื่องความทุกข์กับความดับทุกข์เท่านั้น**; ในที่นี้ ก็คืออาการที่มันเกิดขึ้นมาได้ และอาการที่มันไม่เกิดขึ้นมาได้ แห่งอุปาทานชั้นนี้ โดยนัยดังที่กล่าวมาแล้วอย่างละเอียดในการบรรยายในครั้งนั้นๆ. อุปาทานชั้นนี้เกิดได้ ก็คือทุกข์เกิดขึ้นมา; อุปาทานชั้นนี้เกิดไม่ได้ ก็คือความดับแห่งทุกข์ ความไม่เกิดแห่งทุกข์.

ดูให้คิดว่า **ปกติกวาระของคนเรา ที่ไม่เป็นทุกข์นั้นเป็นอย่างไร**, และ **เมื่อเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมาได้นั้น เป็นอย่างไร**. ตามปกติเกิดเป็นความทุกข์ขึ้นมาไม่ได้ ก็เพราะว่าไม่มีการปรุงแต่งเป็นอุปาทานชั้นนี้; อย่างมากที่สุด มันก็เป็นชั้นเฉยๆ. ต่อเมื่อเป็นอุปาทานชั้นนี้ ยึดมันถ้อมมันด้วยอุปาทาน เป็นต้น แล้วก็มีความทุกข์ขึ้นมา. ปกติกวาระมันก็มีอยู่อย่างที่เราเรียกว่า เป็นชั้นนี้; หรือเป็นธาตุล้วนๆ ยังไม่ประกอบกันเป็นชั้นนี้โดยตรงในบางเวลา. ในบางเวลาก็ปรุงขึ้นเป็นชั้นนี้ . แล้วก็เกิดวิชาหรือบัญญัติรู้เท่าทันทำให้เป็นสิ่งที่ไม่เป็นทุกข์, หรือว่าให้มันดับไปเสียโดยไม่ต้องเป็นทุกข์; อย่างนี้ก็เรียกว่า **ไม่มีความทุกข์**. แต่ถ้าพอเผผล ก็มีอวิชชาผสมโรง ก็เกิดขึ้นมา เป็นความทุกข์.

ตรงนี้ก็อยากจะเตือนอีกครั้งหนึ่งว่า คำว่า **ความทุกข์** นี้มีอยู่สองความหมาย อย่าเอาไปปนกันให้มันยุ่ง แล้วก็เถียงกันอย่างน่าสงสาร ความทุกข์ชนิดหนึ่งเป็นแต่เพียงว่า

ดูแล้วมันน่าเกลียดหรือน่ารำคาญ เท่านั้น; แต่ความทุกข์อีกชนิดหนึ่งนั้น หมายถึง **ทนทรمانเป็นทุกข์** เจ็บปวดทางจิตใจจริงๆ.

ในกรณีที่ว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์; นี่หมายความว่า เป็นทุกข์ในความหมายที่แรก ที่ว่าดูแล้วน่าเกลียด น่าชัง น่าระอา. เช่นรูปธาตุทั้งหลาย แม้ที่สุดแต่ก้อนหิน ก้อนดิน ต้นไม้ ต้นไผ่ นมนี้ก็ไม่เที่ยง; เมื่อไม่เที่ยงก็ถือตามหลักว่าเป็นทุกข์, ทุกข์อย่างนี้หมายความว่า ดูแล้วน่าเกลียด ก็อมนั่งจากสภาระอย่างน่าเกลียด.

แต่ถ้าข้อใดที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ก็ตีหรือทรงสรุปว่า **สังขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา** กิตติ; คำว่าความทุกข์อย่างนี้ มันไม่ใช่ทุกข์ เพียงแต่สีกว่าดูแล้วน่าเกลียดอย่างเดียว. **มันทุกข์ตรงที่เจ็บปวดทนทรมานในทางจิตใจ เพราะความยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง**; ชาติเป็นทุกข์ ก็เพราะไปยึดมั่นว่าชาตินี้ของเรา, ชราเป็นทุกข์ก็เพราะยึดมั่นว่าชราของเรา, ความตายเป็นทุกข์ก็เพราะยึดมั่นว่าความตายของเรา. ความยึดมั่นนั้น**เป็นไปเองตามธรรมดา**; ฉะนั้นจึงไม่ต้องพูดว่า มีความยึดมั่นที่ชาติ, ที่ชรา; ก็เข้าใจกันได้ว่า คนหรือสัตว์ทั้งปวงนี้ไปยึดมั่นว่า ความเกิดของเรา ความแก่ของเรา ความตายของเรา ทุกข์ โทมนัส อุปายาสอะไรของเราทั้งนั้น.

สรุปโดยย่อแล้ว **อุปาทานขันธทั้ง ๕ เป็นตัวทุกข์ นี่คือทุกข์เพราะยึดมั่น**ยึดมั่นก็ต้องทุกข์; เพราะว่าไปยึดเข้าก็เกิดกิเลส กิเลสก็ทำให้ร้อน ให้เป็นทุกข์. **ทุกข์เฉยๆ นั้นเป็นแต่มีอาการ มีลักษณะแห่งความทุกข์** เรียกว่า “ทุกข์ลักษณะ” พิจารณาก็มองเห็นทุกข์ลักษณะ โดยที่เข้าใจของคนนั้นไม่ได้เป็นทุกข์; แต่เมื่อไปยึดมั่นอะไรเข้า คนนั้นจะรู้สึกเป็นทุกข์.

เมื่อเราไปแบกของหนักเข้า **กิริยาสักหนัก**; ของหนักนี้ **กคฺคณฺธํ ๕** ไปแบกเข้าจึงเป็นทุกข์ ไม่ไปแบกก็ไม่มาเป็นทุกข์อย่างนี้; มันมีแต่ว่าเป็นทุกข์ เพราะว่า ทุณาเกลียดเท่านั้นเอง. แต่คำว่า ความทุกข์ในการยึดมั่นถือมั่นนี้ ทำให้เกิดราคะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในตัว; ฉะนั้น จึงมีการแผดเผาบ้าง ทิ่มแทงบ้าง ร้อยรัดหุ้มห่อบ้าง แล้วแต่จะเป็น; ทำให้เกิดอาการที่เป็นทุกข์ขึ้นมา.

นี้เรียกว่า ความทุกข์ที่เกิดขึ้นทันที **ขณะที่มีการยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดโดยความเป็นตัวตนของตน**; ยึดมั่นอะไรก็ตามใจ จะต้องเป็นทุกข์ทั้งนั้น; **พระพุทธรเจ้าท่านจึงตรัสเรียกว่า ความทุกข์; และจะมีเกิดและมีดับ เป็นเรื่อง ๆ ไป เป็นกรณี ๆ ไป** ทางอายตนะนั้นทางอายตนะนี้. ส่วนความทุกข์ที่ว่า “สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์” นั้นมันเป็นทุกข์ตลอดเวลา; แต่ว่ามันเป็นทุกข์อย่างที่เรียกว่า “ทุกข์ลักษณะ” คือเป็นทุกข์เพียงสักว่าลักษณะ.

เช่นว่า **ก้อนหินก้อนนี้ก็ไม่เที่ยง และมีลักษณะแห่งความทุกข์อยู่ตลอดเวลา**; ความทุกข์นั้นไม่ได้เกิดดับ : ไม่เหมือนกับ**ความทุกข์ที่คงทนในจิตของคนที่ยึดมั่นถือมั่น** เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป, เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป; เปลี่ยนเป็นทางตามบ้าง หุบบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง เป็นเรื่อง ๆ ไป เป็นกรณี ๆ ไป; **นี่คือตัวทุกข์แท้.**

พระพุทธองค์จะไม่ทรงสอนเรื่องอื่น นอกจากเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์เท่านั้น เพราะตรัสไว้อย่างนี้ : **ปฺปทุเพ จาหิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ จ ทุกฺขญฺเจว ปญฺญาเปมิ ทุกฺขสฺส จ นิโรธํ** นี่พระพุทธภาษิตที่เป็นบาลีว่าอย่างนี้ ก็เหมือนกับที่แปลให้ฟังแล้วว่า “**แต่ก่อนก็ดี เดียวกันก็ดี เราบัญญัติเฉพาะเรื่องทุกข์ และเรื่องความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น**” เรื่องอื่นนั้นไม่มีสาระอะไร; คือว่าไม่จำเป็นที่ทุกคนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง.

เรื่องนี้เป็นบุญใดไว้ที่ไหน? มีพระพุทธานุชาตที่กล่าวไว้ว่า : “โลกก็ดี
ที่เกิดแห่งโลกก็ดี ความดับแห่งโลกก็ดี ทางให้ถึงความดับแห่งโลกก็ดี เราตถาคต
บัญญัติไว้ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้ ที่มีพร้อมทั้งสัญญาและใจ”; หมายความว่า
ในร่างกายของคนที่ยังเป็นๆ ยังมีใจ, มีความรู้สึกสมปกติอย่างนี้; ในนั้น
ไปๆ จะหาพบเรื่องโลก, เรื่องเหตุให้เกิดโลก, ความดับสนิทของโลก, ทางให้ถึงความ
ดับสนิทของโลก : **นี่คือตัวปรมัตถธรรม.**

ปรมัตถธรรมทั้งหลาย จะต้องค้นดูในภายใน คือในร่างกายที่ยาว
ประมาณวาหนึ่งของบุคคลที่มีทั้งสัญญาและใจ คือคนเป็นๆ; ในเรื่องของคนตายแล้ว
ไม่มี แม้ที่สุดแต่จะหารูปขันธ์ในร่างกายของคนตายแล้วนั้นก็ไม่ได้. เว้นไว้แต่คนจะ
ศึกษาอย่างโง่เขลา ว่าร่างกายเนื้อตัวนั้นมันเป็นรูปขันธ์; นี่ว่าเอาเองบ้าง หรือสอน
กันมาผิดๆบ้าง. ถ้าเป็นรูปขันธ์ในความหมายของพระพุทธเจ้าแล้ว จะเกิดเฉพาะ
ต่อเมื่อมีการสัมผัสทางอายตนะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะนั้นเท่านั้น; จึงจะ
บัญญัติส่วนนั้นส่วนนี้ว่าเป็นรูปขันธ์เป็นต้น.

**สำหรับคนที่ตายแล้วไม่มีทั้งรูป ไม่มีทั้งเวทนา ไม่มีทั้งสัญญา ทั้งสังขาร
ทั้งวิญญาณอย่างนี้** จึงได้ตรัสไว้ว่า ปรมัตถธรรมต้องมีอยู่ในร่างกายของคนที่ยังเป็นๆ
คือมีทั้งสัญญาและใจ. เรื่องรูปขันธ์เป็นอย่างไร อธิบายกันแล้วโดยละเอียด ในการ
บรรยายถึงหลายครั้งที่แล้วว่า : ไม่ใช่จะหยิบขึ้นมาได้เป็นเนื้อเป็นหนัง แล้วก็จะเรียกว่า
เป็นรูปขันธ์; หรือไม่ใช่ว่าจะหยิบขึ้นมาเป็นดิน น้ำ ไฟ ลม แล้วก็จะเรียกว่าเป็น
รูปขันธ์; ต้องต่อเมื่อทำหน้าที่ทางอายตนะ มีความรู้สึกอยู่ด้วย จึงจะเป็นรูปขันธ์ในส่วน
ที่เป็นรูปขันธ์ อย่างนี้เป็นต้น. นี่เราควรจะมีเรื่องที่มีอยู่ในตัวเราจริงๆ และรู้ถึงความ
หมายอันลึกในข้อที่ว่าเป็นทุกขอย่างใด, และไม่เป็นทุกขอย่างใด.

ทั้งหมดนี้ คือเรื่องที่ได้นำมาเล่าแล้วถึง ๑๒ ครั้ง : วันนี้จะได้พูดกันถึง
ข้อที่ว่า **ประโยชน์อะไร ที่จะมาพูดกันมากมายอย่างนี้.** เรื่องนี้มีประโยชน์มาก
ถ้าเข้าใจ ฟังถูก และเอาไปใช้ปฏิบัติให้ได้.

เรื่องที่สำคัญต้องฟังให้ได้ศัพท์

เรื่องพุทธศาสนายังมี**ปัญหาใหญ่**อย่างหนึ่ง คือว่า **“ฟังไม่ศัพท์จับไป
กระเดียด”**; นี้เรียกว่า พูดตามภาษาชาวบ้านแล้ว มักจะเป็นเรื่องที่ฟังไม่ได้ศัพท์ คือ
ไม่ทันได้ความหมายอันแท้จริง แล้วก็จับไปกระเดียด คือพูดเพ้อเจ้อไปเลย.

จะยกตัวอย่างเรื่องนำหัวขึ้นเปรียบเทียบสักเรื่องหนึ่ง อย่างว่าอาตมาคราว
หนึ่งได้พูดว่า **การกุศลอันสูงสุดนั้นคือ ทำให้คนมีแสงสว่าง บำบัดความทุกข์ของ
ตนได้**; ใครทำอย่างนั้น คนนั้นเชื่อว่าได้ทำการกุศลอันสูงสุด. การสร้างโบสถ์ก็ไม่ใช่
กุศลอันสูงสุด, การสร้างโรงเรียนก็ยังมีใช้กุศลสูงสุด, สร้างโรงพยาบาลก็ยังไม่ใช่
กุศลสูงสุด, อย่างนี้เป็นต้น ว่ายังไม่ใช่กุศลสูงสุด. กุศลสูงสุดนั้น คือการให้แสงสว่าง
ที่ช่วยให้คนนั้น ๆ ตับทุกข์ได้ในทางจิตใจ ตามหลักของพระพุทธศาสนานั่นเอง.

ที่นี่ คราวหนึ่งอาตมาไปนอนป่วยและรอการพักให้หาย อยู่ที่โรงพยาบาล
ที่เชียงใหม่ ได้ยินคนที่เขามาเยี่ยมและรออยู่ข้างนอก เขาพูดกันว่า **“นั่นไหมล่ะ สร้าง
โรงพยาบาลไม่ได้บุญ ทำไมมานอนอยู่ที่นี่”**. **เขว่าอาตมาว่าสร้างโรงพยาบาลไม่
ได้บุญ แล้วทำไมมานอนอยู่ที่นี่.** ฟังดูซิ มันเรื่องเดียวกันหรือเปล่า? เราเพียงแค่
บอกว่า สร้างโรงพยาบาลยังไม่ใช่กุศลอันสูงสุด; **แต่มิได้หมายความว่าไม่ใช่
กุศลเลย.** นี่เขาก็ได้ยินกันว่าอาตมาว่า สร้างโรงพยาบาลนี้ไม่ได้บุญ แล้วทำไมมานอน
อยู่ในโรงพยาบาลนี้, **มาให้เขารักษาอยู่ที่นี่ :** อย่างนี้ก็เรียกว่าฟังกันไม่ค่อยรู้เรื่อง
ฟังกันไม่ตรงจุดหมาย.

เรื่องในพระพุทธศาสนาจะเป็นเสียอย่างนี้; แล้วที่ใกล้ชิดขึ้นมาอีก ที่พูดกันเกล็ดเปิดเปิงไป ก็คือว่า เรื่องกรรม. **เรื่องกรรมนั้นมันว่าทำลงไปแล้วก็ให้ผลทันที** ในขณะจิตที่ต่อมา; คือเมื่อทำกรรมลงไปในขณะที่จิตใด ขณะจิตต่อมาเป็นการได้รับผลกรรมทันที ไม่ต้องรอ. นี่ก็โดยหลักที่ว่า **กรรมและการให้ผลกรรมเป็นอกาลิโก ไม่จำกัดเวลา** ไม่ต้องรอเวลา เช่นเดียวกับธรรมชาติทั้งหลาย เป็นอกาลิโกอย่างนี้.

ที่นี้ก็มาสอนกันเสียใหม่ว่า **กรรมนั้นทำแล้วให้ผลทันทีในวันนี้ เดือนนี้ หรือในชาตินี้**, กรรมนี้จะให้ผลในชาติหน้า, กรรมนี้จะให้ผลต่อหลาย ๆ ชาติ ตายไปหลาย ๆ หน; **อย่างนี้ไม่รู้ว่าจะเอาแต่ไหนมาพูด.**

ถ้าพูดตามหลักของพระอริยเจ้า หรือของพระพุทธเจ้า : สิ่งที่เราเรียกว่ากรรม ก็คือสิ่งที่เรียกว่า**สังขารขันธ์** ที่มีการคิด การนึก กระทำ แล้วปฏิบัติแล้วก็เกิดขึ้นเป็นความทุกข์; เช่นมือปาทานยึดมั่นในรูปนี้ หรือในเวทนานี้ก็ตาม; นี่เป็นกรรม. ขณะจิตต่อมาก็เป็นวิบากก็เป็นทุกข์; ในขณะจิตนั่นเอง ก็ให้ผลแล้ว เสร็จแล้ว ก็เรียกว่าให้ผลทันที และทันควันและติดต่อกันไป; ไม่ต้องรอต่อกาตินี้ ชาติโน้น เหมือนอย่างที่เขาสอนกันโดยมากเดี๋ยวนี้.

การให้ผลตอบอย่างนั้นมันจะเป็น “เศษ” หรือเป็น “ขั้วของกรรม” มากกว่า เช่นว่าทำดีก็ดีแล้ว ทำชั่วก็ชั่วแล้ว ติดกันกับการกระทำนั้น. แต่เศษขั้วที่ว่า จะได้ लाभ เมื่อทำดี หรือว่าถูกใส่ตระวางเมื่อทำชั่วนี้ มันมันเศษหรือเป็นขั้ว หรือเป็น “สิ่งสะท้อน” ปฏิบัติอะไรของกรรมนั้น จึงได้พูดว่า ต่อเมื่อนั้น ต่อเมื่อนั้น. บางทีก็ยกเอาไปไว้ให้หลายชาติ หลายสิบชาติก็มี; กรรมอย่างนี้เป็นคำอธิบายในหนังสือชั้นหลังทั้งนั้นเลย. ต้นตอของเรื่องเช่นนี้ก็เช่นหนังสือวิสุทธิมรรค เป็นต้น; เดียวนี้เราก็มานั่งกันมากแต่เรื่องอย่างนี้.

เรื่องที่เป็นปรมัตถธรรมแท้ๆ ที่ว่า**ขณะจิตนี้** กระทำกรรม, **ขณะจิต** ถัดมากจะเป็นการรับผลของกรรม คือตีหรือชัวไปตามนั้น : **นี้เราไม่สอนกัน** เราไม่บอกกัน; ทำให้เกิดความลังเล. หรืออีกกับ**ไม่เชื่อว่า เอ๊ะ ทำไมทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว**, มีอะไรมาตำตรอน มีอะไรมาส่งเสริม ทำให้มันยุ่งกันไปหมด. นี่เป็นเรื่องของคนชั้นหลังว่า; แล้วเป็นเรื่องเศษ เรื่องขี้ผงของกรรม. ถ้าเรื่องกรรมแท้ๆ ทำดีมันก็ต้องดีเสร็จทันที; เพราะว่าบัญญัติไว้เสร็จแล้วว่า ทำอย่างนี้เรียกว่าดี ทำอย่างนี้เรียกว่าชั่ว.

โดยเฉพาะ **ในกระแสแห่งปัจจัยสมุปบาท** ว่าเมื่อเกิดเห็นรูป ฟังเสียง ตมกลิ่น เป็นต้น, แล้วเกิดผัสสะ เกิดเวทนา แล้วเกิดตัณหา คือความอยาก, เกิดอุปาทาน เกิดภพ คือกรรม ที่มีความคิดนึกที่จะกระทำอย่างนั้นอย่างนั้นอย่างโน้น, หรือมีการกระทำลงไปแล้วในทางจิตทางใจ อย่างนั้นอย่างนั้น; จากภพก็เกิดเป็นทุกข์ เกิดผลเป็นทุกข์ คือชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ : คือมีตัณหา แล้วยึดมันอะไรเข้าก็เป็นทุกข์เพราะสิ่งนั้น. นี่เรียกว่าเมื่อทำสำหรับเป็นทุกข์ก็เป็นทุกข์เลย; ทำกรรมลงไป**ในขณะจิตนี้** ขณะจิตถัดมาก็คือเป็นวิบากของกรรมอย่างแน่นอน.

นี่ก็เป็นเรื่องที่ว่า **เราไม่พยายามจะเข้าใจข้อเท็จจริงที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม**ของสิ่งนี้; จะเพราะเหตุใดก็พูดยาก. น่าจะเพราะว่าเข้าใจยากก็ได้, หรือว่าไม่สนุกเหมือนอย่างเรื่องได้เงิน ได้ทอง ได้ไปสวรรค์วิมาน ได้ลงนรก ได้อะไรเหล่านั้น, ซึ่งเป็นเรื่องถูกใจ หรือมันฟังง่ายเข้าใจง่าย. แต่ว่าอย่าลืมนะสิว่า **ขณะจิตหลังจากที่ทำการแล้ว ก็มีวิบาก มีผลกรรมเป็นสวรรค์เป็นนรกได้** และจริงยิ่งกว่านรกที่ยังว่าไม่รู้อยู่ที่ไหนนั้น; อย่างบทสวดเมื่อระลึกถึงพระสวต **อ ผสฺสสายตนิกา นาม นรียา** - นรกที่เป็นอยู่ทางอายตนะหก, นั่นมีแน่ มีทันที มีทันควัน ที่ทำผิด; **อ ผสฺสสายตนิกา นาม สกฺคา** - สวรรค์ที่เป็นไปทางอายตนะหก, นั่นก็มีแน่ๆ.

ในขณะที่ทำศึกทางอายตนะใดอายตนะหนึ่ง คือทางตากก็ตาม ทางหูก็ตาม ก็เกิดเป็นนรกขึ้นมา; ก็คือในกระแสแห่งปัจจุสมุปบาทนั้นเอง : เกิดผัสสะ เกิดเวทนา เกิดตัณหา แล้วก็ต้องเกิดเป็นนรกขึ้นมาทางอายตนะนั้น ชื่อว่า นรกรูปายตนิกา คือนรกรทางรูปไปเลย, หรือทางเสียง ทางกลิ่น ฯลฯ อะไรก็ได้.

ถ้าเป็นสวรรค์คือทำถูก ประกอบถูก ในลักษณะที่ได้เป็นสวรรค์ ก็เกิดความพอใจ เกิดความสบายใจ เกิดความภูมิใจ ยินดีปรีดา โสมนัสขึ้นมา; ก็เป็นสวรรค์ ทันควันขึ้นมาไม่ต้องรอ, ไม่ต้องรอแม้แต่ชั่วโม่งเดียว, หรือแม้แต่นาทีเดียว.

ทำไมจะต้องไปพุดถึงนรกสวรรค์ ซึ่งยังอยู่ไกลมาก คือว่าอย่างน้อยก็ต้องเข้าโลงไปแล้ว จึงจะไปหานรกสวรรค์พบ; ส่วนที่มีอยู่ที่นี้จริงๆ แน่แน่นอนด้วย นี่ทำไมไม่หา, ทำไมไม่มองเห็น? **เพราะว่าไม่เข้าใจเรื่องปรมัตถสภาวะธรรม** จึงฟังไม่ได้ ศัพท์แล้วก็จับไปกระเตี้ยต คือพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนี้ แล้วฟังไปเสียเป็นอย่างโน้น.

แม้แต่เรื่อง**ศีลสาธตนิกรก ศีลสาธตนิกรสวรรค์**นั้นก็เหมือนกัน; พระอาจารย์เช่นพระพุทธโฆษาจารย์ ผู้แต่งหนังสือวิสุทธิมรรคนี้ ก็ยังเขาไว้ว่ามันจะมีอะไรได้ ก็หมายถึงอเวจี โลกภูมิอะไรก็ตามแบบที่เขากล่าวไว้นั่นเอง. มันน่าหวั่น แม้แต่บุคคลเช่นพระพุทธโฆษาจารย์ ผู้แต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรคก็ยังเข้าใจอย่างนี้ : เขาผลสาธตนิกรก นี่ไปไว้ได้กินในชื่อของอเวจี โลกภูมิโน้น.

อาตมาถือว่า **เป็นเรื่องฟังไม่ศัพท์จับไปกระเตี้ยต** แล้วไปว่าเอาเองตามที่ตนเคยเล่าเรียนมาอย่างไร ฟังมาอย่างไรแต่กาลก่อน. แต่ฉันมีอยู่ชุดที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “ฉันเห็นแล้ว ฉันเห็นแล้ว, นรกที่เป็นไปทางอายตนะหก” นี่ก็แปลว่ามีนรกอย่างอื่น ที่เขาพูดกันอยู่อย่างอื่น ไม่ใช่อย่างนี้ เขาพูดกันอยู่ก่อน เขาถือกันอยู่ก่อน.

เดี๋ยวนี้พระพุทธเจ้าท่านแยกตรัสว่า “ฉันเห็นแล้วๆ นรกทั้ง ๗๖ ๗๖ จมูก ล้น กาย ใจ, แล้วก็สวรรค์ฉันก็เห็นแล้วทั้ง ๗๖ ๗๖ จมูก ล้น กาย ใจ” ท่านว่าอย่างนี้.

ถ้าคนที่ฟังไม่ได้ศัพท์จับไปกระเดียด ก็เอาไปไว้ใต้ดินอีกตามเคยสำหรับนรก, เอาไว้บนฟ้าตามเคยสำหรับสวรรค์, แล้วต่อเข้าใจไปแล้วโน่น จึงจะค่อยไปพูดถึง หรือไปเรียกร้องทวงถามกัน. ส่วนที่นี้ก็ให้มั่วอวายเป็นแล้ว เป็นนรก, หรือว่าเป็นสวรรค์ มันก็หลงไหล เคลิบเคลิ้ม มงมายอยู่โดยไม่รู้สึกรู้สอยู่แล้ว. นี่แหละประโยชน์ที่ว่า ถ้าเราเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า ปรมัตตสภาวะธรรม.

มีเรื่องน่าหัวอีกเรื่องหนึ่ง ไหนๆ พูดแล้วก็พูดให้หมด ที่ผู้สั่งสอนเดี๋ยวนี้ เขาก็สอนเรื่องนรก, นรกใต้ดินต่อตายแล้ว สวรรค์วิมานบนฟ้าต่อตายแล้วนี่. เขาพูดกับเด็กสมัยนี้ว่า “เรื่องนรกสวรรค์นั้น เป็นเรื่องนอกเหนือจากวิทยาศาสตร์; พวกคุณเรียนแต่วิทยาศาสตร์ พวกคุณจะรู้เรื่องนรกสวรรค์อย่างที่กล่าวไว้ไม่ได้”. นี่เขากลับย้อนเอากับพวกเด็กสมัยนี้ที่อยากรู้จริงๆ ว่าเรื่องนรกสวรรค์เป็นอย่างไร, ทำไม่ถึงกล่าวอย่างนั้น มันไม่สมเหตุสมผล.

เด็ก ๆ ที่ตั้งข้อสงสัยอย่างนี้กลายเป็นคนท้อใจไป เพราะรู้แต่วิทยาศาสตร์ที่ไม่สามารถทำให้รู้จักนรกและสวรรค์ได้; แต่หาว่าไม่ว่าวิทยาศาสตร์ที่ผู้สอนเหล่านี้อ้างเอามาประณามเด็กนั้น ก็ยังเป็นวิทยาศาสตร์ของคนโง่เขลานั้นเอง. **ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์ของผู้ดี ต้องทำให้คนรู้จักนรกสวรรค์** โดยถูกต้องว่าคืออะไร อยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร; แล้วรู้จักได้ทั้งนี้และเดี๋ยวนี้; นั่นจึงจะเป็นวิทยาศาสตร์ที่แท้. **นั่นต้องเป็นวิทยาศาสตร์ความแบบของพระพุทธเจ้า** แล้วก็เห็นว่านรกจริงๆ อยู่ที่ไหนอย่างไร; สวรรค์จริงๆ อยู่ที่ไหน อย่างไร. แล้วต้องเอานรกและสวรรค์มาดูให้ได้โดยไม่ขัดกับ

หลักวิทยาศาสตร์ของคนโง่ และไม่อยู่นอกเหนือวิสัยของวิทยาศาสตร์ชนิดไหนหมด ถ้าเราจะอธิบายนรกสวรรค์กันตามแบบวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า.”

เดี๋ยวนี้ มีแต่วิทยาศาสตร์ของพวกคนโง่ที่มัวแต่เถียงและประณามกันว่า “แกมองไม่เห็นนี่” หรือว่า “สิ่งนั้นอยู่นอกเหนือวิทยาศาสตร์นี้”; กระทั่งเลยไปถึงว่า “เรื่องปาฏิหาริย์ เรื่องอะไรต่าง ๆ นั้นอยู่นอกเหนือวิทยาศาสตร์ พวกแกไม่อาจจะเข้าใจได้หรอก”; ดังนั้นเป็นต้น. นั่นเป็นวิทยาศาสตร์ของคนโง่ และคนโง่เป็นคนพูด: **ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์จริงของพระพุทธเจ้า ทุกเรื่องจะชี้ให้เห็นได้ พิสูจน์ให้เห็นได้** โดยวิทยาศาสตร์ตามแบบของพระพุทธเจ้า. ไม่มีอะไร ไม่มีปาฏิหาริย์ไหนที่นอกเหนือไปจากวิทยาศาสตร์; แต่ต้องเป็นวิทยาศาสตร์ของพระพุทธเจ้า. **อิทธิปาฏิหาริย์กิตติ อาเทศนาปาฏิหาริย์กิตติ อนุศาสน์ปาฏิหาริย์กิตติ ไม่ได้อยู่นอกเหนือวิทยาศาสตร์;** แต่ต้องเป็นวิทยาศาสตร์ของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ที่จะพิสูจน์ได้ แสดงได้ทั้งนั้น.

นี่คือตัวอย่างข้อขัดข้องที่ว่า ทำไมเราจึงไม่เข้าถึงปรมัตถสภาวะธรรมของพระพุทธองค์; เพราะว่าเราทำอะไรไว้ด้วยกันอยู่. และที่เป็นมากที่สุดก็คือ “ฟังไม่ศัพท์ แล้วก็จับไปกระเดียด” ไม่ทันจะเข้าใจหรือยังไม่เข้าใจจริง ก็ไปพูดเสียอย่างนั้นอย่างนั้นอย่างโน้น ตามที่ตัวเข้าใจ เรื่องก็เลอะเทอะหมด. ส่วนเรื่องที่เป็นจริงโดยแท้จริงก็ไม่ได้พูดกันอย่างนี้; แล้วที่นี้ที่เราอาจจะสร้างอะไร มีอะไร ทำอะไรได้ ด้วยอำนาจ

๑. ผู้ทำคัมภีร์ฉบับเห็นว่า ผู้อ่านอาจจะไม่เข้าใจเรื่องนี้ จึงขออธิบายเพิ่มเติมว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่าท่านได้เห็นนรกที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, เห็นสวรรค์ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; ซึ่งมีข้อความละเอียดอยู่ในสูตรที่ ๒ เทวทหรรค สผ.ส. ๑๘/๑๕๘-๙/๒๑๔-๕; ซึ่งได้ยกเอาใจความข้อนี้มากล่าวไว้บ้างแล้วในหนังสือเล่มนี้ เช่นในการบรรยายครั้งที่ ๔ เป็นต้น; และได้นำบทบาติแห่งพระสูตรนี้พร้อมทั้งคำแปลมาพิมพ์ผนวกไว้ท้ายหนังสือเล่มนี้แล้ว; ขอให้ผู้สนใจเปิดดูเอง. —ผู้ทำคัมภีร์ฉบับ.

ของความรู้ในเรื่องปรมัตตสภาวะธรรมนี้แหละ จะเรียกว่าประโยชน์ของการเข้าถึง
ปรมัตตสภาวะธรรม ซึ่งจะช่วยให้เห็นยิ่งขึ้นไปอีก และเป็นระบบที่ชัดเจนและรัดกุม
ยิ่งขึ้นไปอีก.

ประโยชน์ในการเข้าถึงปรมัตตสภาวะธรรมมี ๓

ประโยชน์ของการเข้าถึงปรมัตตสภาวะธรรมนี้ ก็พอจะแบ่งแยกออกได้เป็น
พวก ๆ ไป ตามหลักเกณฑ์ที่เรามีไว้สำหรับแบ่ง :

๑. ประโยชน์ของการเข้าถึงปรมัตตสภาวะธรรม **ในส่วนที่เป็นปริยัติ** คือ
ความรู้ ความรอบรู้. **ปริ** แปลว่า **รอบ**, **ยติ** แปลว่า **รู้**, **ปริยัติ** แปลว่า **รู้รอบ**,
รอบรู้. ประโยชน์ของปรมัตตสภาวะธรรมในส่วนปริยัติ ก็คือ**ให้รอบรู้ตามที่ถูกต้อง**
ตามที่เป็นอย่างจริง, ตามที่ควรถ้วนสมบูรณ์ว่าอะไรเป็นอะไร; หรือยิ่งไปกว่านั้นก็ว่า
อะไรเป็นแต่สักว่าอะไร. นี่ก็ี่ยวจะ “ฟังไม่ศัพท์จับไปกระเดียด” อีก; ระวังให้ดีๆ
ว่าอะไรเป็นแต่สักว่าอะไร.

เช่นว่า “คน” เป็นแต่สักว่า “ธาตุ” “อายตนะ” หรือ “ขันธ” เป็นต้น;
ยิ่งไปเอา ไปให้มีคน มีสมบัติของคน มีอะไรหอบหัวไปสวรรค์ ไปนรกอย่างนี้ก็ยังไม่ใช่;
ยิ่งไม่ใช่ปรมัตตสภาวะธรรม. ให้เล็งเห็น “คน” **ว่าเป็นสักแต่ว่าธาตุ** เป็นไปตาม
ธรรมชาติ, **นรกหรือสวรรค์** ก็เป็นเพียงแต่**ปัจจุสมุขันธ์ธรรม**ที่ปรุงแต่งกันขึ้นมาใน
ความรู้สึก เกิดขึ้นในความรู้สึกเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนั้น : สมมติเรียกว่าสวรรค์ก็พวกหนึ่ง,
สมมติว่านรกก็พวกหนึ่ง, สมมติว่าเหนือสิ่งทั้งปวงไปก็มีอีกพวกหนึ่ง.

นี่ถ้าเรา**รู้ว่าอะไรเป็นอย่างไร** และรู้เลยไปถึงว่า ที่เราเคยรู้นั้นมันผิด มัน
ไม่ถูก : เพราะมันเป็นแค่สักว่า “นี่” เท่านั้น **ไม่ได้เป็นอะไร**มากเหมือนที่เราเคยนึก

เคยรู้; เช่นว่าคนนี้ ก็ไม่ใช่คน เป็นสักว่าธาตุในบางเวลา, สักว่าอายตนะในบางเวลา, สักว่าขันธในบางเวลา, และสักว่าอุปาทานขันธในบางเวลา; หรือว่าเลยไปเป็นทวิความทุกข์; เท่านั้นแหละ คือ “คน” ในบางเวลา. นี่จึงจะเรียกว่าเป็นปรมัตถสภาวะธรรมในแง่ของปริยัติ; ประโยชน์ก็คือให้เราได้อย่างถูกต้องแท้จริงว่าอะไรเป็นอะไร.

๒. เขียนออกไปถึงประโยชน์**ในส่วนของการปฏิบัติ** หรือการกระทำ แม้แต่การปฏิบัติงานตามบ้านตามเรือนของชาวบ้าน, หรือการปฏิบัติงานในพระศาสนา เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน ก็ต้องอาศัยสิ่งที่เรียกว่าปรมัตถสภาวะธรรม. ในการมีชีวิตอยู่นี้ เราจะต้องทำอะไร, เราจะต้องทำอะไร, และทำเท่าไร; ถ้าเราไม่มีความรู้เรื่องปรมัตถสภาวะธรรม เราก็ทำอย่างนั้นไม่ได้ การที่มีชีวิตอยู่ของเราก็เลยผิด ๆ ไปหมดไม่ได้ผลดี.

๓. **ในส่วนปฏิเวธ** คือการเสวยผลของการกระทำ, ปรมัตถสภาวะธรรมนี้หมายถึงการเสวยผลสูงสุด ลึกซึ้งสูงสุดที่มนุษย์ไม่เคยรู้จัก คือการ**บรรลุมรรคผลนิพพาน** เป็น**ปรมัตถสภาวะธรรมในแง่ของปฏิเวธ**; คือไม่ต้องมีความทุกข์เลยในทุกกรณีไม่ว่าในกรณีไหน ไม่ต้องมีความทุกข์เลย.

นี่เรียกว่าจะมองเห็น**ในแง่ของปริยัติ**ก็ได้, มองกัน**ในแง่ปฏิบัติ**ก็ได้, มองกัน**ในแง่ปฏิเวธ**ก็ได้. การถึงปรมัตถสภาวะธรรม ย่อมมีประโยชน์อย่างยิ่ง แม้ว่าเราจะดูกันให้ละเอียดเป็นพวก ๆ ไป ก็มีทางที่จะดูได้ดังนี้; จะเล่าให้ฟังเป็นตัวอย่างสำหรับรู้ แล้วก็ไปเปรียบเทียบเอาเองได้ทั้งหมด :-

ในส่วนปริยัติ ซึ่งแปลว่าความรอบรู้ ถ้ารู้ปรมัตถธรรมว่าอะไรเป็นอะไร อย่างเรื่องธาตุ เรื่องอายตนะ เรื่องขันธ เรื่องอุปาทานขันธตามที่แท้จริง ตามธรรมชาติอย่างไรแล้ว; ความรู้นี้ก็คือว่า เป็นการ**ได้รู้สิ่งที่ลึกที่สุดที่มนุษย์ควรจะรู้ ที่พระพุทธเจ้า**

ท่านได้ตรัสไว้ อีกรูปหนึ่งว่า ถ้ารู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น นั่นคือรู้หมดในสิ่งที่ควรรู้ คือรู้ว่า สัพเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสยา – **ธรรมทั้งหลายทั้งปวงอันบุคคลไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเราว่าของเรา** ใครรู้อย่างนี้เท่านั้นแหละ รู้เพียงเท่านี้ก็รู้หมดในทุกสิ่งที่ควรรู้.

ที่นี้ **ทำไมไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ?** นี้ก็ได้อธิบายกันอย่างละเอียดพิสดารแล้ว โดยเรื่องปรมัตตสภาวะธรรมที่กล่าวมาแล้ว; ฉะนั้น ใครรู้ก็เรียกว่าได้รู้ทุกสิ่งที่มนุษย์ควรจะรู้ ไม่มีอะไรนอกไปจากนี้. ถ้ามีอะไรที่ไม่ได้พูดด้วยคำนี้ ก็ยังไม่แปลกไปจากนี้ คือรวมอยู่ได้ในสิ่งนี้ และได้รู้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะรู้.

บรรดาเรื่องที่มนุษย์ควรจะรู้ หรือมีประโยชน์แก่มนุษย์ที่สุดนั้น ไม่มีเรื่องอะไรดีกว่าเรื่องนี้, **คือรู้ว่าอะไรเป็นอะไร** แล้วก็ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด; ก็คือรู้ว่าไม่มีสิ่งอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่น. ตามปกติทั่วไปความรู้ที่ถูกต้องอย่างนี้ ย่อมทำให้คนหายโง่; พุตก็นตรง ๆ ก็หายตื่น หายหลง หายงง หายเคอะ. คนกำลังตื่นนั้นตื่นตื่นโน้น, เตี้ยอะไรแปลกเข้ามาก็ตื่น ตื่นเต้น แล้วก็หลงไปพักหนึ่ง.

อย่างสมัยหนึ่งไม่มีน้ำอัดลมกิน พอมีน้ำอัดลมกิน ก็ตื่นกันไปพักหนึ่ง; นึกมันโง่ เพราะเป็นเรื่องที่ไม่ต้องตื่น ไม่จำเป็นจะต้องตื่น. รู้อย่างนี้เป็นธรรมชาติ เป็นธาตุตามธรรมชาติ; เอาธาตุมาปฏิบัติต่อกันอย่างนี้ แล้วก็ผลอย่างนี้, กินเข้าไปก็ทำให้เกิดผัสสะ เกิดเวทนาทางลิ้นแล้วก็เป็นอย่างนั้น. ทำไมจะต้องตื่น จะต้องหลง จะต้องเห็นเป็นเรื่องแปลกประหลาด. ยกตัวอย่างเรื่องน้ำอัดลม นี้ก็คล้าย ๆ กับว่า โง่เต็มทีแล้ว

ยังมีเรื่องอะไรมาก เรื่องที่มีของประหลาด เช่นเรื่องวิทย์ เรื่องตู้เย็น เรื่องโทรทัศน์ กระทั่งเรื่องเรือบิน เรื่องไปโลกพระจันทร์ได้นี้ ก็ตื่นกันเป็นการใหญ่.

คืนแรกที่เข้าไปโลกพระจันทร์ เอาโทรทัศน์มาส่งนั้น นั่งเฝ้าจอโทรทัศน์กันจนสว่าง; เพราะตื่นว่า มันเป็นเรื่องที่ประหลาด; นี่เขาเรียกว่าตื่น. ถ้ารู้เรื่องนี้แล้วที่ตื่นก็หายตื่น ที่หลงก็หายหลง ทั้งก็หายงง คือหายเซอะหายเข่อ หายตื่น หายหลง ในปรากฏการณ์ หรือในผลผลิตอันสมมติเรียกกันว่าประหลาด น้าอัครจริย; จะไม่มีอะไรที่ประหลาด หรือน้าอัครจริย หรือเหนือวิสัยธรรมคาอะไรก็ไม่มี.

ถ้าผู้ใคร่ปรมัตถสภาวะธรรมแล้ว จะไม่มีอะไรมาทำให้เกิดความรู้สึกว่า
แสนจะประหลาด แสนจะน้าอัครจริย; นั้นมันเรื่องของคนโง่ ที่ไม่รู้เรื่อง
ปรมัตถสภาวะธรรม. แม้แต่เรื่องเข้าไปโลกพระจันทร์นี้ เขาก็ว่าเป็นเรื่องประหลาด
น้าอัครจริย เป็นปฎิหาริย์กันอยู่มากแล้ว. อยากจะบอกว่าแม้จะยิ่งกว่านั้นสักร้อยเท่า
พันเท่า ก็ไม่น่าประหลาด ไม่น้าอัครจริย; เพราะว่าเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของปรมัตถ-
สภาวะธรรม แต่เป็นส่วนที่ละเอียด ที่คนส่วนมากยังไม่รู้จัก, แล้วก็เป็นอย่างง่าย ของ
ธรรมดาสำหรับคนที่รู้จักแล้ว.

เรื่องการคิดประติษฐ์อะไรนี้เป็นสิ่งเสมอกันโดยที่ว่า เรื่องบ้า ๆ บอ ๆ ด้วยกัน
ทั้งนั้นแหละ คือกับความทุกข์อะไรไม่ได้เลย; และบางที จะเพิ่มความทุกข์ เพราะว่า
ไปทำให้ตื่น ให้หลง ให้งงยิ่งขึ้นไปอีก. อย่างนี้ก็เรียกว่า ความรู้ปรมัตถ์นี้ทำให้หายตื่น
หายหลง หายงง หายคิด หายนึก หายมีความเห็นว่าน้าอัครจริยเป็นปฎิหาริย์ อย่างนี้
เป็นต้น; ก็เลยเรียกว่ารู้สิ่งที่หยุด หยุดความบ้าหลังนั้นเสียได้ จึงมีประโยชน์. การรู้
ปรมัตถสภาวะธรรม มีประโยชน์อย่างนี้.

ในแง่ปฏิบัติต้องเกี่ยวกันอยู่กับ กาย, จิต, วิญญาณ

ในแง่ของการปฏิบัติ หรือในฐานะที่เป็นการปฏิบัติ หรือเกี่ยวกับการปฏิบัติ
ก็คือ ถ้าเรา**รู้สิ่งที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม** แล้วก็มี**ประโยชน์** มากเหมือนกัน;

คือว่าเราจะปฏิบัติได้ถูกต้อง สำเร็จประโยชน์ตามที่ต้องการ หรือตามที่ควรจะต้องการ. ในเรื่องทางกาย ทางวัตถุนี้ก็ดี, ในเรื่องทางจิตก็ดี ในเรื่องทางวิญญาณก็ดี, เราจะทำถูกต้องตามที่ควรจะทำ แล้วก็ดับทุกข์ได้ในที่สุด. เรื่องสามเรื่องนี้เคยพูดมาแล้ว จนซ้ำซากเต็มทีแล้ว ก็ยังจะต้องพูดอีก ว่ามนุษย์เรามีสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ๓ เรื่องด้วยกัน : เรื่องวัตถุ หรือเรื่องทางกายนี้เรื่องหนึ่ง, แล้วเรื่องทางจิตล้วนๆ, แล้วเรื่องทางวิญญาณคือสติปัญญาล้วนๆ.

๑. **เรื่องทางร่างกาย** หมายถึงร่างกายที่ประกอบอยู่ด้วยวัตถุ แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้ ก็เอาไว้กับเรื่องวัตถุกาย, กายวัตถุ.

๒. **เรื่องทางจิต** คืออะไร ทำอย่างไรจิตจึงจะมีสมรรถภาพ จะคิดเก่ง จะจำเก่ง จะแสดงฝีมือได้ถึงที่สุดของกำลัง ของความสามารถที่จิตมี. เคียงขึ้นไฉน เขาพูดกันว่า “กำลังภายใน” กำลังภายใน นี่เพื่อกันไปหมด เป็นที่รู้จักกันดีแล้ว; แสดงว่าเขารู้จักจิตขึ้นมาในแง่หนึ่งแล้ว คือรู้เรื่องจิตมากขึ้นกว่าเดิม. เรื่องนี้ก็เหมือนกัน ถ้ามีความรู้ทางปรมัตตสภาวะธรรมที่ จริง พอ; ก็จักรู้จักเรื่องจิต, แล้วปฏิบัติเกี่ยวกับจิต ให้จิตเกิดเป็นจิตที่มีสมรรถภาพอย่างไม่น่าเชื่อ อย่างที่เป็นปาฏิหาริย์ได้; แต่ก็ไม่ใช่ปาฏิหาริย์ เพราะเป็นธรรมชาติของจิตอย่างนั้นเอง. เช่นจิตจะเป็นสมาธิ เป็นฌาน เป็นสมาบัติ หรือจะมีอิทธิฤทธิ์อภิญญาแสดงอะไรได้ ก็เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับปรมัตตสภาวะธรรม ซึ่งเป็นอย่างนั้นเอง เมื่อทำแล้วก็เป็นอย่างนั้นเอง คนธรรมดาไม่รู้ จึงเห็นเป็นเรื่องปาฏิหาริย์.

๓. **เรื่องทางวิญญาณ** หมายถึงความรู้ หรือสติปัญญาของจิต เราแม้จะมีจิตเป็นสมาธิ มีจิตดี; แต่ยังไม่รู้ก็ได้ ยังเป็นจิตที่ไม่รู้เรื่องนิพพานก็ได้. ต้องมีความรู้เรื่องนิพพาน เรื่องความดับทุกข์ คือเห็นแจ้งในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, แล้วก็รู้

ว่าไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวตน ; เรื่องความรู้อย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นเรื่องทางวิญญาณไว้ที่ก่อน เพราะไม่รู้จะเรียกว่าอะไร.

รวมกันแล้วก็เป็น ๓ เรื่อง : เรื่องร่างกาย เรื่องจิต แล้วก็เรื่องวิญญาณ คือความรู้ของจิต. ทั้งหมดนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม เพราะมันอยู่มาหรือเป็นมา หรือเป็นไปก็ตาม ในลักษณะที่เป็นปรมัตถสภาวะธรรม คือมีอัตถิอันลึก มีความหมายอันลึก มีความลับอันลึก ; แต่แล้วมันก็เป็นธรรมชาติ ธรรมดา คือเป็นสภาวะอย่างนั้นเอง.

ถ้าเรามีความรู้เรื่องปรมัตถสภาวะธรรมตามหลักที่อธิบายมาแล้ว เราก็จะทำได้หรือปฏิบัติได้ดีที่สุด และสมบูรณ์ที่สุด. ดินต้องสมบูรณ์ด้วย ; ดิกริ่ง ๆ กลาง ๆ โดยไม่สมบูรณ์ ใช้ไม่ได้ ต้องดีด้วยและสมบูรณ์ด้วยในเรื่องของความค้ำทุกข์, ฉะนั้นขอให้ศึกษาเรื่องความจริงของสิ่งทั้งปวงคือสภาวะธรรม แล้วก็ปฏิบัติสิ่งทุกสิ่งที่เป็นหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางกาย ทางจิต ทางวิญญาณได้ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด, แล้วที่วิเศษยิ่งไปกว่านั้นก็คือว่า จะง่ายที่สุด สะดวกที่สุด ลำบากน้อยที่สุด. เดียวนี้เราจะทำอะไรก็ตามเถอะ ถ้าเราไม่รู้เรื่องนั้นจริง จะทำลำบากที่สุด ; พอรู้จริง ทำง่ายที่สุด แม้แต่จะทำขนมกินสักอย่างหนึ่งนี้ ถ้ารู้จริงก็ทำง่ายที่สุด.

ในเรื่องบรรลุมรรค ผล นิพพาน ก็เหมือนกัน ถ้าไม่รู้จริงก็ท่ายากที่สุด ; เมื่อรู้ถึงขนาด รู้ปรมัตถสภาวะธรรมแล้วการปฏิบัติมันไม่ยากเลย คือทำให้การปฏิบัติมันง่ายขึ้นอีก ง่ายกว่าที่จะปล่อยไปในลักษณะที่ว่า คล้าไปพลาง ทำไปพลาง ทดลองไปพลาง. อย่างที่รู้ปรมัตถธรรมเสียก่อนนั้นมันจะทำได้ง่ายที่สุด สะดวกที่สุด.

เหมือนอย่างเมื่อตะกัณก็พูดแล้วว่า จะสร้างนรกขึ้นทันทีเดี๋ยวนี้ก็ได้ มันง่ายหรือสะดวกอย่างนั้น ; ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่เรียกว่า

ผัสสาสนิกนรก นี้สร้างนรกจริงๆ กัน เคี้ยวเนื้อได้. และตรงกันข้ามจะสร้างสวรรค์กันจริงๆ ทางอายตนะ ๖ เคี้ยวเนื้อได้; นี่ก็อย่างนี้ ง่ายอย่างนี้.

หรือว่าเราจะข้ามความทุกข์ไปนิพพานก็ได้; เพราะว่าเป็นการข้ามมหาสมุทร คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีอยู่ที่ไหน เป็นสมุทรวัดนั้น. รู้ปรมัตตสภาวะธรรมแล้ว จะอยู่เหนืออำนาจของความหลอกลวงของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; ข้ามมหาสมุทรไปนิพพานกันที่นี่ เคี้ยวเนื้อได้. นี่เรียกว่าข้ามวัฏฏสงสารอย่างโดยตรง อย่างแท้จริง อย่างสะดวกได้ เพราะความรู้ทางปรมัตตสภาวะธรรม; นี่มันเป็นการทำให้ดีที่สุดแล้ว แล้วการทํานั้นไม่ลำบาก ไม่ยากเกินไปด้วย.

อีกอย่างหนึ่งที่อยากจะกล่าวก็คือว่า **ความรู้ปรมัตต^{๕๕} ตรงตามจุดหมายที่แท้จริงของสิ่งที่มีชีวิต** ตามจุดหมายที่แท้จริง และสูงสุดของสิ่งที่มีชีวิต. ในบรรดาสิ่งที่มีชีวิต ย่อมมีความรู้สึก; ถ้ามีชีวิตสูงขนาดคนเรา ก็มีความรู้สึกสูง เพราะรู้สึกสุข รู้จักทุกข์ รู้จักอันตรายเพื่อจะดับทุกข์เสีย. ความรู้ปรมัตตสภาวะธรรมนี้ เป็นความรู้ตรง, มุ่งไปยังจุดหมายโดยตรงแท้จริง และสูงสุดของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต.

รู้จักความหมายของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต

ชีวิตนี้มีอยู่ ๒ ชีวิต **ชีวิตหนึ่งเป็นความตาย, อีกชีวิตหนึ่งเป็นความไม่รู้จักตาย.** ชีวิตที่จะยึดมั่นนั้นนี้โดยความเป็นตัวกู - ของกู เอาตัวกู - ของกู เป็นชีวิต ชีวิตนั้นคือตาย, ตายอยู่ที่นั่นแล้ว, เป็นความทุกข์โดยสมบูรณ์อยู่ที่นั่นแล้ว: นี่เรียกว่าชีวิตตาย; พังตุ๊กน่าหัวเราะ หรือไม่น่าเชื่อ หรือว่าเล่นล้อตลกตลก. **ชีวิตตายคือชีวิตที่กำลังยึดมั่น** : ติดอยู่ในสิ่งใด ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โดยความเป็นตัวกู - ของกู; นี่คือชีวิตตาย.

ที่นี้ ชีวิตที่เป็นชีวิตนิรันดร์ ก็คือ **ชีวิตที่ไม่ได้ติดอยู่กับสิ่งใดโดยความเป็นตัวกู - ของกู**; จุดหมายปลายทางของชีวิตนั้น คือชีวิตจริง คือชีวิตเป็น ไม่รู้จักตาย; นั้นแหละเข้าใจไว้เถิดว่า คือเรื่องปรมัตตสภาวะธรรม ที่มีอยู่ในชีวิตจริง และชีวิตตาย. ถ้าไม่เข้าใจ ไม่มองเห็นปรมัตตสภาวะธรรม จะไม่มองเห็นชีวิตตายของตัวเอง ที่ตายอยู่ทุกเวลาในที่; ตัวเองนั้นแหละ ตัวกูนั้นแหละ ตายอยู่ทุกเวลาในที่.

พอรู้เรื่องปรมัตตสภาวะธรรม อย่างที่บรรยายกันมาตั้งแต่ ๑๐ กว่าครั้งแล้วนี้ ก็จะเห็นว่า อ้าว, นี่ไม่ใช่ชีวิตนี้ ไม่ควรจะเรียกว่าชีวิต : มันเป็นการเข้าใจผิดอย่างหนึ่งเท่านั้น ที่เข้าใจว่าชีวิต เข้าใจว่าตัวเรา เข้าใจว่าของเรา; ผู้นั้นก็เลยไปเอาสิ่งที่จริงนอกเหนือไปจากสิ่งที่หลอกลวงนี้ คือไม่เกิดเป็นตัวกู - ของกูขึ้นมา; ปล่อยให้เป็นสภาวะธรรมแท้ๆ เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตาย. เขามองเห็นหรือเข้าถึง, หรือจิตนั้นเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับสิ่งที่ไม่รู้จักตาย คือพวกอสังขตะที่ไม่รู้จักตาย. นี่เราเรียกว่าประโยชน์จากการเข้าถึงปรมัตตสภาวะธรรม ในฐานะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ.

มนุษย์เสียเวลาไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ

เดี๋ยวนี้ **มนุษย์เรากำลังฉลาดแต่ในสิ่งที่มิใช่จุดหมายของมนุษย์**; มนุษย์ส่วนมากเขาไม่เชื่อ เขาจะไม่ยอมฟัง; หรือเขาว่าอาตมาพูดนี้ พูดบ้าง ๒๐ ๓๐ ไปตามเคย ว่าเดี๋ยวนี้ มนุษย์เราฉลาดแต่ในสิ่งที่มิใช่เป็นจุดหมายหมายของมนุษย์. ถ้าเป็น **มนุษย์** หมายความว่า **ใจสูง** และสูงไปในทางที่จะดับทุกข์ จะหมดทุกข์ จะสิ้นทุกข์ จะทำความดับทุกข์ให้ได้ คือนิพพาน นี่เป็นจุดหมายปลายทางของมนุษย์.

ที่นี้ **คนในโลกเวลานี้** ฉลาดแต่ในทางที่จะทำให้ตรงกันข้าม ให้ไปเสียอีกทางหนึ่ง ไม่ตรงไปยังจุดหมายปลายทางของมนุษย์. การศึกษาเล่าเรียน การกันคว่ำ การประคิษฐ์ การผลิตที่เป็นความเจริญของมนุษย์ ในยุคปัจจุบันนี้ ในโลกนี้

เป็นไปแต่ในทางที่ตรงกันข้าม, คือไม่ไปตามความมุ่งหมายของมนุษย์ที่แท้จริง. ฉะนั้น เราจึงไม่เรียกคนในโลกเวลานี้ว่ามนุษย์ เราเรียกว่า “คน” ตีกว่า; เพราะคำว่ามนุษย์ แปลว่าใจสูง หรือว่า แปลว่า ลูกหลานแห่งมนุ ผู้มีจิตใจสูง มนุษย์มีจิตใจสูง แต่เดี๋ยวนี้ **จิตใจของมนุษย์ไม่สูง** มุ่งลงไปหาความทุกข์ยากลำบาก ความเดือดร้อนยิ่งขึ้นทุกที.

มนุษย์ทำแต่สิ่งที่ให้สูญเสียความเป็นมนุษย์; จะเรียกว่าทำอะไรก็ ตามใจ ก็ต้องพูดไปตรง ๆ ว่า เดี่ยวนี้มนุษย์นี้ ตีแต่ทำสิ่งที่ให้สูญเสียความเป็นมนุษย์ คือไม่ทำอย่างมนุษย์; เพราะจะไปทำความหลงไหล ยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวกู – ของกู. มนุษย์ไปทำในสิ่งที่ ถ้าไม่ทำเสียจะยังตีกว่า : จะไปผลิตนั่นผลิตนี่ขึ้นมาให้ยุ่ง ให้เสีย เวลามาก แล้วไม่มีสันติภาพเกิดขึ้นอย่างนี้ เรียกว่าไม่ทำเสียตีกว่า เพราะไปทำให้ยุ่ง มากขึ้น มีปัญหามากขึ้น ไม่ทำเสียตีกว่า; อยู่หนึ่ง ๆ เสียตีกว่า.

พูดแล้วก็จะเป็นเรื่องกระทบกระเทือน ว่า**เดี๋ยวนี้เรากำลังกินอะไรที่ไม่ ต้องกินอยู่ก็มาก,** ไม่ต้องนุ่งไม่ต้องห่มอะไรบางอย่างก็มาก, ไม่ต้องมีที่อยู่อาศัยเกินกว่า ที่จำเป็นจะต้องมีนี้ก็มาก; แล้วส่วนของเล่น ของบำรุงกามารมณ์ บำรุงบำเรออะไร ต่างๆ แล้วก็ยิ่งมาก. เราเสียเวลาไปในสิ่งที่เราไม่ควรทำ ถ้าไม่ทำเสียจะตีกว่า. เช่นบางคนไม่มีรถยนต์เสียเลยจะตีกว่า ก็ไปบ้ามอเตอร์กับเขาจนได้ แล้วก็มีความเกิดขึ้น เพราะการมีรถยนต์นี้; อย่างนี้ก็เรียกว่าเสียเวลาไปทำในสิ่งที่ไม่ทำเสียยังตีกว่า. บางสิ่ง ยิ่งไม่ทำยิ่งดี แต่ก็ไม่ทำสิ่งนั้น. แต่นี่ก็ไม่ให้ความหมายว่า ทุกคนจะต้องเหมือนกันหมด; เพราะมีบางรายที่ไปทำให้ยุ่งมากขึ้นให้มีปัญหามากขึ้น ไม่ทำเสียตีกว่า.

มนุษย์กำลังทำให้มีปัญหามากขึ้น, ไปทำให้มีปัญหามากขึ้น **จนแก้ ไม่ไหว;** ความแก้ไม่ไหวนี้ มันยิ่งมากขึ้นทุกที. ขอให้คิดดูเถอะ เดี่ยวนี้มนุษย์ ขึ้นเรือบิน บินว่อนกันวันละหมื่นเที่ยวแสนเที่ยว ปัญหาที่ไม่หมด ยังแก้ไม่ตก ยังแก้

ไม่ได้; เพราะมนุษย์สร้างปัญหาขึ้นมากกว่าความจำเป็นเสมอ. ถ้าอยู่กันอย่างง่าย ๆ ในสังคมแคบ ๆ ก็ไม่มีเรื่องยุ่งยาก ก็ไม่ลำบากมาก; เรื่องที่จะต้องตกเรือบินตายก็ไม่ต้องมี หรือมีน้อยที่สุด. แต่นี่เราไปทำให้เรื่องมันมาก มากขึ้น ๆ ๆ จนว่ามนุษย์ต้องขึ้นเรือบินไปธุระวันหนึ่งหลายแสนหลายล้านราย; เป็นเรื่องยุ่งเพิ่มขึ้น แล้วก็มีความทุกข์มากขึ้นเพราะสิ่งที่ไม่ต้องทำก็ได้. นี่เราฉลาดแต่ในสิ่งที่ไม่ต้องทำ เราฉลาดแต่ในทางที่ไม่ต้องทำ; มนุษย์เดี๋ยวนี้เป็นอย่างนี้; เพราะฉะนั้น จึงไม่เรียกว่า “มนุษย์” จะเรียกว่า “คน”.

ถ้าเรา^{รู้}สิ่งที่เรียกว่าปรมัตตสภาวะธรรม มนุษย์ทุกคนจะสามารถจัดการภายในตัวเอง ให้มีความต้องการน้อย หรือว่าแต่พอตี ๆ ไม่มีส่วนเกิน; ก็สามารถจะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ อยู่กันผาสุก โดยไม่ต้องเกี่ยวกับคนข้างนอก หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวนั้น ให้มากมายยุ่งยากเหมือนเดี๋ยวนี้. อย่างนี้ก็เรียกว่าช่วยโลกนี้ให้สงบกว่า มีสันติกว่า เยือกเย็นเป็นสุขกว่า; แต่ทำไม่ได้ เพราะไม่รู้ปรมัตตสภาวะธรรมว่าเป็นอย่างไร, ว่ามนุษย์ควรจะทำอย่างไร, ไม่รู้ว่ามนุษย์นี้ไม่ควรจะไปยึดมั่นถือมั่น ขยายให้บ้านปลายออกไปทุกทีอย่างนี้.

เพราะไม่รู้อย่างนี้ ก็ต้องเป็นมนุษย์ที่น้อยลง น้อยลงจนหมดความเป็นมนุษย์, ความเป็นมนุษย์น้อยลง น้อยลง เหลือแต่ความเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่เต็มไปด้วยความทุกข์ จนสุนัข หรือไก่ หรือแมว มันหัวเราะเยาะได้ ว่ามนุษย์นี้มันช่างมีความทุกข์มากมายหลายหมื่นหลายแสนเท่า.

นี่เรียกว่า ถ้ามองเห็นในแง่ของการปฏิบัติ ความรู้เรื่องปรมัตตสภาวะธรรม จะทำให้เราปฏิบัติได้ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ในทุกหน้าที่ของเรา แล้วตรงจุดที่สุด ที่จะ

เป็นมนุษย์อยู่ด้วยความสงบ, แล้วจะเป็นของง่าย พอสะดวกสบาย ไม่ยากลำบากอะไร
เกินไป จะใกล้ชิดพระนิพพานได้.

เดี๋ยวนี้ มีแต่หลอกกันว่า นิพพานนั้นยากแสนยาก อย่าไปปรารถนาเลย;
หรือว่าถ้าปรารถนา ก็ตั้งปรารถนาไว้ ร้อยชาติ พันชาติ หมื่นชาติ แสนชาติ นี่เป็นการ
นับชาติของคนโง่ๆ. ถ้าคนฉลาดแล้ว เขารู้ว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ความคิดว่า
ตัวกู - ของกู เกิดที่หนึ่งนี้ เรียกว่าชาติหนึ่ง, ความคิดว่า ตัวกู - ของกู หรือเป็นไป
ในทางตัวกู - ของกู เกิดที่หนึ่ง ก็ชาติหนึ่ง; วันหนึ่งมันมีหลายสิบชาติ หลายร้อยชาติ.
ถ้าชาติอย่างนี้จะจริงเหมือนกัน หลายร้อยชาติ หลายสิบชาติ หลายพันชาติ แล้วก็เมื่อ
ก็เข็ด ก็เปลี่ยนกลับไปในทางกู; ไม่ทันจะเข้าใจถึงนิพพานได้ เพราะการนับชาติ
อย่างนี้. ถ้านับชาติเข้าใจที่หนึ่งเรียกว่าชาติหนึ่ง นี่เป็นการนับชาติของคนโง่ ที่ยัง
ต้องผูกกันไปอย่างนั้นก่อน นิพพานจึงอยู่ไกลเหลือประมาณ; แล้วก็ว่าปฏิบัติยาก
เหลือประมาณ. นี่ฟังไม่ศัพท์จับไปกระเดียดในเรื่องนี้แล้ว เสียหายมาก.

ขอให้พุทธบริษัททุกคนฟังให้ดี ก็นั่งให้ไตร่ตรอง แล้วจะได้ปฏิบัติให้
ถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสสอนไว้; ถูกแล้วเราอาจจะเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสาร
หมื่นชาติ แสนชาติ. แต่อย่าลืมว่าในวันหนึ่งก็เข้าไปหลายสิบชาติ หรือตั้งร้อยชาติแล้ว
ไม่กี่เดือนไม่กี่ปี ก็ถึงหมื่นชาติ แสนชาติ; จึงควรจะฉลาดขึ้นพอทันแก่เวลา เพื่อ
ทำลายอวิชชาได้ทัน ก่อนแต่ที่จะเข้าใจ.

สมมติว่าอายุ ๘๐ ปีอย่างนี้ ให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่เพียงสัก ๕๐ ปี นี่ก็
หลายหมื่นหลายแสนชาติ เต็มที่แล้ว, หรือหลายอสงไขยชาติก็ได้ เหลือนั้นให้มัน
ถึงจุดที่ว่าหายโง่หายหลง เข้าถึงความจริงกันเสียที; หยุดเกิดแห่งอุปาทานชั้นกันเสียที
ก็เป็นนิพพานได้. นี่แหละ ความรู้ของปรมัตถสภาวะธรรม ทำให้มีการปฏิบัติที่ปฏิบัติได้

ให้ธรรมะนี้เป็นธรรมะที่ปฏิบัติได้ อย่างที่เรียกว่า สุวากุขาโต ภควตา ธมโม สนฺทฎฺฐิโก อกาลิโก, ล้วนแต่เป็นเรื่องปฏิบัติได้แล้วทันที ที่นี้และเดี๋ยวนี้ สำหรับคนธรรมดาสามัญ ไม่ใช่คนบ้า. ถ้าคนที่บ้าหรือโง่เกินไปก็ต้องยกเว้น ไม่เอามาอยู่ในคำๆ นี้ที่ว่า ธรรมะนี้เป็น สนฺทฎฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ.

ดูประโยชน์ของปรมัตถ์ ในแง่ปฏิเวธ

ดูกันต่อไปถึงประโยชน์ของปรมัตถสภาวะธรรมในแง่ของปฏิเวธ : ปฏิเวธ แปลว่า แหว่งเฉพาะ ถึงเฉพาะ หรือประจักษ์แก่ใจ; นี่มันก็เกี่ยวเนื่องกันกับคำว่าปฏิบัติ. ถ้าปฏิบัติถูกต้อง ปฏิเวธก็มีเป็นแน่นอน; แต่เราแยกออกมากล่าวอีกทีหนึ่ง ก็เพื่อให้เห็นผลชัดเจนในแง่ของปฏิเวธ. ปรมัตถสภาวะธรรมนี้ เมื่อรู้แล้วจะช่วยให้ไม่มีความทุกข์เลย ในทุกกรณี และทุกชนิดของสิ่งที่เรากำลังจะพูดถึงนี่ต้องนึกถึงพระพุทธภาษิตอันหนึ่ง ที่ตรัสตอบแก่พราหมณ์คนหนึ่ง :-

พราหมณ์คนหนึ่งเขาพูดว่า ตามบทบัญญัติของพระเวท ของพระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ของผู้รู้พระเวทนั้น : เขาบัญญัติทรัพย์สมบัติเฉพาะวรรณะ เช่นวรรณะกษัตริย์ บัญญัติเอาไว้ว่า เป็นทรัพย์สำหรับกษัตริย์. สำหรับวรรณะพราหมณ์ก็บัญญัติภิกขาจารว่า เป็นสิทธิที่พวกบรรพชิตพวกพราหมณ์จะพึงใช้, แล้วก็บัญญัติคนใดใดคนหนึ่งว่าเป็นทรัพย์สมบัติของวรรณะแพศย์ ไฉนจะ คือคนทั่วไป, บัญญัติไม้คานกับเคียว เคียวเกี่ยวหญ้า ไม้คานหาบของนี้ว่า เป็นทรัพย์สมบัติของวรรณะศูทร คือพวกกรรมกร. พราหมณ์คนนั้นก็เลยถามว่า ฝ่ายพระพุทธเจ้านี้บัญญัติทรัพย์อย่างไร?

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เราบัญญัติโลกุตตรธรรม ว่าเป็นทรัพย์สำหรับทุกคน ไม่ว่าวรรณะไหน. นี่ฟังดูเถอะ เรารู้จักพระพุทธเจ้าเสียบ้างว่า ท่านทรงหวัง

อย่างไรกับพวกเรา; วรรณะโดยกำเนิดนั้นท่านเลิกเสียแล้ว พระพุทธเจ้าท่านเลิกเสียแล้ว. มาบัญญัติวรรณะกันโดยหน้าที่การงาน; วรรณะนี้ยังมี เลิกไม่ได้ แต่บัญญัติโดยกำเนิดนั้นไม่ถูกต้อง. ถ้าบัญญัติโดยถูกต้อง ก็ต้องบัญญัติโดยหน้าที่การงาน คือกรรมที่เขากระทำ. เขากระทำอยู่อย่างใดก็เป็นอย่างนั้น; จะเป็นกษัตริย์, พราหมณ์, แพศย์, ศูทร ก็เพราะกรรมที่เขากระทำ. เมื่อเขาเปลี่ยนการกระทำ เขาก็เปลี่ยนวรรณะ; เช่น วรรณะชาวบ้าน เปลี่ยนมาเป็นวรรณะนักบวช อย่างนี้ก็เปลี่ยนไปตามการกระทำ. และตรัสว่า โลกุตตรธรรม, โลกุตตรทรัพย์นี้เราบัญญัติไว้สำหรับทุกคน ไม่เลือกว่าวรรณะไหน. นี่ก็เพื่อจะเป็นเครื่องยืนยันว่า **พระพุทธเจ้าท่านทรงหวังจะให้ โลกุตตรธรรม, โลกุตตรทรัพย์นี้แก่ทุกคน.** ก็อมรรค ผล นิพพานสำหรับทุกคน; ทรงบัญญัติสำหรับวรรณะทุกวรรณะโดยหน้าที่.

นี่การที่จะถึงโลกุตระ คืออยู่เหนืออำนาจบีบคั้นของโลกนี้ มีได้แต่โดยอาศัยความรู้ปรมัตถสภาวะธรรม แล้วปฏิบัติตามนั้น ให้ประจักษ์ขึ้นมา; เรียกว่าเขาได้รับ ได้มีความรู้จริง; คือรู้เรื่องว่า สภาวะธรรมคือธรรมตามธรรมชาติ : **ธรรมที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ จะเป็นตัวเรา เป็นของเราหรือเป็นตัวใคร หรือเป็นของใครไม่ได้;** ไม่ให้จิตยึดถือเฮลาๆ ไป โดยมันหมายเอาเป็นตัวเรา เป็นของเรา ให้ปล่อยไปให้ถูกต้องตามธรรมชาติ.

ควรเกี่ยวข้องกับใครก็เกี่ยวข้องกับอย่างนั้น, ควรเกี่ยวข้องเท่าไร ก็เกี่ยวข้องเท่าเท่านั้น, ควรเกี่ยวข้องเมื่อไร ก็ควรเกี่ยวข้องแต่เมื่อเวลานั้น; **อย่าให้เพื่อ** อย่าให้เกินไปเท่านั้น. อย่างนี้จึงจะเรียกว่า ช่วยไม่ให้มีทุกข์ บัณฑิตไม่ให้มีทุกข์ หรือว่าดับความทุกข์เสียในทุกกรณี ทุกชนิด ชนะได้หมด. ที่เราอยู่ใต้โลก จมอยู่ในโลก หรือจมอยู่กันโลก ก็เพราะเราไปหลงยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่เป็นคู่ๆ; อันนี้ก็เป็นการเข้าใจยากที่ว่าเราไปหลงในของที่เป็นคู่ๆ; แต่ความหลุดพ้น นั้นอยู่เหนือของที่เป็นคู่.

สำหรับของที่เป็นคู่นี้มีมากมายหลายสิบคู่, หรือว่าอาจจะหลายร้อยคู่; เช่นว่า ตีกับชว้น
ก็คู่หนึ่ง, บุญกับบาปนี้คู่หนึ่ง, สุขกับทุกข์นี้คู่หนึ่ง, ได้กับเสียนี้คู่หนึ่ง, แพ้กับชนะ
นี้คู่หนึ่ง, มั่งมีกับยากจนนี้คู่หนึ่ง, สวยกับไม่สวยนี้คู่หนึ่ง; ล้วนแต่เป็นคู่ๆ
คู่เหล่านี้มากมายหลายสิบคู่ หลายร้อยคู่ เราไปมองเห็นเป็นคู่อย่างนี้ ว่ามันมีเป็นคู่อย่างนี้
เพราะเรายังโง่.

โดยแท้จริงที่เหนือไปกว่านั้น มันมิได้เป็นคู่; มันเป็นธรรมดา เป็น
สามัญตามธรรมดา ตามธรรมชาติของสิ่งที่เรียกว่าธรรมแท้. ที่นั่นมนุษย์ไปบัญญัติให้เอง
เพราะมนุษย์ไม่ชอบความทุกข์ ก็เลยไปเกลียดความทุกข์ ไปหวังความสุข จึงเกิดเป็นคู่
ขึ้นมาว่า สุขกับทุกข์; บุญกับบาป คู่นี้ก็เหมือนกัน พอสอนให้รู้ว่ามีคามหมาย
อย่างไร แล้วก็กลับบาปบุญ; ตีกับชว้นก็เหมือนกัน ให้เกลียดชว้นรักดี มันก็มีปัญหา
แล้วก็เลยมีความทุกข์ เพราะไปรักข้างหนึ่ง ไปเกลียดข้างหนึ่ง จนเกิดความหนักอก
หนักใจ.

ถ้าอย่าให้เป็นทั้งสองข้าง ให้อยู่ตรงกลางๆ นี่เป็นความฉลาด : มีแต่ว่า
ทำอะไรเป็นทุกข์ก็อย่าไปทำ ทำแต่ในทางที่ไม่เป็นทุกข์ ให้เหลือแต่ว่ามีทุกข์กับ
ไม่มีทุกข์เท่านั้น ของจริงก็มีเท่านั้น; มีแต่ทุกข์และทุกข์น้อยลงๆ จนเป็นทุกข์ศูนย์
อย่างนี้ดีกว่า. อย่าพูดถึงความสุขดีกว่า; พอพูดถึงความสุข ก็โง่ขึ้นมาทันที เกิดความ
หวั่นความอยาก ความยึดถือขึ้นมาทันที.

มองดูว่า เทียนนี้เรามีปัญหา คือความทุกข์ เพราะว่าเราไปโง่ไปอีกมัน
อะไรเข้า. เราทำให้ยึดถือน้อยลง ให้ทุกข์น้อยลง ทุกข์น้อยลงจนเป็นทุกข์ศูนย์
ก็พอแล้ว; ให้ทุกข์ว่างไป ทุกข์สูญไป นี่ก็พอแล้ว เป็นโลกุตตระ : ไม่ไปติดดี,
ติดชั่ว, ติดบุญ, ติดบาป, ติดสุข, ติดทุกข์; อย่าให้เหมือนที่เขาสอนกันอยู่ว่า ให้

แบกเอากุศลไปเข้าโลงไปด้วย ไปเกิดใหม่เต็มไปด้วยกุศล; อย่างนั้นมันไม่ถูกกับเรื่อง เพราะมันเป็นของคู่. อย่าเอาไปทั้งกุศล อย่าเอาไปทั้งอกุศล และก็อย่าให้เกิดขึ้นมา ได้ทั้งกุศลทั้งอกุศล ที่นี้และเดี๋ยวนี้; นี่จึงจะตรงตามจุดหมาย.

ต้องหนีกิเลส คือแหงทะลุลงไปตรงนั้น **ให้ทะลุค่านของเป็นคู่ ๆ**
คู่ ๆ หมด ก็เหลือแต่ที่ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร; แล้วเป็นธรรมชาติของสิ่งที่เรียกว่านิพพาน หรือสังขตะ นั้นมันไม่มีชื่อเรียก; เรียกให้ถูกที่สุด ตามที่พระพุทธเจ้าท่านจะสมมติ เรียกได้ ท่านเรียกว่า **“ที่สุดแห่งความทุกข์”** เรียกว่า **อนัตต ทุกขสส** – ที่สุดแห่งความทุกข์. เมื่อท่านชวนผู้ใดมาบวช ท่านว่า **มาประพฤตินพรมจรรย์เพื่อที่สุดแห่งทุกข์**; ท่านยังไม่ได้พูดว่านิพพาน หรือสวรรค์ วิมานอะไร; แต่ท่านว่ามา ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อที่สุดแห่งทุกข์ แล้วจะได้บุญหรือว่างไป ไม่เกิดไปโผล่เป็น สุขขึ้นมาอีก.

ส่วนที่พูดว่า **“นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”** นั้น เป็นเรื่องโฆษณาชวนเชื่อ เหมือนอย่างขายน้ำหวาน ขายน้ำอัดลมมันแหละ; ที่พูดว่า **“สุขอย่างยิ่ง”** นั้น เป็นเรื่องของการโฆษณาเพื่อศีลธรรมอันดี สำหรับผู้ที่มีศีลธรรมต่อไป. ถ้าสำหรับผู้ที่มีปรมัตถธรรมแล้ว จะไม่พูดอย่างนี้เป็นอันขาด จะไม่พูดว่า **“สุขอย่างยิ่ง”**, มาทำเพื่อสุขอย่างยิ่ง; จะไม่พูดอย่างนั้น, จะพูดว่า **“ทำให้ทุกข์สิ้นสุดลง”** ก็พอ; เพราะว่า ปัญหาของเราตรงที่ว่ามีทุกข์ : ไม่มีทุกข์ก็เรียกว่าหมดปัญหา ก็ควรจะพอใจ และเป็นจริงด้วย.

อย่าไปเพิ่มความทุกข์ขึ้นมาอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งจะทำให้คั่งแบกอยู่อีก **ก็ไม่รู้จักสิ้นสุดกัน**. เหมือนคนคนหนึ่งไปป่า ไปพบไม้พินดี ๆ เขาก็แบกไม้พินมาจนหนัก; พอพบผลไม้ที่แพงกว่า ก็โยนไม้พิน แบกผลไม้มาจนหนัก. สมมติว่ามาพบทองคำ

เข้ากองหนึ่งก็โยนผลไม้ แล้วก็แบกทองคำหนักมากกว่าผลไม้ก็ได้; เพราะเขารักนี้รักทองคำมากกว่า ก็แบกมากกว่าเดิม. ถ้าเกิดไปพบเพชรพลอยเข้าอีก ก็คงจะโยนทองคำ แล้วก็แบกเพชรพลอยที่หนักกว่านั้น แล้วก็ขาดใจตายอยู่ที่ตรงนั้น เพราะมันหนักเกินกว่าที่จะเอาไปได้.

ขึ้นชื่อว่า “แบก” หรือว่า “ยึดถือ” แล้ว มันจะมีลักษณะอย่างนั้นทั้งนั้น; ฉะนั้น **ควระโยน ๆ โยนไป.** ถ้าจะมีก็มียู้ง้างฝ่าเท้า, ถ้าจะมีอะไรก็มีไว้กันที่พื้นที่ฝ่าเท้า; อย่าเอามาแบกไว้บนศีรษะ บนบ่า บนหัว. นี่ก็เรียกว่า ไม่ยึดมั่นถือมั่นอยู่ในโลกนี้ ก็มีได้; มีบุตร ภรรยา สามี มีหน้าที่การงาน มีเงิน มีทรัพย์ มีเกียรติ **มีอะไรก็ได้ แต่พอไปยึดมั่นถือมั่นเข้าแล้วมันจะกักเอาทันที** ก็เป็นทุกข์. ตัวอุปาทานชั้นธรรมมันเกิดขึ้นแล้วมันก็เป็นทุกข์ ไม่ว่าอะไรไปยึดมั่นเข้าแล้ว จะมีความทุกข์ชนิดหนึ่งก็มีความทุกข์.

รู้ปรมาตสภาวะแล้วจะเห็นความจริงสูงสุด

ถ้ามีปฏิเวธะ แห่งตลอดความจริงข้อนี้แล้ว มันไม่ยอมที่จะไปยึดอะไร, ไม่ผูกหลักด้วยของเป็นคู่อีกต่อไป; กุศลก็ไม่เอา อกุศลก็ไม่เอา สุขก็ไม่เอา ทุกข์ก็ไม่เอา ใจก็ไม่เอา จลาตก็ไม่เอา แพ้ก็ไม่เอา ชนะก็ไม่เอา คือจะไม่เอาอะไรในความหมายที่ตรงกันข้าม ที่เป็นคู่ ๆ. มันมีทุกข์แล้ว ก็มีแต่เพียงทำให้ทุกข์ละลายไป ๆ จางไป ๆ จนหมดทุกข์ มีเท่านั้น; จะเรียกว่าชนะก็ได้ แต่เป็นเพียงสมมติอีกทีหนึ่ง จะเรียกว่าความสุขก็ได้ ตามเรื่องสมมติที่เป็นคำชาวบ้านโฆษณาชวนเชื่อ.

พระพุทธเจ้าท่านจะไม่เรียกว่าอะไร ถ้าท่านพูดเป็นภาษาตรง ๆ จริง ๆ ท่านใช้คำว่าไม่ ๆ ไม่ ๆ; เรียกนิพพานว่าไม่อย่างนั้น **ไม่อย่างนั้น ๆ ไม่อย่างนั้น** ไม่กระทั่งหยุดอยู่; นั่นแหละที่สุดของความทุกข์ละ. นิพพานไม่ใช่ดิน ไม่ใช่ไฟ ไม่ใช่ไฟ ไม่ใช่ลม

ไม่ใช่อาภาสณัญจายตนะ ไม่ใช่วิญญานัญจายตนะ, กระทั่งไม่ใช่อาภิญญายตนะ และไม่ใช่เนวสณฺณานาสนัญจายตนะ. (เนวสณฺณานาสนัญจายตนะ คือที่สุดที่มนุษย์รู้จักกัน ในสมัยนั้นว่าดีที่สุด); และว่าไม่ใช่อารมณ์ ไม่ใช่ที่ตั้ง ไม่ใช่การเสวยอารมณ์ ไม่ใช่การไป ไม่ใช่การมา ไม่ใช่การหยุด ไม่ใช่ทุกอย่าง. นี่แหละ “**ที่สุดแห่งความทุกข์**” แล้ว. ที่ใช้คำอย่างนี้ เพราะว่าไม่ควรจะเรียกโดยคำที่เป็นคู่ๆ เหมือนที่ชาวบ้านเขาพูดกันอยู่. ภูมิปรหมัตถสภาวะธรรมแล้วช่วยให้มีปฏิเวธในสิ่งสูงสุดอย่างนี้.

ที่ว่า**เจริญสมาธิภาวนา**เพื่อทำลายอาสวะให้สิ้น **นั่นคือตัวภูมิปรหมัตถสภาวะ**อย่างยิ่ง : รู้เรื่องรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ที่เป็นขั้น ๕ ; แล้วรู้เรื่องรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ที่ยึดมั่นด้วยอุปาทาน ที่เป็นบัญญัติอุปาทานขั้น ; ว่าเกิดขึ้นอย่างไร, เมื่อไร, อย่างไร, แล้วตั้งอยู่อย่างไร, แล้วดับไปอย่างไร. ที่จริงขั้นก็เกิดบ่อยู่ตลอดเวลาอยู่กับคนทุกคน : เรานั่งอยู่ที่นี่ แล้วตาเห็นนี่ ก็เกิดความเห็นเสร็จแล้ว พอได้ยินเราร้อง हुก็ได้ยิน ก็ทำหน้าที่ในทางเสียง หรือจะเกิดอะไรหอม เห็นขึ้นมา จมูกก็ทำหน้าที่ อย่างนี้อยู่ตลอดเวลา ; แต่ว่าส่วนมากไม่ได้เลยไปถึงกับยึดมั่นถือมั่น. อย่างเราร้อง เราไม่รู้สึกรบกวนหู ก็ไม่เกิดเป็นอุปาทานขั้นยึดมั่นเป็นเกลียดขึ้นมา, หรือว่าเราไม่รู้สึกรักเพราะน่ารัก น่าพอใจ ไม่เกิดอุปาทานขั้นในเสียงขึ้นมา ก็แล้วกันไป. แต่สำหรับบางคนมันไม่ได้, หรือบางกรณี หรือเรื่องอื่นมันไม่ได้ : ก็เกิดขั้นใดขั้นหนึ่งอยู่เรื่อยจนครบทั้ง ๕ ขั้นในที่สุด ; บางกรณีเกิดเลยไปถึงอุปาทานขั้น ยึดมั่นแล้วก็เป็นอย่างนี้.

สิ่งที่มีอยู่จริงอย่างนี้ คือความทุกข์ ทำไม่ไม่สนใจ, **ทำไมไม่สลัดความทุกข์ออกไปให้ได้ ? ก็เพราะว่าไม่รู้ภูมิปรหมัตถสภาวะธรรม.** ฉะนั้นอาตมาจึงทบทวนอธิบาย ไม่กลัวคนฟังโกรธ ไม่กลัวคนฟังแฉ่ง ว่าพูดซ้ำๆ ซากๆ อย่างนี้แหละ : พูดให้รู้ๆ รูปอย่างนี้ เวทนาอย่างนี้ สัญญาอย่างนี้ สังขารอย่างนี้ วิญญานอย่างนี้ เรื่องธาตุ เรื่องขั้น

เรื่องอายตนะ; ทั้งหมดนั้นก็ให้พู่กันตั้ง ๑๐ กว่าครั้งนี่ ไม่กลัวโกรธ จนกระทั่งหลาย ๆ คนอาจจะเริ่มมีความรูปร่าง ๆ ขึ้นมา ว่าขันธ ๕ คืออะไร, อุปาทานขันธ ๕ คืออะไร, มีเมื่อไร, มีแก่เราอย่างไร, เมื่อไร; นี่เขาเริ่มจะรู้จักสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา, จึงเรียกว่า ประโยชน์. ต่อไปจะได้บอกกันการเกิดขึ้นแห่งอุปาทานขันธได้ แล้วทุกขก็เกิดขึ้นไม่ได้; นั่นแหละชื่อว่าเป็นการทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างยิ่ง เป็นการทำให้ถูกอกถูกใจของพระพุทธเจ้าอย่างยิ่ง สำหรับพุทธบริษัทคนนั้น คือพุทธบริษัทคนที่รู้เรื่องนี้ แล้วสามารถป้องกันไม่ให้เกิดอุปาทานขันธใดขันธหนึ่งขึ้นมาในวันหนึ่ง ๆ ไม่มีอะไรมากกว่านี้.

สติสัมปชัญญะ ช่วยให้ออกได้

ที่นี่ สำหรับเรื่องที่ว่า เป็นการปฏิบัติลงไปที่อีกหน่อยหนึ่ง ก็คือ มีสติสัมปชัญญะ. คนเรานี้รอตัวอยู่ได้ เพราะมีสติสัมปชัญญะ. มีสติสัมปชัญญะในอะไร? มีสติสัมปชัญญะในการเกิดขึ้น คงอยู่ คับไป ของสิ่งที่เรียกว่าเวทนา สัญญา และวิตก. เตี้ยวันคนทั้งหลายโดยมากไม่รู้จักเวทนา สัญญา และวิตก แล้วจะทำสติสัมปชัญญะได้อย่างไร; ในเมื่อพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สติสัมปชัญญะโดยแท้จริงนั้น คือรู้สึกอยู่เสมอในเมื่อมีการเกิดขึ้นแห่งเวทนา หรือสัญญา หรือวิตก, และการตั้งอยู่ชั่วขณะแห่งเวทนา สัญญา และวิตก, และมีการคับไปแห่งเวทนา สัญญา และวิตก, เตี้ยวันก็มากรณีอื่นอีก เกิดเวทนา สัญญา และวิตก, เตี้ยวันก็มากรณีอื่นอีก เกิดเวทนา สัญญา และวิตก.

จะชี้ให้เห็นเป็นตัวอย่าง อย่างที่ได้อธิบายแล้ว หลายวันมาแล้ว หลายครั้งมาแล้วนั้น ว่า เวทนา คือความรู้สึก; หลังจากการกระทบทางตาเป็นต้น รู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ ยินดีหรือยินร้าย รู้สึกสบายหรือไม่สบาย นี่เรียกว่าเวทนา. ความรู้สึก

อันเกิดขึ้น แล้วตั้งอยู่ชั่วขณะ แล้วดับไป; แล้วสัญญา คือความมั่นหมายต่อสิ่งที่รู้สึกนั้น ว่าสุขบ้าง ว่าน่ายกบ้าง และที่ร้ายกาจก็คือว่า ของเราหรือของเขา นี่มันหนักขึ้นไปทุกที เป็นตัวตนขึ้นมา.

ทั้งสัญญาทำหน้าที่เสร็จแล้ว ก็ให้เกิดวิตก คือความคิดนึก ตรัสตรึกว่าจะเล่นงานหมอนี่อย่างไร, จะทำอะไร, จะประกอบกรรมอะไร : กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างไร; นี้เรียกว่าวิตก.

ทั้งเวทนา ทั้งสัญญา และวิตกนี้จะทำงานเนื่องกันไป ในชีวิตประจำวันของคนทุกคน. ถ้าใครไม่รู้จักสิ่งนี้ และไม่ควบคุมสิ่งนี้ได้ ก็คือคนนั้นไม่มีสติสัมปชัญญะ เป็นคนไร้สติสัมปชัญญะอย่างยิ่ง; แล้วก็ไม่มีความที่จะดับทุกข์ได้. จะต้องมัสติสัมปชัญญะที่แท้จริงและอย่างยิ่ง ก็รู้สึกตัวทุกทีที่เวทนาเกิดขึ้น และตั้งอยู่ชั่วขณะ แล้วดับไป; กลายรูปเป็นสัญญาเกิดขึ้น ตั้งอยู่ชั่วขณะ แล้วดับไป; แล้วกลายรูปเป็นสังขาร หรือ วิตก เกิดขึ้นเป็นกรรม เป็นมโนกรรม นี่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ชั่วขณะ แล้วดับไป.

ต้องมีสติสัมปชัญญะคอยเฝ้าเจ้าใจ เจ้าโมยสามัคคี คือเวทนา สัญญา วิตกนี้ที่จะจุใจเข้ามาในใจของเราอยู่ตลอดเวลา. คนชนิดนี้เขาเรียกว่า คนที่สมบุรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ; มีวิธีปฏิบัติโดยรายละเอียดต่างๆ กันหลาย ๆ อย่างก็ได้ แต่โดยเนื้อแท้โดยหัวใจแล้ว ต้องเป็นผู้รู้สึกตัวทั่วถึงดี ในการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป แห่งสิ่งทั้งสามคือเวทนา สัญญา และวิตก. นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้า.

เราไม่รู้เรื่องปรมัตถสภาวะธรรม จะปฏิบัติได้อย่างไร; นี้เรียกว่าในส่วนปฏิเวธแล้ว เราจะต้องมีความรู้ในปรมัตถสภาวะธรรม พอที่จะปฏิบัติตนให้เป็นคนมีสติสัมปชัญญะจริง ๆ จึงจะทำลายอาสวะให้กร่อนไป ๆ จนหมดสิ้นได้ สันติสุขจะได้. นี่คือ ประโยชน์จากปรมัตถสภาวะธรรม ที่เรารู้, และเราปฏิบัติ, และเราเข้าถึง

ตัวของปรมัตถสภาวะธรรมนั้น คือเป็นความว่างจากคามียัตมนัดมั้น. นี่เรียกว่ามนุษย์คนหนึ่งๆ จะไปได้ดีที่สุด ไกลที่สุด เติมความหมายของคำว่า มนุษย์ ก็อยู่ที่ตรงนี้ ที่เรียกว่าส่วนปัจเจกบุคคล ก็มีใจความสรุปได้เพียงเท่านี้.

พิจารณาถึงคนทั้งโลกกับปรมัตถธรรมดูบ้าง

ทีนี้ขอเวลาที่เหลืออีกเล็กน้อย ทนเอาหน่อย เพื่อฟังเรื่องเพื่อคนอื่นบ้าง ถ้าเห็นแก่ตัวเองข้างเดียวตะพึดแล้ว ก็เรียกว่าคนใจแคบ. เคี้ยวนี้เราจะลองนึกถึงคนอื่นบ้าง คือคนทั้งโลกดูบ้าง แล้วก็จะเห็นความสัมพันธ์กัน ระหว่างปรมัตถสภาวะธรรมของปัจเจกชนคนหนึ่งๆ กับคนทั้งโลก; คือความสัมพันธ์กันระหว่าง “ศีลธรรม” กับ “ปรมัตถสภาวะธรรม” นั่นเอง.

เรื่องของศีลธรรมเป็นเรื่องจำเป็น สำหรับคนทั้งโลก; แต่เรื่องของปรมัตถสภาวะธรรมเป็นเรื่องที่คนคนหนึ่งจะไปได้ไกลที่สุด เท่าที่เขาจะไปได้ ในเมื่อคนทั้งโลกเขาไม่ไป และโดยมากคนในโลกนี้เขาไม่ต้องการจะไป; คือเขาจะอยู่อย่างที่อยู่ในโลกนี้ ไม่ต้องการที่จะอยู่นอกโลกหรือว่าจะชนะโลก; แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องมีศีลธรรมถึงจะอยู่กันเป็นผาสุก เพราะศีลธรรมที่แท้จริง ก็ต้องตั้งรากฐานอยู่บนปรมัตถสภาวะธรรม; นี่เรียกว่าหลังจากนั้น มันเนื่องกันอยู่ ในระหว่างศีลธรรมกับปรมัตถสภาวะธรรม.

ศีลธรรมไม่มีอำนาจพอที่จะแก้ปัญหาลึกซึ้งสูงสุด ทางจิตทางวิญญาณของมนุษย์ได้ ต้องอาศัยปรมัตถสภาวะธรรม แต่ว่าคนจะอยู่โดยไม่มีศีลธรรมก็ไม่ได้; ฉะนั้นถ้ามีปรมัตถธรรมที่ถูกต้อง เป็นพื้นฐาน เป็นรากฐาน ศีลธรรมก็จะดี. ถ้าศีลธรรมถูกหนุ่ยไว้ด้วยปรมัตถสภาวะธรรมที่ถูกต้อง แล้วคนก็ไปได้ทุกทาง. ถ้าเป็นได้ว่า คนทุกคนเข้าถึงปรมัตถสภาวะธรรมกันแล้ว ความยุ่งยากเรื่องศีลธรรมจะหมดไป.

ขอให้พิจารณากันสักหน่อย เพราะเป็นปัญหาเฉพาะหน้าของสังคม ซึ่งมีเรารวมอยู่ด้วย. เราจะตั้งสมมติฐานขึ้นมาว่า โลกนี้น่าอยู่เพราะว่ามีศีลธรรมดี ข้อนี้คิดดูเสียก่อนว่า ยอมรับไหม? จริงไหม? ที่พูดอย่างนี้ ว่าถ้าโลกนี้น่าอยู่ ก็เพราะว่าโลกนี้มีศีลธรรมดี; ถ้าโลกนี้ไม่มีศีลธรรม ก็เป็นโลกที่ไม่น่าอยู่ น่าขยะแขยง น่าเกลียด น่ากลัวอย่างยิ่ง โลกนี้น่าอยู่ก็เพราะว่ามีศีลธรรมดี.

ทีนี้มาดูทั่วโลกเวลานี้จริงๆ **มนุษย์ในโลกเวลานี้มีศีลธรรมหรือไม่?** อาจจะสั่นหัว เพราะมีแต่การรบราฆ่าฟัน การเบียดเบียน การทำอนาจาร การอะไรต่างๆ เป็นประจำวันเต็มไปหมด จนหน้าหนังสือพิมพ์ทุก ๆ ฉบับก็ลงกันแต่เรื่องนี้แล้ว ทั้งเมืองนอกเมืองใน. โลกกลายเป็นโลกที่ไม่น่าอยู่ เพราะแสดงว่าศีลธรรมไม่ดียิ่งขึ้นทุกที; **ถ้าจะมีศีลธรรมดี จะต้องมีศรัทธา, หรือมีเจตนาดี.** ถ้าเรามีศรัทธาดี คือมีศรัทธาถูกต้อง ศรัทธาแท้จริงในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ศรัทธาในศาสนา หรือศรัทธาในบุญกุศลก็ตามใจ, ถ้าเรามีศรัทธาแล้วศีลธรรมนี้ก็จะดี.

คนอันธพาลที่ระบดไปทั่วทั้งบ้านทั้งเมืองนี้ คนเหล่านี้มีศรัทธาหรือเปล่า? เพราะว่า**ไม่มีศรัทธาที่ดี จึงไม่มีศีลธรรม.** เมื่อไม่มีศรัทธาแล้ว ก็ไม่มีเจตนาที่ดีไปได้; ไม่มีศรัทธาในความดี ในความถูกต้องแล้วก็ไม่เจตนาดี มีแต่เจตนาชั่ว เจตนาเห็นแก่ตัว. คู่มือหาคนชั่วรุ่น ที่กำลังเป็นปัญหาไปทั่วโลก; ความเสื่อมทางศีลธรรม ตกไปเป็นปัญหาสำหรับคนชั่วรุ่น มากยิ่งขึ้นทุกทีทั่วโลก; คนที่อ่านหนังสือพิมพ์อยู่ทุกวันก็จะรู้ และรู้ดีกว่าอาตมาเสียอีก.

ทำอย่างไรจึงจะมีศรัทธาดี มีเจตนาดี? ก็ต้องมีทวิภูติหรือปัญญาดี. ทวิภูติคำนี้ คือความคิดเห็น ไม่ใช่มานะทวิภูติ; ทวิภูติคือความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น หรือปัญญาที่ดี; ต้องมีปัญญาดี มีสัมมาทวิภูติ แล้วจึงจะมีศรัทธาดี เจตนาดี.

ทำอะไรจึงจะมีปัญญา? ก็ต้องมีความรู้เรื่องปรมัตถสภาวะธรรมที่ถูกตั้งเท่านั้นเอง ต้องมีความรู้ปรมัตถสภาวะธรรมอย่างที่ว่ามาแล้วนั้นถูกต้อง แล้วก็เพียงพอ แล้วก็เหมาะสมแก่บุคคล แก้วัย แก่เวลา แก่อะไรทุกอย่าง อย่างพอดีๆ.

ที่นี้เราก็มีปัญหาว่า **ทำอะไรจึงจะให้คนเหล่านี้ มีความรู้เรื่องปรมัตถสภาวะธรรม?** เพื่อคนมีปัญญา ก็จะได้มีศรัทธา มีศีลธรรมดี แล้วโลกนี้ก็จะเป็นอยู่. เมื่อมองกันไปอีกทางหนึ่ง แม้ตัวโลก แผ่นดินโลก วัตถุในโลก **วัตถุธรรมในโลกนี้มีสภาพดี** ผลดีกันมาก เจริญมาก กว้างขวางมาก; **แต่ว่าจิตใจของคนยังเลว.** นี่ก็ตก! คนเดียวที่อยู่ในบ้านในเรือน ในตึก ที่เหมือนๆ กับวิมานอยู่แล้ว มีการบำรุงบำเรอทางเนื้อทางหนัง รวากับอยู่ในสวรรค์อยู่แล้ว; เรียกว่าในฝ่ายวัตถุนั้นมันดี แต่จิตใจของคนยังเลว.

โลกนี้น่าดูในส่วนตัวโลก **แต่ว่าจิตใจของคนยังไม่พุดู** ยังมีปัญหาทางวิญญาณ คือ อวิชชา **กิเลส ตัณหา ยังรกรุงรังอยู่.** ต่อเมื่อคนในโลกมีจิตใจดีด้วย จึงจะเรียกว่าโลกนี้น่าดู ทั้งส่วนตัวโลกและทั้งส่วนบุคคลที่อยู่ในโลก; ทุกคนต้องไม่มีปัญหาทางวิญญาณแล้ว เพราะว่าเข้าถึงปรมัตถสภาวะธรรมแล้ว. แต่เดี๋ยวนี้โลกไม่เป็นอย่างนั้น กำลังเป็นไปในทางที่ตรงกันข้าม. โลกกำลังเป็นอย่างไร? ก็คือเห็นแก่ตัวจิตใจยังขึ้น.

ขอให้แย้งในข้อนี้ว่า **เดี๋ยวนี้คนเห็นแก่ตัวจิต ยิ่งกว่าคนที่แล้วๆ มาแต่ก่อนๆ หรือไม่.** อาตมามองเห็นแต่ในทางว่า คนในโลกเราเวลานี้ ยิ่งเห็นแก่ตัวจิต, เห็นแก่ตัวจิตยิ่งขึ้น. เพราะอะไร? เพราะยิ่งหลงในวัตถุ หรือเนื้อหนังยิ่งขึ้น. วัตถุเนื้อหนังนี้หมายความว่า สิ่งที่มีให้ความสนุกสนาน เอรีตอรรยทางเนื้อทางหนัง; สิ่งเหล่านี้เจริญมากขึ้น เพราะคนฉลาดกันแต่ในทางนี้ แล้วมีเจตนาที่จะกวักเอาประโยชน์ของผู้อื่นมา โดยการใช้สิ่งนี้เป็นของล่อ; ฉะนั้น เรื่องกามารมณ์ เรื่องโสเภณี เรื่อง

วัตถุส่งเสริมการมรรณะอะไรต่าง ๆ ต่างก็มีความมุ่งหมายอย่างหนึ่งนั่น. คนมีความเห็น
แก่ตัวจัด แล้วก็ใช้สิ่งนี้เป็นเครื่องหลอกลวงกัน; เพราะว่าคนยังหลงใหลในเรื่องวัตถุ
เรื่องเนื้อหนัง.

ถ้าถามว่า **ทำไมคนจึงไปหลงใหลในเรื่องเนื้อหนัง?** ก็เพราะว่าคนโง่
ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าเนื้อหนัง, ไม่รู้ว่า สิ่งทีเรียกว่าเนื้อหนัง ความสุข สนุกสนานเฮร็ด
อร่อยทางเนื้อหนังนั่นคืออะไร; **ไม่รู้เพราะโง่. ทำไมจึงโง่? เพราะไม่รู้**
ปรมัตถสภาวะธรรม; ว่าโดยแท้จริงแล้ว สิ่งนั่นคืออะไร : ผัสสะ เวทนา ตัณหา
นั่นคืออะไร. อะไร ๆ ที่ได้จากเนื้อหนัง ก็เรียกว่าผัสสะ เวทนา ตัณหา นั่นคืออะไร
ก็ไม่มี. นี่เรียกว่าไม่รู้ปรมัตถสภาวะธรรม เพราะไม่สนใจ. **ทำไมไม่สนใจ? เพราะ**
ประมาทในสิ่งนั้นมานาน จนเป็นทาสของสิ่งนี้ ถูกสิ่งนี้ลากคอเอาไปแล้ว เขาคิดว่า
เขากำลังดีที่สุด ร่ำรวยที่สุด มีความสุขที่สุด ไม่เคยคิดว่า เขากำลังเป็นทาสของเนื้อหนัง;
นึกคิดว่าโลกเวลานี้ มีปัญหาเหลือประมาณ เพราะเหตุที่ไม่รู้ปรมัตถสภาวะธรรมอย่างเดียว.

โลก กำลังไร้เมตตารธรรม

ทีนี้ต่อไปอีก ที่เป็นปัญหาของมนุษย์เป็นส่วนรวม คือ**ไม่เมตตากรุณา**กัน;
ไม่มีใครถืออย่างพระพุทธเจ้าสอน หรือพระเยซูสอนว่า ให้เมตตา กรุณา ให้อุด
โทษ ให้ให้อภัย ให้ประกอบเมตตาในศัตรู ให้ตั้งเมตตาแม้ในบุคคลที่เป็นศัตรู.
พระเยซูสอน ว่าถ้าเขาตบแก้มซ้าย ก็อย่าโกรธ ให้เขาตบแก้มขวาด้วย; เตียวนี้
ฝรั่งที่เป็นลูกศิษย์พระเยซูนี้ไม่ถือแล้ว สองไปตบแก้มซ้ายซิ โดนถูกตบหัวขาดเลย
อย่างนี้ เขาเป็นยิ่งเลย. **ที่ว่าเขาขโมยเสื้อแล้วให้เอาผ้าห่มตามไปให้ด้วย** อย่าง
พระเยซูสอนนั้นยิ่งไม่ได้; มีแต่จะถือว่าเขาขโมยผ้าห่มชิ้นหนึ่ง จะต้องชกเขาให้พันหัก
สิบซี่. ต้องคิดกันอย่างนั้น สำหรับคนอย่างเตียวนี้.

พระพุทธเจ้าท่านสอน ว่าถ้าโจรจับเอาไปเลื่อย เอาเลื่อยเลื่อย แล้วอย่าโกรธ ถ้าโกรธแล้ว ชื่อว่าไม่ทำตามคำสอนของเรา; ก็ยากที่พุทธบริษัทคนไหนจะทำได้อย่างนั้น นี่พูดเผื่อๆ ไว้ พุทธบริษัทคนไหนจะทำได้อย่างนั้น : โจรจับเอาไปมดแล้วเอาเลื่อยเลื่อย อย่ามีจิตใจโกรธประทุษร้ายต่อโจรนั้น ถ้าโกรธไม่ชื่อว่าเป็นผู้ทำตามคำสอนของเรา; นี่พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนี้.

การที่ทำได้ ในตัวอย่างเหล่านี้ ก็เพราะว่าเขาไม่รู้สิ่งที่เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม; ถ้าเขารู้จริง อบรมบ่มนิสัยอยู่จริง เขาจะทำได้อย่างนั้น, ทบแก้มช้ายแล้วก็ให้ทบแก้มชวด้วยก็ได้ เพื่อให้เขาหายโกรธเวรสาทิเลย. นี่เรียกว่าโลกนี้กำลังไร้ความเมตตาต่อกันและกัน, ไร้เมตตาเพราะเห็นแก่ตัว; เห็นแก่ตัวเพราะไม่รู้จักตัวเองนั้นแหละจึงเห็นแก่ตัว. ถ้ารู้จักสิ่งที่เรียกว่าตัวแล้วก็จะไม่เห็นแก่ตัว; นี่เรียกว่าเขาไม่รู้จักปรมัตถสภาวะธรรม. ถ้าเขารู้จักปรมัตถสภาวะธรรม เขาจะรู้จักสิ่งที่เรียกว่าตัว, รู้จักตัวของเขาเองว่าเป็นอย่างไร แล้วเขาจะไม่มีความเห็นแก่ตัวเป็นอันขาด. เคี้ยวนี้ไม่รู้จักปรมัตถสภาวะธรรม จึงได้มีตัว; แล้วก็เห็นแก่ตัว ไปมัวหลงในสิ่งที่ป็นมายาที่ไม่ใช่ปรมัตถสภาวะธรรม.

อาตมาอยากจะพูดว่า ถ้าเห็นปรมัตถสภาวะธรรมอยู่แล้ว จะโกรธไม่ได้ แล้วก็ไม่มีเมตตาอยู่ โดยอัตโนมัติในตัวเอง; เพราะปรมัตถสภาวะธรรม ทำให้จิตเป็นอิสระ ไม่มีตัว ไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็โกรธไม่ได้. เมื่อโกรธไม่ได้ ก็เป็นเมตตาอยู่ในตัวเป็นอัตโนมัติ; ยิ่งเป็นสุญญตาเท่าไร ยิ่งเป็นเมตตาที่แท้จริงมากขึ้นเท่านั้น. แต่เมตตาแต่ปาก, เมตตาว่าเอาเอง, เมตตาที่จะแลกเอาอะไรในชาติหน้าโน้น ไปเกิดเป็นพรหมบ้าง เป็นอะไรบ้างจึงเมตตา; อย่างนี้ไม่ใช่เมตตาที่แท้จริง. คนชั่วฉลาดแผ่เมตตา อย่างนี้ก็เรียกว่า ไม่ใช่เมตตาที่แท้จริง เป็นเมตตาจำเป็น; ฉะนั้นเมตตาที่ทำ ๆ กันอยู่นั้น ดูให้ดียังเป็นเมตตาเล่นตลกอยู่. ถ้าเมตตาที่แท้จริง จะต้องมาจาก

ความไม่ประทุษร้ายที่แท้จริง คือความไม่มีตัวมีง ตัวกู ที่จะประทุษร้ายแก่กัน; นั่นก็เลยเป็น เมตตาแบบอสังขตะ แบบอมตะไปเลย.

เดี๋ยวนี้ โลกนี้กำลังต้องการเมตตาสามัคคีธรรมอย่างยิ่ง แต่เมตตาที่กันได้ ฆ่าฟันกันมากยิ่งขึ้นทุกที, เมตตากันได้ไม่ได้ ให้อภัยกันได้ไม่ได้; นี่เพราะมีปรมาตมแต่ในทางวัตรธรรม. พูดแล้วก็น่าหวั่น ที่มี ๆ กันนั้น ไม่ใช่ปรมัตตสภาวะธรรมที่แท้จริง มีปรมาตมแต่ในทางวัตรธรรมสร้างอาวุธขึ้นมาฆ่าคนที่ละแฉน ที่ละล้าก็ได้, มีความรู้ปรมาตมแต่ในทางวัตรธรรม สร้างของขึ้นมาอย่างนั้นอย่างนี้ ล่อคนให้หลงไหลอะไรก็ได้. ถ้าสร้างอาวุธขึ้นมาทำให้คนตายที่ละแฉนละล้าก็ได้; เป็นปรมาตมเหมือนกัน คือมันลึกซึ้งเหมือนกัน แต่ไปในทางวัตรธรรม; มันแยกเดินกันคนละทางอย่างหนึ่งไปทางวัตรธรรม. ปรมาตมที่แท้จริงต้องเป็นในทางปรมาตมธรรม ทางวิญญาณทางสติปัญญา ทางความรู้ ซึ่งไม่ใช่วัตรธรรมก็แล้วกัน.

การถือศาสนาในโลก ต่างก็ไม่เข้าใจกันและกัน

อ้าว, ไหน ๆ ก็พูดแล้ว ขอให้ทนหน่อย เพราะวันนี้เป็นวันจบ วันสุดท้ายของเรื่องนี้ จะไม่มีโอกาสพูดอีก ขอพูดอีกนิดหนึ่งว่า ศาสนาทั้งหลายในโลกนี้ ก็กำลังไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน. คุณอย่าไปเห็นว่าไม่ใช่เรื่องของคุณ โลกนี้มันอยู่ที่คุณก็อยู่ได้ ถ้าโลกนี้อยู่ไม่ได้ เราทั้งหลายก็อยู่ไม่ได้. เดี่ยวนี้โลกกำลังจะฉิบหายอยู่ไม่ได้ เพราะว่าศาสนาทั้งหลายก็กำลังไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ที่เรียกว่ามีคนรู้จักมากนี้ ก็ยังไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน มองกันในสายตาที่ระแวงกัน หรือบางทีก็ทำสงครามไต่ด้นแก่กัน. ศาสนาปลีกย่อยอื่น ๆ ก็ยังมีอีกมาก ล้วนแต่ไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน มองกันเป็นศัตรูต่อกัน เป็นเวรต่อกันเป็นภัยต่อกัน; ยังมุ่งหมายจะทำลายฝ่ายตรงกันข้ามอยู่เสมอ.

ฝ่ายพุทธ พุทธบริษัทจำนวนมากใหญ่จำนวนหนึ่ง ก็ยังปากจัด ท้าว่าศาสนา คริสเตียน เรียกมึง เรียกกู เรียกเราเรียกเขา คิดจะโค่นกันอยู่ แล้วก็จะไม่ให้ศาสนา คริสเตียนเข้ามาของพุทธในฐานะเป็นศัตรูอย่างไรได้. ศาสนาอื่นก็เหมือนกันแหละ เพราะ ยังไม่รู้ปรมัตถสภาวะธรรมแห่งศาสนาของตน ๆ จึงเกิดความเข้าใจผิด อย่างนี้ต่างคน ต่างหลักตาต่อปรมัตถสภาวะธรรมแห่งศาสนาของตน ๆ ยิ่งขึ้น ๆ. นี่ก็อันตรายที่ทำให้ ศาสนาในโลกนี้ ไม่มองดูกันด้วยสายตาที่น่ารัก.

ทุกศาสนายังโง่เลอะเทอะมากขึ้น เพราะไปเอาสมมติธรรมมาเป็นตัว ศาสนามากขึ้น; ในศาสนาทุก ๆ ศาสนา บริษัทแห่งศาสนานั้น ๆ ไปเอาตัวสมมติธรรม มาแทนตัวปรมัตถธรรม ก็หมายความว่า ไปเอาสมมติธรรมมาเป็นตัวศาสนายิ่งขึ้น; เนื้อแท้ของศาสนา ไม่รู้ว่าไปอยู่ที่ไหนเสียแล้ว. ปรมัตถธรรมที่แท้จริงในศาสนาของตน แต่ละศาสนา ถูกบีบบังเหยียบย่ำหมดไปแล้ว, คือ ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดมั่น ถือมั่นจนเกิดความทุกข์ นั่นคือปรมัตถธรรมของทุกศาสนา.

เรื่องนี้ยาวมาก รอไว้พูดกันคราวอื่นดีกว่า; คิดว่าบางที ในภาคต่อไป คือภาควิชาขุขุ เราจะได้พูดกันถึงเรื่องนี้ เกี่ยวกับความเข้าใจต่อสิ่งที่เรียกว่าศาสนา.

เดี๋ยวนี้ ขอบอกกันไว้ก่อนว่า แต่ละศาสนากำลังเหยียบย่ำหัวใจแห่ง ศาสนาของตน ๆ ในส่วนที่เป็นปรมัตถสภาวะธรรม; ไปเทิดทูนเอาสมมติธรรมมาเป็น ตัวศาสนา; ยึดถือเป็นมึงเป็นกู เป็นเขาเป็นเรา เป็นได้เป็นเสีย เป็นแพ้เป็นชนะ เป็นรุกรานไม่รุกรานกันในระหว่างศาสนา, นี่ก็ยังมีเบื้องนอกเป็นเปลือกมาหุ้มห่อหัวใจ ของศาสนามากขึ้นจนมืดไปเลย.

ในที่สุด ศาสนานี้ ๆ ก็หมดความเป็นศาสนา คือกลายเป็นเครื่องมือ ของชาวโลก, ศาสนาตกไปเป็นเครื่องมือของชาวโลก สำหรับชาวโลกจะใช้เป็นเครื่องมือ

มือแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของชาวโลก อย่างโลก ๆ; เพราะไม่รู้ปรมัตถ-สภาวะธรรมที่เป็นหัวใจของศาสนา.

ถ้าศาสนาเป็นศาสนากันขึ้นมาจริง ๆ ทุกศาสนา ศาสนาทุกศาสนาร่วมมือกันได้ เพราะต่างก็เป็นศาสนาจริง เพื่อว่าศาสนานี้จะช่วยกำจัดความทุกข์ในโลกนี้ได้ อย่างนั้นแล้ว ศาสนิกบริษัทแห่งศาสนานั้น ๆ ต้องเข้าถึงปรมัตถธรรมในศาสนาของตน ๆ เท่านั้น อย่างอื่นไม่มี. อยากจะพูดย้ำอีกทีหนึ่งว่า **ทุกศาสนามีปรมัตถสภาวะธรรมตรงเป็นอย่างเดียวกัน คือไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีอะไรที่ควรจะต้องเป็นตัวหรือเป็นของตัว** ถ้าเขาเป็นผู้ถือศาสนาที่แท้จริง ไม่ใช่คดโกง ไม่เป็นโจรปล้นศาสนา ไม่เป็นโจรปล้นพระเจ้า เขาก็จะถือว่าไม่มีอะไรเป็นของเรา.

พุทธที่ถือศาสนาที่มีพระเจ้า ทุกอย่างเป็นของพระเจ้า ไม่ใช่ของเรา; พงศกถิตว่าเป็นของเรา เราก็กองพระเจ้า เราก็ปล้นพระเจ้า. นี่ก็ขาดจากความเป็น ศาสนิกที่ดีในศาสนานี้. **พุทธบริษัทก็เหมือนกัน พระพุทธเจ้าท่านสอนถึงข้อที่ว่า มีแต่ธาตุตามธรรมชาติ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา;** ถ้าเราไปเอามาเป็นเราเป็นของเรา เราก็กองธรรมชาติ ปล้นธรรมชาติ คือต้องตั้งต่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วย เป็นอย่างนี้.

ทุกศาสนามีปรมัตถสภาวะธรรม ตรงเป็นอันเดียวกันหมด คือไม่มีอะไร ที่ควรจะต้องเอามันหมายเป็นตัวตน เป็นของตน; ให้เป็นของธรรมชาติหรือของพระธรรม หรือของพระเจ้า แล้วแต่จะเรียก. เดียวกันคนมาถือเอาประโยชน์ของตัวเป็นศาสนา ให้ได้แก่ตนนั้นแหละเป็นศาสนา ให้ได้ที่ดีแก่ตน ส่วนคนอื่นไม่รับรู้ นั่นแหละเป็นศาสนา คือว่าถือประโยชน์ของตนเป็นศาสนา; อย่างนี้ไม่ใช่ปรมัตถสภาวะธรรม เป็นศาสนา สมมติ.

จงแทงทะลุออกไปให้พบธรรมแท้เถิด

ขอให้แทงให้ทะลุศาสนานิกนี้ ออกไปเสีย, ออกไปข้างนอก แล้วก็จะได้พบธรรมะที่เป็นปรมัตถสภาวะธรรม อย่ามาติดอยู่ในกรงขัง กรอบใหม่ๆ ที่หุ้มห่อไว้มิดชิด ติดอยู่ในศาสนาที่เป็นสมมติ. ขอให้พังทะลายศาสนานิกนี้ออกไปข้างนอก ให้ถึงตัวปรมัตถธรรม รู้แจ้งสว่างใส่ว่าอะไรเป็นอะไร จึงจะเรียกว่าถึงปรมัตถธรรม ในลักษณะที่จะช่วยให้ศาสนาเป็นศาสนาพร้อมๆ กันทุกศาสนา; แล้วศาสนาทุกศาสนาก็จะป้องกันความทุกข์ จะกำจัดเสนียดจัญไรในโลกนี้ออกไปได้หมดสิ้น.

ดูต่อไป มันก็เนื่องมาถึงประเทศประเทศหนึ่งๆ หรือบุคคลคนหนึ่งๆ กำลังมีปัญหาเหลือประมาณ; เดียวนี้ในประเทศไทยเรา **ปัญหาอะไรที่หนักอกหนักใจ** ข้าราชการ กิตติขีวเนืองกันกับอะไรบ้าง, มันมาจากอะไรที่ข้าราชการ. แล้วสิ่งนั้นมันมาจากอะไร? มันก็มาจากการที่ **มันไม่คงอยู่ในธรรม**, ทำตนประพฤติดิฉิธรรมไม่รู้ปรมัตถสภาวะธรรม เห็นแก่ตัว ผลก็ออกมาเป็นปัญหาต่างๆ นั้น นี่ โน่น จนกระทั่งข้าราชการอย่างนี้ เป็นต้น.

ปัญหาเหล่านี้ ที่จริงมันก็ไม่ใช่ว่าร้ายกาจอะไร; แต่ถ้าเขา **ไม่รู้จักรอะไร** ที่สูงไปกว่านี้ เขาก็จะเห็นว่านี่คือปัญหามาก ปัญหาใหญ่ ก็เลยทะลุกลางปล้อง ไม่เห็นแก่ดีแก่ชั่ว แก่บุญแก่บาป แก่ผิดแก่ถูก จะแก้ปัญหามาโดยพลละกำลัง มันก็เลยเกิดปัญหามากขึ้นอีก. นี่เพราะว่าบุคคลนั้น **ไม่รู้ปรมัตถสภาวะธรรมว่า แท้จริงอะไรเป็นอย่างไร**, ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นอย่างไร, รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นอย่างไร, กระทบกันแล้วเป็นผัสสะ เป็นเวทนาอย่างไร จะเกิดทุกข์หา อุปาทาน ภพชาติ ที่เป็นตัวทุกข์อย่างไร, ไม่รู้ทั้งนั้น.

แต่คนไปรู้ขนาดที่เรียกว่าหลักคำรู้ คือรู้ไปแต่ในของหลอกๆ รู้จักของหลอกๆ ของอายตนะ คือความสุขสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนัง; เรียกว่ารู้จักของหลอกๆ ของอายตนะ ถ้าอย่างนั้นเขารู้สึกเสียจริงๆ. อายตนะชนิดนี้กำลังเป็นทาสของอารมณ์ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่กำลังเป็นนรกเหมือนที่พระสวคเมื่อตะกัณ : อายตนะนี้เป็นทาสของอารมณ์. นี่รู้จักกันแต่เรื่องนี้ แล้วถึงหลวงวดี ก็ได้รับสอรรถที่กิเลสมอบให้; คืออรรถชนิดที่ต้องเอากิเลสมาเป็นผู้กิน แล้วก็อรรถ : รู้จักแต่ความอรรถที่กิเลสมอบให้; ไม่รู้จักสุขหรือความอรรถที่แท้จริง ที่ธรรมะมอบให้. ถ้าเป็นรสของพระธรรมก็ไม่รู้สึกอรรถสำหรับคนพวกนี้, แต่ถ้าเป็นรสของกิเลสกลับรู้สึกอรรถ.

นี่คนกำลังเป็นอย่างนี้ เพราะไม่รู้ปรมัตถสภาวะธรรม; ไปหลงแต่ของที่เป็นเหยื่อ ที่กิเลสหรือพญามาร หรือกิเลสมารใช้เป็นเหยื่อหลอกคน เขามักยวบ बैठ ให้คนติด बैठ ให้สัตว์ทั้งหลายติด बैठ แล้วจึงไปตามอำนาจของมาร คือมีความทุกข์. เขาใช้เหยื่อนี้หลุมพรมัตถธรรมเสียหมด คนเลยไม่รู้ ก็ไปรู้จักแต่ของที่ตรงกันข้ามจากปรมัตถสภาวะธรรมทั้งปวง เป็นเหตุให้ประเทศหนึ่งๆ ในโลกนี้ก็ดี บุคคลหนึ่งๆ ในประเทศนั้นๆ ก็ดี มีนเมาอยู่แต่ด้วยความเห็นแก่ตัว และก็มีมุ่นแต่ที่จะทำลายผู้อื่นเพื่อเอาประโยชน์มาใส่ตัว เห็นการทำลายผู้อื่นเป็นของดีและมีเกียรติ.

คิดดูแล้วในที่สุด ว่าเขาทำอย่างนั้นแล้ว เราก็ไม่เห็นว่ามันมีอะไรดีขึ้นเลย นอกจากเขาสนุกสนานเอร็ดอร่อยไปพักหนึ่ง แล้วก็ตายไปอย่างไม่มีความหมาย, คนอื่นก็จะปลงอนิจจัง สงสารและสังเวช. แต่ถ้าเป็นกันเสียทุกคน ก็ไม่รู้ว่าจะปลงอนิจจังใครกันแน่ มันก็เป็นบาป เป็นกรรม เป็นโซคร้ายของคนทั้งโลกก็แล้วกัน.

นี่คือความที่ปรมัตถสภาวะธรรมนี้ ไม่แจ่มแจ้งแก่สัตว์โลกตามที่พระพุทธรองค์ได้ทรงมุ่งหมายไว้ ว่าให้สัตว์โลกทั้งหลาย จงเป็นผู้ตื่นจากหลับคือกิเลส

ต้นจากหลักคือวิชาเกิด; ให้รู้สิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใด โดยความเป็นตน หรือว่าเป็นของของตน. นี่คือประโยชน์ของการมีหรือถึงปรมัตถสภาวะธรรม และแสดงตรงกันข้ามคือโทษของการที่ไม่มี ไม่ถึงซึ่งปรมัตถสภาวะธรรม.

การบรรยายถึงสิ่งนี้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ถึง ๑๓ ครั้งนี้; อาตมากงจะได้ออกชื่อคำว่า “ปรมัตถสภาวะธรรม” นี้ มาเป็นพัน ๆ ครั้งแล้วก็ได้ ในการพูดครั้งหนึ่ง ๆ ก็ได้ออกชื่อสิ่งนี้ไม่รู้กี่ครั้ง. เขาเป็นอันว่าได้พูดกันสุดความสามารถแล้ว ที่จะขยี้เยกให้ท่านทั้งหลายสนใจเรื่องนี้. อาตมาได้ทำสุดความสามารถของท่านแล้ว จะไม่สำเร็จ หรือจะสำเร็จ ก็ขึ้นอยู่กับท่านทั้งหลายทั้งปวง.

เป็นอันว่ายุติการบรรยายครั้งที่ ๑๓ แห่งชุดปรมัตถสภาวะธรรม ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายของการบรรยายภาคมามบูชา ประจำ พ.ศ. ๒๕๑๖ ไว้แต่เพียงนี้. ขอโอกาสให้พระสงฆ์ทั้งหลายสวดคณะสาธยายสรรเสริญพระธรรม. หรือคุณอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยสืบต่อไปในกาลบัดนี้.